

आइतबार

कति दिनबठि मेरो मनस्थिति असन्तुलित छ । यिन गाउँ रे सहरले भविष्यसित खेलाँचि अन्त्या धेक्दा त वर्तमान सितै धिन लागिरैछ । यै देशमै मानवीय जीवनसित जोडि खोज्ज्यै परिस्थिले मेरो हृदय कामिरहन्छ । न भण्णै सकदौ न निस्सयै अद् सकदौ म । क्याकि इसो होइरैछ मसित ? मेरा आँड-आँड जिजिरड्ड होइबर जुमुराउन खोज्जाहान्, क्यै पैल्याउन रे सुन्दर भविष्य तयार अद् । तबलै थिति इति विकराल छ, म क्यै पत्तो लाउनै सकदैन ।

आज म ब्यानलै ब्यूज्युं, सदानै जनि आज मखिलेख चाहा आया आथिन् । चाहा आउन आँजि दुइ घण्टा लाग्दा भा छन् । चाहाखिलाइ मैले दुइ घण्टा पख्दु पड्छा हो । मैले निधो अन्त्या आजको चाहा मेरा साथी जीवनका वां खाउँ । यै सुचि मं घरबठाइ निकल्यौं ।

जीवन मेरो भौतै पुरानो साति हो । ऊ एक सर्कारि अफिसमै नायब सुब्बा छ । काठमाण्डौंको ठाउँ, एक असाउँडो डेरा ! हो ठीकै छ उइकि घरवालि आफै खाना पकाउँछिन् । दुइ केटाकेटि नान्नाना इस्कूलमै लाउन्थे वेला होइगै । जीवन अफिस जाना है अतिर, अफिसहै आया पैथिर चेलाचेलिसित भुलीन्छ । क्याकि कि पर्भात-साँज उइले उइकि घरवालिलाइ फुर्सतलै त दिनुछ । उइकि सुखि घरगृहस्थि धेकिबर मलाइ ईख लै लाग्छे । कति रमाइलो वातावरण छ, उइका घरमै । सबै कामकाज नौकर नहोइबर लै टाकटुक सकीन्छ ।

जीवनका कोठाका ढोकामै क्य पुग्या थ्यौं मेरा खुट्टा आफै रोकिय्या । भितर दुयै लोग्ग्या-स्वास्निमै गन्थन होइरैथि, दोबा लाग्या भो होइबर सुण्या, जीवनलाई बोलाउन्थे हिम्मत भईन, न भितरै जानसक्या । तन दुइकि कुरडि निक्केरि सुण्या ।

“त कुरडि क्याकि बुज्जीनि, सदान कचकच् अरि राखन्छ्यै । पैसा हुन्थाले बोर्डिङ्मै पडाउनान्, दार्जिलिङ् पठाउनान् । लण्डन पुन्त्याउनाहान्, मलाइ क्य मतलब ? जे छ ते खान दे । घरमै पडा । उपरि तै दोबटाका प्राइमरि स्कूलमै भर्ना अरि दचूँलो । मेरो प्रमोसन लै हुन्छ, पैसाले लै पुगन्छ ।”

तमले पोरसाल लै तसोइ भण्णिया, चेला छै वर्ष होय्या, चेलि चार वर्ष होय्या । कब इस्कूल भर्ना अद्द्या हो, क्यै निस्सय लै आथिन् । रामकृष्णका चेलाचेलि परारैबठि बोर्डिङ्मै पड्डान्यान् । तमरोइ भो सुब्बा दर्जा उइको लै हो !”

कालो सूर्य/ ७

श्रीमतिले कुरडि न बुज्या हुनाले जीवन भर्कन्छ रे भन्छ -“त कसि अबूज छै ! त जाणन्छ्यै मेरो तलब कति छ ? तैबठाइ घर निक्केरि चलन्छ कि नै ? कति मैना होय्या चाहा न खाया । बसा पर्भात उसिन्या चामलैले लै तमसको पेट भद् नसक्या कति होय्या, पै कस्यां यै वर्ष मुल्यामुलि इस्कूल पठाउनु ! भण्ण त सजी छ । जां लायाल्लै इस्कूलै लाउनु त हो, लत्ता हाल्दे, किताब किन्दे, इस्कूलै फीस तिर्दे । त कुरडि अच्छ्यै रामकृष्ण ! उइले क्याकि न पडाउनु ! त्रिभुवन एयरपोर्टभन्सार अड्डाको जागिन्या सुब्बा हो । उइकि एक दिनै आमदानिले मेरा तीन मैना तलबहै लै जितन्छ । तत्ती मात्तरै हो ? एक वर्स तां टिक्याले बाँचय्यां सम्म सी-सीबर खानाइ पुगन्छ । धेकी त दुइ वर्स पैल्ली खर्दार हुय्यां तीन मैना बस्स पाया हो, उइको इस्टचान्डरै न्यारोइ होइगैथ्यो । उइकि कुरडि अरिबरलै हामलाइ हुन्छ ? जान्दे, जन् कराइ, भात पका, अड्डा जान ब्यालो हुन्छ ।”

ज्याली खुल्दुलि होइबर जीवनकि श्रीमति सोदन्छे - “यो त्रिभुवन एयरपोर्ट भन्सार काँ छ ?”

कुरडि टुडुड्याउन खोज्जोइ जीवन भन्छ- “गौचर भन्सार भण्या !” “तसो भया तमलै ताई सरुवा हुनुपड्यो यै परमोसन है त !” दिक्कीबर जीवन भन्छ- “है है तेरा बुवा पेवा हो त्रिभुवन एयरपोर्ट भन्सार, भण्णियाँइ सरुवा होइजाउँ !”

क्यै बेर चुप्प होइ जीवन बर्बराउँछ-“मेरो को छ पावरमै ? काईबठाइ साइनो लाउँ भण्णाल्लै सचिवसित साइनोइ न पड्डो । चाकरि अरुं घरमै चेलाचेलि न तक्या चुलो बल्लैन । दिनमै अफिसमै इसि कुरडि अद्द्यै, वातै भईन । कोसेलिपात पौँचाउँ आफखै क्यैन आथि, पै म कस्यां आमदानि हुन्थ्या अफिसमै सरुवा हुनौं । पोरुइकि कुरडि भण्णौं एक जन कर्मचारिलाई आफनाइ टेबुलमै राखि कति मैना सिखाया सदाया । आब त सचिव ज्यू खुसि हुन्ना रे कर, अन्तःशुल्क, भन्सारमै काई सरुवा आरिदिन्ना भणी ठुलो आस लीराइथ्या, कर्ममै न भयाले क्य लाग्यो । मैले सिकाया सदाया कर्मचारि छोटि भन्सारो हाकिम व भयो ! आब एक वर्स पैथिर उ घर फर्कन्तक बोक्दै नसक्या होइबर रुप्यां भितन्याउँछ । तैले क्याकि मौका न पाउनु, सचिव ज्यूका सालाको ज्वाइँ हो त्यो । सास छय्यां कि आस भण्णाहान् । आसामै मान्स बाँचिरन्छ । चिन्ता जन् अरै, मेरो लै मौका आऽलो । तै पथिर चेलाचेलि लाइ बोर्डिङ्मै पडाउँला, त्वलाइ सूनैसूनले सजाउँलो । जा खान बना साडे छै बजिसक्यो ।”

८ / कालो सूर्य

तसै बेला चेलाचेलि रुना सुणीनान्, साइत तज्ज्याइँ बिउज्या हुन्ना । तनऽन् कि कुराडि एकतिर मोडीन्छे, जीवन भन्छ-“आज पाउरोटि आथिन् छँटाइ खाना पका ।”

मैले जीवनका घर न गयाका कति दिन होइगैथ्या । बाइर बटामणि हिट्टा उइकि हाँस्सी अनारसित म मात्तरै परिचित रै छौं । जीवनका घरमै चाहा बन्नै नसक्या लै कतिव दिन होय्या रैछन् । मुल्यामुलिलाइ पाउरोटि सम्म न भयाऽ जीवनका घरमै पर्नातै चाहा खानाइ पस्स ठीक संज्यैन मैले । पै जीवनलाई बोलाउनाइ लै संकोच लाग्यो, दिनमै अफिसमै भिटुलो सुच्चोइ फक्यौं ।

जीवन सित गाँसीय्या आशा रे धैर्यले उइलाइ डोन्यया सम्म छ साइत बाँच्या सहारा दीराइछ । काठमाणौं सहरमै बसिबरलै चेलाचेलि पडाउन चाहनैन, उसिन्या चामल पेटभरि खान खोज्जैन, आफना बासको खोजि आथिन् उइलाइ, इसोइ तर्क उठन्छ, एइका प्रति मेरा हृदयमै ।

यो सुच्चा सुच्चोइ म घरपुगिजानौं, सात बजिरैछ । मेरा कोठामै चाहाको कप आइपुगन्छ, चाहाको बाफ मेरा अतिरबठाइ उडिरैछ, मेरि चाहा कि सुइकि क्रमबद्ध छ चाहा न सकीय्याँ सम्म । तसै बेला मेरा आँखा अतिर जीवन जसा मेरा सैकडौं बालसंगातिको भ्रमल्को आउँछ, काँ हुन्ना, कै स्थितिमै हुन्ना, क्यादाय्या हुन् इसि असजि अवस्था कस्याँ सऽनाहुन् आदि सबालले मेरि रिति छाति कोरिन्छे, रे म आफैँ सौलोइ सबाल हुन्या अठोट अदौ यै वर्तमान समाजमै । म जीवनका अफिसमै पुगिबर सोदौ-“दस बजिसक्यो, कर्मचारि क्वै आया आथिन् ?” “कै हो भिटुटु ?” एक अद्वैस्या मान्स मैलाइ सबालसितै जवाब दिनाहान् ।

“जीवन सुब्बा साइब ।” मैले आफन फुर्तिला आँखा कुछिँ, टेबुल रे कोठा चारैतिर घुमाया, पै सोदचा-“सुब्बा साइब बस्स्या कोठा यै हो ?”

“हजूर”, मुन्टो हलाइ-हलाइ औल्यायो उनले -“यो खर्दार साइब बस्स्या, यो सुब्बा साइब बस्स्या । ऊ ताँ भितर उपसचिव ज्यू बस्स्या ।”

हाँसोइ मैले सोदचा “तम काँ बस्स्या त ?”

उन अल्मलीय्या रे क्यै बेर पैथिर बोल्या - “काँ खै बस्स्या पिउन जाबो लै, कुछिँमै बस्सु न पडुडचा । अन्त बस्स्यै ठौरै न आथि । कोठा बाइर बसिरनौ, घन्टि बज्य्याँइ भितर पस्सौ, चाहा माग्या चाहा बनाउनौ, सिग्रट माग्या सिग्रट ल्याउनौ । बस्सु क्याइलाइ पड्यो ?”

उनले आफने काम तति सजीसित बताइदिया हुनाले उनरा विषयमै भिक् बर्ति जाण्यै उत्सुकता बडि । मैले सोचा -कति बर्सबठि है तम या काम अदा छ ?”

कालो सूर्ज/ ९

“चौबीस पुगि पच्चिसौ लाग्यो” न अल्मली उनले जवाब दियो रे एक टेबुलका कुनामै रया कुछिँ तिर संकेत अरि भण्यो -“बसना मन ताँ ! सुब्बा साइबको टेबुल ले त्यै हो । म अर्खो कोठा खोल्ल जानौ ।”

खालि कोठामै म एकलोइ छौं । मेरि नजर कोठामै चौतर्फि दौडुड लागि कोठामै स्टीलका तीन बन्द दराज छन्, तनरा मिथिमै अस्तव्यस्त कागजपत्र रे फाइल छन् । कोठाका कुनाखै हिटर चाहादानि, कपप्लेट रे भित्ताइन कलेन्डर छन् । अर्खा कोठामै टाडीय्या पर्दाका कुनबठाइ उपसचिवको कोठाको एक रिभल्विड चेयर रे टेबुल मात्तरै धेकीन्छ । प्रवेश निषेधको बोर्ड लै भुण्ण्यैराइछ । ताँ बस्स्या उपसचिव कसा हुन्ना ? प्रश्न दोरीन्छ, मेरा दिमाकमै ! इत्तीमै जीवनकि आवाज सुणीय्या । “ कृष्ण बहादुर !” जीवन कोठामै पुग्या क्य थ्यो, म धेकिबर भस्कीय्यो रे भण्यो- “ओहो काँ बठाइ याँ ? कति दिन होय्या भीट लै न भया ।”

“है त्व भिट्ट भणिवर दसै बजेबठि आइय्यौ याँ ।”

प्रफुल्ल मुद्रामै जीवनले भण्यो - “तक् पै, घरबठाइ साडे नौ बजे निकल्या हूँ । बस चड्डाइ अफिसा बेला बर्ती भीड हुन्छे । म त हिट्टोइ आउनौ । जति छँटाइँ आउँ भण्याल्लै सबा दस, साडेदस होइजाच्छे । छँटाइँ आइबरलै क्याद्दु ! उपसचिव ज्यू एघार न बज्य्याँ आउनाइन्, उन न आउँय्याँ क्यै काम हुनैन ।”

जीवन दराजैतिर लम्किबर चार-पाँच जति फाइल निकालन्छ, रे आफन टेबुलमै राखन्छ । उज्ज्याइँ कृष्ण बहादुरले कोठामै आइ बर सोदन्छ -“तमले म बोलाया ?”

कृष्णबहादुर तिर चाहा पकाउन्त्या इसारा अरि, जीवनले सोदचो - “खर्दार साइब आया आथिन् क्या ?”

“आज उनलाइ उपसचिव ज्यूले काममै पठाइराइछ । बेलि, अफिस आउनैन भोल, भणिवरा हुन् । सुब्बा साइबलाइ था भयैन ?”

“क्य भण्णु कर्मचारिलाइ त इन हाकिमऽन् बँधुवा जसाइ समज्जाहान् । मैनामै पन्नर दिन त उनरोइ काम अद्दु पडुन्छ ।” लामो सास लीबर जीवन भण्णाहान् -“क्याद्दु सर्कारि अड्डामै नौकरि अरिराख्यौ सुचिवर नाक फुलाउनु बेकार हो । न अरौं, हाकिम रिसाइजानान् । हाकिम रिसाया सरुवा हुन्या या जागिरि छाडुडचा बाहिक अर्खो उपायै रनैन । हाकिमलाइ खुसि पाडिसक्या रिकर्ड लै निको हुन्या, आफले सौलियतले चाह्या जसो पाउन्त्या । फाइदा हेद्दु कि विफाइदा भण पै ?” म तिर तक्दोइ जीवन आफन मनकि भारि विसायो ।

१० / कालो सूर्ज

म अल्मलमै छौं । अड्डाइ रितिथिति आफले न बुज्या, आफले न भोग्या, इस्सोइ हो भण्ण लै न सकींन्या । तब लै जीवनले त मैले बुजिराख्यौ भण्यै जनि बयान अच्यो । मेरा प्रश्नवाचक आँखा मात्रै जीवनको अनारमै पड्या । मैले क्यै जबावै दिन सक्यैन ।

“आज सचिव ज्यूले यो फाइल बनाइवर ल्याउनु भणिराइछ, आफना विवेक रे बुद्धिले भ्यायी कुरिडि लेखिसक्या थ्यौं, तब लै उनरो चित्त लै बुज्यैन । आव म यो फाइल कस्याँ बनाउँ, मेरा दिमाकले काम दिया आथिन् ।” जीवनले हातबठाइ फाइल टेबुलमै राख्यो रे टोपि हम्काइवर भण्ण पस्यो -“वाँ ले भण्याजसो अद्द मेरा विवेकले दिनैन, न अन्या यैबठाइ फुर्सत पाइन्थै होइन ।”

आँजिलै उनरि कुरिडि मेरि समज है टाडा छ । म क्यै बोल्यै थितिमै आथीनूँ । तज्याइँ जीवनले मलाइ सोदचो -“विशेष क्यै थ्यो कि ?”

उज्याइँ उइलाइ मैले क्यै जबाव दिन सक्यैन, क्याकि कि उइ लाइ भिट्टा मेरो विशेष क्यै थ्यैन । जीवनका घर रातैकि गन्थन सुणिबर उइ भिट्टाचै इच्छा जागी हो । उइका विषयमै क्यै जाण्ण सकीन्छ कि भण्यै खुल्दुलिले उइका अफिससम्म आया हूँ । उइखै मैले घबडाया भो होइवर भण्या -“विशेष त क्यै न आथि, बस् त्वलाइ भिट्टा आया हूँ, बर्ती होय्या भीट न भया ।”

म पुराइ खुल्ला न भया हुनाले लै उइलाइ आश्चर्य लाग्या होलो । क्यलाइ कि क्यै बर्स पैल्ली हाम खुबै मिल्ल्या साथीनमै थ्यौं । आज परिस्थितिले हाममै संकोच जन्मायो । जीवन एक जिम्मेदार कर्मचारि लै, घरको एक जिम्मेदार मालिक लै हो । पै लै जीवन दोन्याउँछ -“क्यै त अवस्थ्यै होलो !”

इसै वेला कृष्ण बहादुरले दुइ कप चाहा टेबुलमै राख्यो । कुरिडि थाल्ल्या केन्द्रविन्दु भयो चाहा ।

मैले भण्या -“भखरै खान खाइवरो होइनी त ? अँ लै चाहा खान्या ?”

जीवन क्यै बेर रुकिबर जबाव दिन्छ, -“हो, पर्भातै खान रुच्योइ न रुच्यो ! पै अफिसमै आयो कि चाहा खान्यै आदत पडिगै । क्याददु, यो चाहा लै सर्कारि सौलियतैको हो । यै को उपभोग अद्दुइ पड्यो । हाम जसा नाना कर्मचारिलाइ और सौलियतै के हुन्छे ! यो लै हाकिमसाइवकि तजबीजै कुरिडि हो । पाउनुइँ पड्यो भण्णु क्यै न आथि । हाकिमका मन न पड्या यैमै लै रोक लागिहालन्छे ।”

सौलियतका चाहा मै मेरा लै हात पडन्छ । चाहा कि सुड्कि सितै मेरो ध्यान पर्भातै कुरिडिमै जाइ अडीन्छ । जीवनले साइत खान खान्या मन

कालो सूर्ज्य/ ११

कम होइवर थोको खाया होइन । सुब्बाको जागिरि, काठमाण्डौको बसाइ, घटिमै एक सय पचास रुप्याँ घरभाडा, कति पुग्दा हो ब चार परानिलाइ । उसिनोइ चामल खायाल्लै चार जनाखिलाइ मैनामै सत्री के.जि लागि जान्छ । साग, तर्कारि, नून, तेल मरमसला लाग्यै भयो । यो त मैना खर्च भयो । बर्सदिन खर्चमै चाडपर्व, लत्ताकपडा, आउना-पाउनाको हिसाव अद्दा म त जीवनका घरको वजेटै बनाउन असमर्थ भयौं, कस्याँ चलाइ राइछ धन्न तैले ?

टेबुलका दुयैतिरबठाइ आथी चाहाकि सुड्किलाइ चिद्दोइ भण्या मैले -“जीवन ! तै ले जागिरि खाया कति भयो होलो ?”

“इसोइ दस बर्स । त्वलाइ था छ जब मेरा घरबठाइ पैसा आउन छाड्यो, मैले आफन कौलेजै पडाइ जस्याँलै छाड्यो पड्यो । यिनै मेरा हाकिम, उपसचिव हामराइ क्लासका साथि शिवनाथ शर्मा हुन् । उनरा रुप्याँ बलिया थ्या, उच्च सिच्छ्या हासिल अच्यो । उनले जागिरि खाया छ बर्स त भया । उनै मेरा हाकिम छन् । जागिरिका कुराबठाइ त, म उनहै चार बर्स जेठो हूँ । दर्जाका दृष्टिकोणले महै दुइ तह बर्ता छन् रे तलवका हिसाबले मेरा है तीन गुणा बर्ता छ ।

“ए ! उइ शिवनाथ ?” मैले भण्या -“उनरा बुवा काफि धनि थ्या रे ! राणा पालाका डिट्टा ! पकनजोलमै घर हुन्या होइन त ?”

“हो, उनै” जीवनले निराश होइवर जबाव दियो -“क्याददु, उनरा घरमै साति होइवर गैथ्यौं, आजभोल उनरा नौकरका रूपमै कभै उनरा विजुलिका पैसा तिद्द, कभै पानिका पैसा तिद्द कभै टेलिफोनका पैसा दिद्द रे चाडपर्वमा किनमेल आरिदिन उनराइ घर जानु पडन्छ ।”

मैले सोद्या-“आफनोइ साति हाकिम भया अफिसमै त भिक् निको हुनु पड्यो होइन त ?”

जीवनले भण्यो -“हामरा सर्कारि अड्डाको परम्पराइ इसो छ कि हाकिमका हातमै कर्मचारिको जीवन हुन्छ । हाकिमलाइ कर्मचारि मन न पड्यो भयाले, तैलाइ सताउन्या अनेक नियम उपनियमको व्यवस्था छ । क्यै नियम उपनियमको व्यवस्था न भयाल्लै हाकिमले चाइहाल्यो भण्या आफ है मल्लिरका हाकिमको नाउँ लीवर तल्लिरका कर्मचारिलाई पेल्ल्या चलन छ । तबै यै भितर सबै कर्मचारिले छिद्दुइ पडन्छ । न छिरि धरै न आथि । पै हामरा हाकिमले मल्लिरा हाकिमलाई रिभाउनुइ पडन्छ । हाकिमले चाह्या मैनाइ दिनमै हामलाइ लखपति बनाइ दिन सकदाहान् । यो वास्तविकता हो । इसै आशामै हामले उनलाइ रिभाउनु पडन्छ । यो हामरो परम्पराइ होय्यो ।”

१२ / कालो सूर्ज्य

जीवनसित बर्ती कुरडि सोदचा मेरो मन होइबर लै सोददै नसक्या भयौं । जीवनका वास्तविकता है आव म बर्ती टाड़ा आर्थिनौं, तबलै उसैका मुखबठाइ सुण्ण पायाले पूर्णता होलि सम्भनौं । ऊ फाइल लीवर सचिव ज्यूका वाँ जान्या तखरमै छ, इसै बेला शिवनाथ हामतिर तक्दै न तकिबर आफना कोठामै पस्साहान् साथै जीवन लै आफनि सलामि चड़ाउन कोठामै पसन्छ । क्यै बेर पैथिर जीवन बाइर कोठामै आइबर मसित भन्छ, -“म यै फाइलका काम मै सचिव ज्यूका वाँ जाँनै, त तवसम्म शिवनाथ जी सित कुराकानि अर् । म आइहाल्लौ ।”

छट्टाई आउन्या आश्वासन दीबर जीवन मसित विदा हुन्छ । मलाइ शिवनाथ भिट्टाचा कुतूहल जागन्छ । कृष्णबहादुर बोलाइ शिवनाथका वाँ आफना नाउँको स्लिप पुन्याइदिन्या संकेत अन्या । कृष्ण बहादुरले स्लिप पुन्याइदियो । तर शिवनाथले उज्ज्याई मलाइ बोलायैन । एक्कै बेर बस भणी खबर पठायो । कृष्ण बहादुर तिर मेरो ध्यान आकर्षित भयो ।

हाकिमकि घण्टिका इसारामै बाइर भितर जान सिपालु कृष्ण बहादुरले जागिरि खाया पच्चीस बर्स भया रयान्, जै बेला साइत शिवनाथले बडाखडि खान्या लै थ्यैन होलो । सर्कारि अड्डामै पिउन है तल्लो दर्जा त अवश्यै आथिन्, तै उइले कृष्ण बहादुरले पिउनमै जागिरि खाया होलो रे साइत पिउन मै अवकाश पाउन्या लै होलो । यो कसो निजामति नियम हो ? पिउनमै जागिरि खान नेपालि लेखपड चाइन्छ, जब कि सिपाइ रे पुलिसमै जागिरि खानाइ यो अनिवार्य आथिन् । पुलिस मै सुरुमै कन्स्टेबलमै भर्न भया व्यक्तिलाइ इनस्पेक्टर रे एस.पी. हुनाइ क्यै रोकटोक आथिन् । सिपाइमै भर्ति भया पैथिर लै पेन्सन पकाउय्याँ सम्म सुबिदार रे लप्टन होइसकदान् । पिउनको नौकरि पच्चीस बर्स हुय्याँसम्म उइको एक तह लै न बड्ड्या । सुण्या थ्या राणाका पालामै सिपाइ रे लेख्द पड्ड जाण्ण्या सिपाइको वर्गीकरण अरिबर नैसिन्दा, बैदार सम्म हुन्थ्या रे ! कृष्ण बहादुर आफना पदमै रमायीन्यान् । सबै है पैल्ली अफिसमै उपस्थित हुनसकदान्, सबहै पैथिर सम्म लै उनै बस्साहान् ।

नेपालि भेषभुषामै एक युवक कोठामै पस्साहान्, यिन इसै अफिसका शाखा अधिकृत हुन् भण्ण्या कुरा एक सुसज्जित टेबुलमै जाइबर बस्या पैथिर मैले निस्सय अन्या । आफले न चिनेकि अनार हुनाले उनतिर आकर्षित हुन आवश्यक ठरायैन मैले । क्यै बेर पैथिर उन शिवनाथका कोठामै पस्या । शिवनाथले उनलाइ व्यालो क्या कि भयो भणी सोदचो, उनरा बीच भई कुरडि निककेरि सुण्णै सक्यैन ।

“सचिवज्यूकाछोराको.....जाउलाखेल.....सेन्टजेवियर्स.....भी इ.....बस.....।”

शाखा अधिकृत बाइर कोठामै आउनान् रे शिवनाथका कोठबठाइ घन्टि बजन्छे, कृष्ण बहादुर मलाइ भितर जान संकेत अट्टाहान् । म कोठा भित्र प्रवेश अरि शिवनाथ सित हात मिलाइ औपचारिकता पुरा अद्दौ । शिवनाथ मसित खुलिबर बस्स सकिराख्या आथिन् । हुनसकन्छ उइलाइ आफना पदको घमण्ड होलो । उइलाइ असजि महसूस भया भो लागिरैछ मलाइ । शिवनाथका आँखा कोठामा चारैतिर घुम्दाच्यान्, क्यै हराया वस्तु खोज्ज्यै जनि । कोठामै छायाको मौनताको पर्दा खैचिबर मैले भण्या - “शिवनाथ जी ! तम याँ छ भण्ण्यै कुरडि मलाइ थाई थीन । कब बठि है तम याँ ?”

“प्रमोसन भया पैथिर है, एक बर्स हुन् लाग्यो ।” शिवनाथ ज्याली गम्भीर मुद्रामै जबाब दिनान् ।

हाम दुइको कुराकानि नभयालै बर्ती दिन भया थ्या । पैल्लीका रे आजका शिवनाथमै अगसा रे पत्तालको अन्तर छ, औपचारिक कुरडि सकीय्या लै उन निककेरि मसित खुल्ल सक्या आथिन् । मैले विद्यार्थि जीवनका क्यै संजना फुकाया पैथिर उनमै क्यै स्पष्टता आइ । मेरा विषयमै उनरि सोदाइ विशेष क्यै थीन । मैले खुल्ला हिर्दयले अतीतका दिनको बयान अन्या । मेरा भविष्यका सम्बन्धमा निश्चितता न भया बेहोरा लै सुणाया । साथै मैले शिवनाथलाइ सोदचा कि कै कै अड्डामै काम अन्या ? आव काँइ सर्वा हुन्या विचार आथिन् त ?

“लोक सेवाले यै मन्त्रालयमै छै, बर्स पैल्ली खटाया थ्यो । एक बर्स इसै मन्त्रालयमै काम अन्या । आव पाया वीरगञ्ज या विराटनगर भन्सार मै जान्या तखरमै छौं ।” शिवनाथले आफनि कुरडिलाइ पुष्टि दीबर भण्यो -“यै मन्त्रालयमै बसिबर क्याहु ? दस-पाँच बजाउन्या मात्तरै काम छ । काम छ भणू भण्याल्लै आथिन्, आथिन् भणू भण्याल्लै एक-दुइ तल्लिर है आया फाइल मल्लिर फरवार्ड अद्दु पडन्छ । इती त हो ! यै मन्त्रालयमै बसिरया मान्सको मानसिक, शारीरिक रे आर्थिक शक्ति छीण हुन्छे । म त चाहनौ क्यै व्यस्त हुन्या अड्डा मै जाउँ । तकौ क्य हुन्छ ।”

“शिवनाथकि चित्तवृत्ति सहजै बुज्ज्या मौका पाया । म सित उनरो संकोच हराया जसो छ । संकोच लिनु पड्डचै अवस्था लै त आथिन् । म एक साधारण नागरिक, मेरा अतिर शिवनाथ जसाले आफनो गुणगान गाइबर सुणाउना उनरी धाक बड्डन्छे । मैले लै इसै मौकामै कुरडि थप्या -

“चार बर्स सम्मको अन्त : शुल्क रे करको अनुभवले निस्सयै तमलाइ भन्सार अड्डामै काम अद् योग्य बनाया होलो ।”

याँ अनुभवका आधार काँ हेरीन्छ, त !” शिवनाथ आफनि सफाइ दिनाहान् -“लोकसेवाले याँ मलाइ खटाउनलाइ कति सोर्स लाउनु पड्यो । मेरा बुबाले तालिम अराया मान्स लोकसेवामै रैछन्, उनरा वाँ बुवा आफै जाइबर अर्थमै या परराष्ट्रमै पाड्ड कोसिस अच्या हुनाले त या सिफारिस होइबर आयौ । या आइबर लै एक बर्ससम्म क्यै कामको जिम्मा दिथैन, पैथिर ठुलो कोसिस अरिबर अन्तः शुल्कमा गयौ, तब मात्तरै मेरा जिन्दगिको बाटो निक्केरि बन्यो ।”

मैले मनमनै विचान्या शिवनाथले अन्तः शुल्क रे करमै वस्सा मनग्य पैसा कमाया हुनसकन्छ । आँजिलै भन्सारमै जान्यै ताकमै छन् । आर्थिक थिति वर्ती बडाउन्त्यै तर्खरमै लाग्या शिवनाथ पैसा न कमाउन्त्या अड्डा रे पैसा न कमाउन्त्या मान्सलाइ बेकम्मा समज्यान्त्यान् । उनरि प्रस्तुतिकरणमै मेरि क्यै प्रतिक्रिया आथिन् । यै सिलसिलामै मैले सोदचा “तमरो तलब कति आउँछ ?”

उपहास मै हाँस्साइ उन भण्णाहान् -“ कति भण्णु चुरोटसम्म मैनाभरि पुगन्छ । त्यै चारसय चानचुन हातपडन्छ । घर बनउनाइ तेजारथ सापटि लीथ्या, कट्टा हुन्छ, आँजि सञ्चयकोष कट्टा भया त हात पड्डैन भण्यालै हुन्छ ।”

“घर काँ बनया ?”

“ठमेलमै बनया, सर्कारि सापटिको रकमले जग्गा किन्न लै पुग्यैन ।” खुसिको लामो सास फेदाइ भण्यो -“दुइ लाख जति आफै सित थ्यो, एक नाऽनु बड्डला बनाया । घरको अंस क्यै लियैन मैले ।”

“चेलो होइबर पैतृक सम्पत्तिको आस राख्नु लै राम्ढो होइन ।” मैले उनरि कुरडिमै जोर दीबर भण्या -“ जे छ दुःखजिलो अर्थात् दुखसुख आफै अद्द ठीक होइन त ?”

शिवनाथका विचार है विपरीत मेरो विचार व्यक्त भयैन । उनलाइ आब एक कार किन्त्या ठुलो धोको बाँकि रैछ । इति मात्तरै काँ हो ? कारलाइ प्रयोग अद्द सक्यै छचमता हाँसिल अद्दमै लै उन निश्चितै छन् कि छट्टाई उन भन्सारको हाकिम हुन्त्यान् ।

मैले सोदचा -“वीरगञ्ज रे विराटनगर भन्सारमै को निको छ ?”

“तसाइ हुन् दुयै, आँजि विशेष वीरगञ्ज राम्ढो छ, क्याकि कि काठमाण्डौको ढोका हो त्यो ।”

“ए, ताँ वर्ति राम्ढो भया ताई जानुपडन्छ ।” म उनरि कुरडि कि पुष्टि अद्दौ ।

कर रे अन्त : शुल्क मै बसय्याँ चौबीसै घन्टा तरासमै बाँचु पड्ड्या, भन्सारमै त मथिसम्म था भई कुरडि हो । तलिलै मथिसम्म दर्जाले भागलागि आउन्त्यै कुरडि कैलाइ था हुनीन् त ? कम-बेसि मात्तरै हो । आँजि इच्छा लाग्या भण्या, अनुचितै अरिसक्या मालोमाल होइन्छ । यिन कुरडि त राणाकालवठि है चली रै छन् ।”

“अनुचित काम न अरि आउन्त्या त उचितै भयो” म उनरि कुरडिमै पालिस लाउनोइ रनौ रे भण्णौ -“कसि आम्दानि छ ताँ ?”

“यै मैना आठ हजार है बीस हज्जारसम्म पुगन्छ, और त क्य कुरा, जाबो कारिन्दो बैदारका भागमै चार हज्जार पडिजानन् । तलब बाण्याका भोल्काइ दिन एकाउन्टेन्टले तै सलामि वाँडि हालन्छ । यो कुरडि कसै बठाइ लुकी आथिन् । यै खै अनुचित रमक लै भण्ण न मिल्ल्या । तबै म इसै कोसिस मै लागिन्थौ ।

टेलिफोन आयो, हामरि कुरडि रोकीन्छे । शिवनाथ हातका इसाराले ‘पख्या’ भण्णाई आफनो हात टेलिफोनतिर बडाउनन् ।

“हलो....हजूर नमस्कार हजूर” टेलिफोनमै शिवनाथ बोल्लाइ जानाहान् - हजूर....हजूर..... उइका दिमाकले भ्याउनेन । म या सेक्सन अफिसर रे जीवनलाइ अद्द लाइदिनौ, पठाइ बक्स्योस, हजूर.....हजूर..... नमस्कार हजूर ।”

टेलिफोन राखि मतिर तक्दाइ भण्णाहान् -“सचिव ज्यूकि कुरडि कर्मचारि न बुज्या, कर्मचारि कुरडि सचिवज्यू न बुज्या । आफ पड्यौ बीचमै, दुयैको मध्यस्थता अद्द पड्ड्या ।”

विषयवस्तुसित आफ परिचित न भया हुनाले क्यै न बोलिबर उनरि कुरडि मै सम्मति सम्म जणाया, तज्याई जीवनले कोठामै प्रवेश अन्थो । जीवन मतिर तक्दै न तकि टेबुलका अर्खा छेउ शिवनाथकि कुर्छिखै जाइबर कलीय्यो । फाइलका विषयमै आफनो मन्तव्य व्यक्त अद्दलाग्यो - “यै फाइलमै सचिवज्यूले भण्या जसो लेख्द आर्थिक नियमले दिनेन । म कस्याँ आर्थिक नियम विपरीत लेखौ ? सचिव ज्यू भण्णाहान् नियम सियम सबै मिलाइबर ल्याउनु”, नियममै वाँले भण्या जसो आथिन् । लौ विचार अर हाकिम साइब, ठेकाको काम सम्भौता अनुसार समाप्त होय्यो । पाउन्त्या रकम ठेकारले पाइहाल्यो । आब यो न चाइन्त्या दावि कस्याँ श्री ५ को सरकारले सकादद्द्या ? पचास साठ हज्जार भया एक कुरडि, असी लाखकि दावि ! म त क्यै विचार अद्द न सक्या भयौ । हाम त नानतिना

कर्मचारि, जागिरका भरमै जीवन बिताउनु पडन्छ । भोल विशेष प्रहरि विभाग अथवा अक्त्यारदुरुपयोगले छानवीन अच्याले क्य बुजाउन्त्या ? लौ हाकिम साइव तमै विचार अरिदिय ।”

“धै पै फाइल ल्यस !” शिवनाथ जीवनका हातबठाइ फाइल समाइ, वर्काइ फर्काइ हेदाइ भण्णाहान् -“सचिवज्यूले अच्या आज्ञामै तम बर्ती तर्क जन् अर । तमरि जागिरि गया नाऽनि जागिरि जालि, सचिव ज्यूकि गया विचार अरिसकन्छ ? वाँले आज्ञा अच्या हामले जस्याँतस्याँले मिलाउनुइ पडन्छ । पै निर्णय दिन्या अधिकारि लै सचिव ज्यू नै हुन् । एकै मन्त्रायलका उइ फाइलमै टिप्पणिको राय न फाटौ भण्ण चाहानान् आफै फस्स्या काम वाँ क्याकि अरन्ना । पै अरि हाल्याले लै नैपालमै वाँ माथि क्यै कारवाइ अद्दचै ताकत कसैकि न आथि । वाँ कैका मान्स हुन्, तमलाइ क्य था ! जे भयाल्लै हामले नून खाइराख्यौ, वाँको आज्ञा शिरोपर अरि काम निप्टाउनु पडन्छ ।”

क्यै मिनटो फाइल अध्ययन पैथिर शिवनाथ जी भण्णाहान् -“लौ लेख्द्या बाटो पाइहाल्या । यै किसिमले लेखऽ । निर्माण यातायात मन्त्रालयले दिनु पड्डचा राय दीहाल्या रैछ । इसै आधारमै सम्झौता अनुसार ठेकदारले कामलै सक्दु पड्डचा मै, महँगाइ बडी गै, नक्सा इस्टमेट भण्णा क्यै बर्ति काम ठेकदारले अद्दु पड्डचा कुरालै ठेकदारको मिति-मितिको पत्रबठाइ ज्ञात हुन आया हुनाले रे सम्बन्धित मन्त्रालयको समेत दिनु पड्डचा किसिमको राय भया हुनाले, आर्थिक नियममै उल्लेख नभयी परिस्थिति मै हाल एकपटक ठेकदारको दावि बमोजिम असी लाख दिनु पड्डचा धेकीय्यो, निकासाका लागि बेहोरा प्रस्तुत अद्दौ भणिवर लेखिदिया पुगिजान्छ । तमरा हामरा घरबठाइ जान्या क्यै होइन ! दिन्याले दीहाल्या तमरो हामरो मुण्टो क्याइ चिड्कनु, दिन्या धर्मि कोथलो पापि । जा आजै फाइल पेस अद्दु पडन्छ ।”

शिवनाथको सजिलो बयान जीवनका मस्तिष्कमै घुस्या आथिन्, जीवन फाइल समाउनसम्म हिचकिचाइरैछ । शिवनाथको दुइतीन पटकको आदेश पैथिर फाइल समाइबर, क्यै न बोलि जीवन कोठा है बाइर निकलन्छ ।

शिवनाथ हाँस्साइ भण्णाहान् -“जीवन हामरो सहपाठि हो, पछ्चाण्यानऽ ? कसो कुरिडि न बुज्या ! तबै त तैकि उन्नति भयी आथिन् । जागिरि खाया दस बर्स होय्या ।”

टेलिफोनै घण्टि बजन्छे । शिवनाथ टेलिफोनमै बोल्ल पस्साहान् - “हलो.....नमस्कार हजूर, हजूर.....होस्, म आइहालयौ, नमस्कार हजूर ।”

कालो सूर्ज/ १७

म तिर तक्दाइ शिवनाथ भण्णाहान् -“मैले सचिव ज्यूका वाँ जानु पड्चो भोलपोर्कि आस मन, गफ अरौ । अल म जाउँ कि ?”

शिवनाथ रे म कोठाबठाइ निकल्या । शिवनाथ गया, म बाइर कोठामै अल्मलीय्यौ । जीवनले कृछिमै बस्स संकेत अच्यो, ताइमै बस्यौ । शाखा अधिकृतका नजरमै म नौलो भया हुनाले मेरि अनार फर्कि फर्कि तकिरन्थ्या । यै बीच जीवनले हामरि चिनापर्चि अरायो । मैले अरि नमस्कार, खुसि मुद्रामै नमस्कार फिर्ता अच्यो । हामरि कुरिडिकानि सुरु भै । उन नौकरिमै भखरे पस्या रैछन् । तीन बर्स मात्तरै भया रैछन् । सर्सरि तक्दा साधारण पोसाक, तडक भडक क्यै न आथि । मलाइ लाग्यो, जागिरिको रसरड्ङ इनले पाया आथिन् । यिन सुक्का तलवमै आश्रित रै छन् ।

शाखा अधिकृतलाइ सम्बोधन अरिबर जीवन भण्णाहान् भण हाकिम साइव, यै फाइल कस्याँ बनाउन्त्या सचिव ज्यूको अनुकूल ?”

-“तक पै सुब्बा साइव ! तम जसि टिप्पणि लेखन्छ, म तै मै सइछाप अरिबर मथि पठाइदिनौ । तमलाइ उपसचिवज्यूले भणिसक्या छ, पै क्याकि यै विषयमै वादविवाद अरिराख्द्या ! जागिरि खान्या मन भया भण्या जसो अद्दु पड्चो, न भया राजिनामा लेख्दु पड्चो । सुदीसार समय बर्बाद अरिबर क्यै फैदा आथिन् ।”

जीवन बोल्लै न बोलि फाइल पल्टाइबर टिप्पणि ड्राफ्ट अद्द लाग्यो, न अरिबरलै क्यारौ ! जीवन नौकरिसित जोडि खोज्ज सक्दैन । जागिरि छाडिबर अद्दचा अर्खो पेसा उइसित क्यै आथिन् । जीवनखिलाई नाइव सुब्बाको जागिरि सौलोइ जीवन हो ।

यै कोठाको गन्थन रे समस्यासित मेरो क्यै चाख आथिन्, क्याकि कि यो विषय मेरा सुभुवुभ भितर पस्सै लै सक्दैन । मलाइ त वर्तमानका जीवन सित मात्तरै वास्ता छ । इसै प्रसङ्ग मै मलाइ शाखा अधिकृत कृष्णगोपाल जी सित क्यै सोद्दचै उत्सुकता बडन्छे, उनलाइ सम्बोधन अरिबर भण्णौ -“कृष्णगोपाल जी ! जागिन्या जीवन तमलाइ कसो लाग्यो ?”

मेरा प्रश्नले उनरि अनारमै गम्भीरता छाइ, उनले उज्याइँ जवाब दिन सक्यैन । आँजि मलाइ प्रश्न दोन्याउन आग्रह अच्यो, मैले प्रश्न दोन्याया । उनरा अनारमै ज्वराभाटा उठचो । उनले गम्भीर स्वरमै भण्यो “बडो गम्भीर प्रश्न अच्या तमले ।”

१८ / कालो सूर्ज

हाँसोइ मैले भण्यो -“क्यै अष्टचारो लाग्या, होय्यो । मैले जाण्ण चाह्या कारण हो रमाइलो रैछ, त म लै जागिरि खान्यै तर्खरमै लागू कि, ये बाहेक और विशेष क्यैन हो ।”

कृष्णगोपालले भण्यो -“क्यै अष्टचारो त लाग्यैन मलाइ । तै तमरा तीन सेकन्डको प्रश्नमै मेरो तीन घण्टाको उत्तर छ, तवै म क्यै भण्ण हिचकिचाया हूँ । सर्कारि उच्च ओहदामै तमरा नजिकको क्यै नातेदार छ, भण्यो जागिरि खाऽ, नति कुकुरले न पाया दुख पाउँछ, ऽ । है, एक अर्खो उपाय लै छ, तम तेल-बेसार घस्स सिपालु छऽ भण्योले लै हुन्छ ।”

जीवन बीचै मै बोलन्छ -“सिदाइ भणिदिय मन् हाकिम साइव, तीन ‘च’ अर्थात् चाकरि, चुक्लि, चम्चागिरि ।”

जीवनले अच्या तीन ‘च’ का अर्थले ममै हांसो फुटायो । तीनै जन हाँस लाग्यो । कोठाको वातावरणै एकवेर रमाइलो भयो । जीवनका अनारमै गम्भीरता छाडि । ऊ उइ ठेक्का सम्बन्धी फाइल केलाउन्ना छ, उइकि अनारमै मेरि नजर पडी क्य थि, उइकि थिति विषयमै मलाइ सुच्च करलाग्यो, किस परिस्थिति मै जीवनका दिन गुजरिन्यान्, उइले इसा दिन् त हज्जारो विताइ हाल्या । धन्य छ ऊ सहनशीलता रे सहिष्णुताका लागि। मान्सले मौका पर्खाइमै कति कष्ट सऽनु पड्ड्या रैछ । अभावका दौडमै चल्या उइलाइ क्य शान्ति मिली होलि घरमै रे अनुचितताको कार्यतालिका मै चल्याका अड्डामै उइलाइ क्य आराम मिलि रै हो । तवलै उइमै न रमाया या असन्तोषको क्यै चिन्न धेकिनैन, क्याकि कि उ नैपालि हो । गाउँ रे सहरैका हावा मै सम्मिश्रित एक जीवन ।

फाइल कोद्द वाध्य अराउन्त्या हाकिमऽनुका मनोप्रवृत्ति सम्बन्धमा खोज्या रे जाण्ण्या क्यै अधिकार आथिन् जीवनलाइ । उइका विवेकले सर्कारि राजस्वको असी लाख दिनु ठीक होइन, विवश छ ऊ । न चाइबर लै लेख्नु छ उइले, टिप्पणिको सुरुवात अद्दुछ । दैनिक दस रुप्य्यामै वित्या जीवन ‘उइले सौलोइ जीवनलाइ वेच्या छ ।

फाइलको काम सकिबर शाखा अधिकृतका टेबुलमै फाइल राख्दोइ जीवन भणन्छ -“लिय मथि पठाइदिय, जागिरि जोगाया मैल त !”

कृष्णगोपाल जी फाइल पल्टाइबर भण्णाहान् -“इति अच्या पैथिर अन्तः शुल्क या कर अड्डामै जान पाया त होय्यो ।”

कृष्णगोपालको आशावादी वाक्यमै सइ थप्दोइ जीवन भणन्छ -“कोसिस अर हाकिम साइव, सर्वा हुनाइ कोसिर अर । तम कोसिस अहाना तमलाइ बसि-बसि दिनखि को आउँछ ?”

“त्यै त भयो क्याद्दु जीवन जी ! भण्यो त हो । तमरो हामरो क्यै भयाले इस्यां थच्चीबर बस्सु पडन्थ्यो ? तकमन् हरिकान्त भर्ना हुय्याइँ अन्तः शुल्कको लै डिस्टिलरि मै खटीय्यो । मोहर आफैले लै लगाउनु न पड्ड्या, घरमै बसि-बसि मैनाको पच्चीसौं हज्जार बुजाउन लै ल्याउन्त्या ! आव उइले एम.ए. पास अच्यो भणिवर क्याको उद्देक । ऐल आँजि सप्तरिका मालपोत अड्डामै सर्वा होइरैछ । क्यैन भयाल्लै बर्सको पाँच लाख भित्तयै हालन्छ । तसै सरऽका हामलाइ एक छाक मिठो रे मासु खानु त परै रयो, असनको तर्कारि खान्यै सम्मकि रहडै रै ।

जीवनले भण्यो -“तन त हामरा मन्त्रि जी का भान्ज भया, छाडि दिउँ । शिव बहादुरै कि कुरिडि अरौं न ! थानीय विकास विभागमै खर्दार छप्याँसम्म किस गति । पै जिल्ला कार्यालयमै अस्थाइ सुब्बा मै काम अरय्या लै तति क्यै धेकीय्या थ्यैन, जब या आइबर छै मैन भन्सारमै बस्यो, तक पै उइको बिल्डिड ! आव उइले क्याइ जागिरि खानु पड्यो । घरका बहाल मात्तरे ले तम जसा सात हाकिम खान्या भयो । हुन त मसान कुच्या मुर्दा पाइन्छ, भण्णाहान् । तक्दाइ जाउँ हाम लाटाका खुट्टा लै बाटामै पड्डाहान् कि ?”

कृष्णगोपाल रे जीवनका बीचै कुरिडि मै मैले क्यै प्रतिक्रिया जणायैन । क्याकि कि इसि कुराकानि उनरा दिन्दिनैका तालिका भितरै पड्डिछिन् ।

कृष्ण बहादुर आफना ड्यूटिमै सतर्क रनान् । हाकिम साइवलाइ चाहा ल्याउन सोदचा त सकारात्मक जबाब पाउनान् । तुरन्तै तीन कप गरम-गरम चाहा टेबलमै आइपुगन्छ । चाहा खानाइ कृष्णगोपाल बताउनान् -“जीवन जी ! म आज छट्टाईँ जानौ । मनाइ सस्तो डेरा बानेश्वरै तिर छ रे, हेद्द जानु छ । कसैले सोदचा, अड्डइका कामले जाइरैछ भणिदिया । ए ! यो फाइल सचिवज्यूका कोठामै पुन्याइ दिय ।”

कृष्णगोपाल कोठा है बाइर निकल्लाहान् । कोठामै म रे जीवन मात्तरै छौं । जीवन आफना बारे मै म सित क्यै भण्यै इच्छा राख्यै जनि फाइल ओल्टाइ पल्टाइ अद्द लागन्छ, क्यै बोल्ल सक्या हुनैन । मैले बीचै मै छेडि दिया -“जीवन ! घरमै बच्चाऽन् रे वौजुलाइ सञ्चै छ ?”

ठीकै छ, बच्चाऽन् कभै स्वस्थ, कभै अस्वस्थ इसोइ त हो ।”

“बच्चाऽन् लाइ इस्कूलमै राख्दचा बेला भयो होइन ?” मैले न बुज्या जनि कुरा उम्काया ।

“बेला त होय्यो हुन त.....!” समलिबर उइले भण्यो -
“उपरिसम्म राख्दचा विचारमै छौं ।”

“जीवन आँजि मसित लुकाउन खोजन्छ, आफ्ने वास्तविक जीवन ।
यो नैपालि समाजकिक इसी मनोवृत्ति हुन्छे । जसोइ दुख पड्चाल्लै न
आँत्तान्या । ‘इज्जत’ को तरास ! कसैले आफ्ने वास्तविकता था न पाउन्
भण्यै धारणा ! यो कब सम्म टिकन सकन्छे ?

जीवन मेरा विषयमै कतिव प्रश्न मेरा अतिर ल्याउँछ, म आफ्नाइ
किसिमले उत्तर दिनेइ रनौ । जीवन मेरा वयान धेकि सन्तुष्ट हुनैन ।
विशेष कारणले म जीवनसित भिटाइ आया हूँ नूँ । मेरि उत्सुकताले
तानिबर ल्याई कुरडि म भण्ण सक्दैन । तब लै सातिभाइका विषयमै
कुराकानि भया पैथिर ऊ शङ्कारहित भयो । उइले सचिव ज्यू का वाँ
फाइल पुन्याउनु छ । तसैले छोट्करि मै कुरा टुड्ङ्ङाइबर मखै ‘क्यै बेर
बसि र’ भणीबर जीवन निकल्यो ।

कोठामै म एकलोइ छौं, मेरि नजर कृष्ण बहादुर कि खोजिमै छ,
क्यै बेर पैथिर कृष्ण बहादुर कोठामै पस्साहान् । मैले उनलाइ रोक्दचा
विचारले बोल्थौं -“कृष्ण बहादुर जी ! तम चाहा निको बनाउनुया रैछौं ।”

“क्य निको हुन्थ्यो” मेरा वाइँखै आइबर लजाया जसो होइबर
भण्यो -“होटलो भो काँ बनाउन जाण्णु ? हाकिम साव नराम्डो भयो
भणी गालि दी राख्दाहान् ।”

“तसो भण्णु त हाकिमऽन् कि बानि हो । मैले आँजि भण्या -
“साँच्ची हो, राम्डो छ ।” कृष्ण बहादुरकि अनार उजालि भै । उन मखै
क्यै भण्ण रे सोद्द खोज्यै जनि इथ-उथ तक्द लाग्या । मैले नजिकैकि
कुछिमै बस्स आग्रह अन्या । कुछि नमाइ उथ सारि कुछिका एक छेउमै
टुसुक्क बस्साइ भण्यो -“हजूर दिन्भरि बस्या, नाना-ठुला सबै हाकिम
पछ्छाण्णया रैछ्छ । पर्भात त सुब्बा साइबलाइ मात्तरै खोज्या थ्या ।”

मैले आफ्नो मुन्टो मात्तरै हलाइबर उनलाइ सकारात्मक जबाब
दिया रे भण्या -“कृष्ण बहादुर जी ! तमले पच्चीस बर्ससम्म यै कोठामै
मात्तरै काम अन्या ?”

मेरा प्रश्नले उनलाइ हाँसो फुटायो । क्यै समलिबर उनले भण्यो -
“क्य हुन्थ्यो यै कोठामै मात्तरै ! यै कोठामै त तीन बर्स मात्तरै भया । यै
पिउनमै मैले कतिव अड्डामै काम अरिराख्यौ । कतिव मन्त्रिका कोठामै लै
बस्यौ, चार मन्त्रालयको काम अरिसक्या अलसम्म, आँजि कति अद्दु
पड्ङ्ङा हो !”

“तमरो तलब कति छ त ?”

कालो सूर्ज्य/ २१

“पैल्ली पैल्ली अस्थाइ जागिरि खाइयो, थाइ भया पैथिर ग्रेड समेत
अरिबर दुइ सय पुग्या आथिन् । चार बर्स पैथिर दुइ सय पुगन्छ ।”

“घर काँ हो ब ?”

“दहचौक, याँ बठाइ कस्सीबर हिटचा तमजसालाइ तीन घण्टा,
हामलाइ दुइघण्टा लाग्दाहान् ।”

” हरे, तति टडाबठि दिन्दिनै आउँछ ?”

”न आइबर क्याद्दु, हाम हाकिम हूँ ।”

“क्य हाकिम भयाले आउनु पड्छैन ?”

“आयाल्लै उनरि खुसि, न आयाल्लै उनरि खुसि । घरमै मोटर
ल्याउनाइ गयाल्लै एगार न बजय्याँ क्यै पुग्दैन । आइबर हाजिरि बजाया
पुगिहाल्यो । नाना कर्मचारिलाइ ब छड्क्या लागन्छ, उनऽन्लाइ लाग्दैन ।”

कृष्णबहादुरै रमाइलि कुरडिमै म आफै हराउनोइ जानौ । पच्चीस
बर्ससम्म कति हाकिम कति अड्डा छामिसक्याका कृष्ण बहादुर निस्सयै
मुक्तभोगि होइसक्या, मलाइ अनुभव हुन्छ । उनरि भणाइमै स्पष्टता छ ।
बर्ती बजिसक्या कारणले डर रे धक हराइगै उनमै । साइत उनरा हाकिम
अड्डामै न भया हुनाले लै स्वतन्त्र महसूस अन्या हुनसक्दान् ।

“कृष्ण बहादुर जी तमलाइ खान पुगन्छ ?” मुख्य प्रश्न फुकाउनौ ।

म तिर फरक्क फर्किबर कृष्ण बहादुर न मिठो हाँसोमै भण्णाहान् -
“तमले बूभ पचाइबर सोदचा इसि कुरडि ?” कृष्ण बहादुरको अर्थ हो म
एककै सौलोइ शरीर मात्तरै हूँनूँ । म सित सम्बन्धित जहान, चेलाचेलि लै त
छन् । वरु इस्या सोद ऽ, तमरा तलबले घरको नून तेल सम्म त चलन्छ ?”

कृष्ण बहादुरको तेज दिमाक धेकिबर म क्यै बेर रनभुल्लमै पड्छौं।
मेरा एक प्रश्नका कतिव उत्तर पाया पैथिर मलाइ उज्याइँ और प्रश्न
सोद्दचै हिम्मत भईन । म आश्चर्यचकित अनारले उनलाइ हेद्दोइ गयौ ।
तै पैथिर कुरडिको विषयवस्तु बदलिबर मैले भण्या -“इति लामो अवधि
सम्म जागिरि खाया, तमले त नेपालका ठुलठुला मान्स लै पछ्छाण्णया होलाऽ ?”

“क्याइ न पछ्छाण्णु । मन्त्री, सचिव, डाइरेक्टर, हाकिम कति को
चाकडि अरीय्यो । बेसरि पछ्छाण्णया छन् । क्यै बेर मौन रैबर कृष्ण बहादुर
भण्णाइ जानान् -“हाम गरीबका लेख कसै पछ्छाण्णयाले लै काम आथिन् ।
आफ्ने दुख आफैसित छ । कतिव हाकिमऽन्को गुट्य हामलाइ था छ, त्यै
फुस्काइ देलो भणिबर अफिस छाडिसक्या पैथिर लै भीट होय्याले, कृष्ण
बहादुर आँजि जागरी मै छै ? काँ छै ? ले चाहा खा भण्णाइ एक रुप्याँ
फालि दिनान् ।”

२२ / कालो सूर्ज्य

आँजि उन भण्णाइ जानान् -“यिन हातले कति हाकिमऽन्को स्वागत अरीय्यो । अड्डाको चालमाल बुज्ज सुरुमै कृष्ण बहादुर सिबाइ हाकिमऽन्का मुखमै और क्यै हुनैन । जब बुजिबर सपड्ड लागदान्, घन्टि लाउन भुलिबर, ‘घन्टि सुणीनि ?’ भणिबर उल्टाइ भफाट्टाहान् । पैथिर त मैले उनरा मनकि कुरडि बुजिबर काम अद्दु पडन्छ ।”

“क्य तमले हाकिमऽन्लाई अफिसको चालामाला लै बुजाउनु पडन्छ ?” न जाण्या जनि मैले भण्या ।

“सब्वै जाणीबर काँ आया हुनान् ! नयाँ हाकिमलाई मैनेँ दिनसम्म मैले भण्णु पडन्छ । फाइल याँ छ । फलान घर याँ छ । फलानले फलानसित इस्याँ भिटन्छ । साबिक हाकिमसित सम्पर्क होइरन्या व्यक्ति यिन यिन हुन् । इसोइ त हो ! न मोटाय्याँ मान्सको व्यवहार एक हुन्छ, मोटाइ सक्या पैथिर अर्खोइ हुन्छ ।”

भाग्यलाई दोष दीबर चित्त बुजाउन्त्या कृष्ण बहादुर आफना काममै तति असन्तुष्ट धेकीनाइन् । कसैले पैसा कमाइबर बर्ती धनि भयाल्लै उनलाई क्यै इर्ष्या आथिन् । काम अनुसारो तलब न भयामै असन्तुष्टि व्यक्त अच्याले लै, उनसित पूर्तिको उपाय शून्य छ, तबै होलो उन सन्तुष्टै धेकीनान् । यो हामरा नैपालि समाजको गुण भणू कि दोष ?

कृष्ण बहादुरलाई, कै अड्डामै कति कमाइन्छ त्यो था आथिन्, तबलै कै हाकिमले कति कमायो निस्सयै उनलाई था छ । हाकिमऽन् को पुरानो घर या डेरा उनलाई था छ, साथै नत्रा घर रे उइका कोठा-चोटालै था छन् । हाकिम हुनाइ दैवीय शक्तिको आवश्यकता हुन्छ, भणाइँमै उन पूर्ण विश्वस्त छन् । तबै त उनरा प्रत्येक हाकिमलाई इश्वरीय शक्तिका रूपमै उन माणिआयाछन् । उनलाई कभै-कभै साधारण रोगले सताया वेला हाकिमले हप्कायाले रोग भाग्याको एक-दुइ घटना मलाई सुणाउनान् । पन्नर दिन सम्म लै एक दाना मुखमै न हालि दिन्दिनै चार घण्टाको घोड्दौड् अहोइ जागिरि जोगाइ राख्या घटना सुणाउनान् । चेलिका व्यामै रुप्याँको अभाव भोग्दु पडचाको रे छोरिको घर न होइ माइतमै राख्नु पडचा जसा दुखपूर्ण घटना बेहोन्त्या कृष्ण बहादुर, पायाले हाकिम पद चलाई सक्दचा ब्यहोरा मलाई सुणाउनान् ।

पिउन दर्जामै काम अरि राख्या कृष्ण बहादुरको पायाले हाकिम चलाउन सक्या अटोट धेकिबर म आश्चर्यमै पडचौँ । उनरो साधारण हिसाव-किताब छ । “कुराकानि अद्दचा र साधारण नैपालि लेखापडि अद्दचा रे सैछाप अद्दचा त हो मुख्य काम खर्दार, सुब्बाले सकिहाल्लाहान् । बाँकि रयो सइछाप !” इसै सिलिसलामै उनले भण्यो -“जिम्मेवारि कसैकि

न आथि, काम बिगडिहाले मथिबठाइ भया, भणी थोपिदिनान् । काँ मथि ? कति मथि ? मथिको टुंगोइन हुनो । तति भणिबर फुर्सत पाइराख्या हाकिम मैले लै धेकिराख्यौ, तमै भण ! तस्याँ म हाकिमि चलाउन न सक्दचा ?”

कृष्ण बहादुर आफनि होस समाल्लाइ भण्णाहान् -“हुना त यो कुरा आफलाई ‘अग्गासो फल आँखा तरि मर’ भण्योँ जसोइ हो, आफनो त जातै पिउन । इजाबुवाले जन्माउनितक जे जात दियाले लै परिस्थितिले आफनो जात काइम अरिदिया छ । पच्चीसौ बर्स त कृष्ण बहादुर पिउन भणीय्यो, आव कति नै बाँचीय्येला रे, यै लाइ हेला अद्दु । पै हामरा शास्त्रले भण्या छ, “जो आफनो हो तैलाइ हेला न अद्दु ।

कृष्ण बहादुरकि कुरडि न टुड्डीयाइँ जीवन आइपुगन्छ । ऊ बर्ती खुसि धेकीन्छ, रे भणन्छ -“तकमन सचिव ज्यूका वाँ क्यू मै बस्सु पड्डचा, ब्यालो होय्यो ।”

जीवनकि अनार उजालि छ । पर्भात भण्णाँ जीवन ऐल रमाया धेकीन्छ । क्यै विशेष कुरडि न होइबर जीवनमै इति परिवर्तन पक्काइ आयैन । कति दिनको सुक्का आसामै कोपिलो लाग्या भो छ । उइकि अनारबठाइ सहजै बुज्ज सकीन्छ, उइसित सचिव ज्यू खुसि भया हुन्ना । मैले सोदचा -“तेरा काम धेकि तेरा हाकिम खुसिभया ?”

मेरि कुरडि सुणि जीवन भस्क्यो । ओठ कमाउनोइ, अचम्म होइ सोदचो -“कस्याँ था पायी ?”

हासिबर मैले जबाब दिया -“क्य ठुलि कुरडि हो ? भण् पै क्य भयो ?”

कृष्ण बहादुरलाई बाइर बस्स्या संकेत दिन्छ, रे जीवन लाऽमो सास फेदोइ भणन्छ -“सचिव ज्यूको आजको भो ‘मूड’ त मैले जिन्दगि भरिमै लै धेक्या थ्यैन । भितर जाय्याइँ मैले फाइलको बेहोरा अवगत अराया, फाइल घरामै राख् भण्यो, राखिदिया । टेबुलका छेउमै आज्ञा लिन कलीरयोँ, सचिवज्यूको आज्ञा भयो -“सुरुबठि मन्त्रालयमै छौ ? मैले ‘हजूर’ भण्ण पायालै थ्यैन, कै अड्डामै जान्या विचार छ ? भणिबर सोदचो । एकैवर तसि कुरडि सुण्णा त मेरो पुराइ शरीर कामन् लाग्यो । भण्ण खोजिबरलै मेरा थोल जोडीय्यैन, क्यै भण्ण न सकि दुइ हात जोडि न्याँडिबर ताँखै कलीर्योँ ।”

सचिव ज्यूका कोठामै भया घटना सुणाउन्तक ऐल लै उइको शरीर काम्या म धेक्दै लाय्यो । उइका अनारमै लालि चडिगै । मानू उ सचिवज्यूकाइ कोठामै कलीरै छ । भण्णा-भण्णाइ उइको वाक्य बन्द हुन्छ । उइले भण्या त क्यै न आथि तबलै उइकि परिवर्तित अनारले खुलस्त

बताइराइछ, उ स्तब्ध जसो धेकीन्छ रे उइलाइ प्रसंगतिर ल्याउनोइ मैले भण्पा -“पै क्य भयो जीवन ?”

जीवन आफै समल्लोइ भणन्छ -“अँ ! सचिव ज्यूले मखै ‘लाटा’ भणी सम्बोधन अन्थो । म आँजि क्यै बोल्यूनू । हेर, त्वलाइ मात्तरे यो छान्प्या मौका दिया हूँ भणी मर्जि भयो । मेरा मस्तिष्कमै ज्वार-भाटा उठचा भो भयो । काँ राम्डो, काँ न राम्डो ठम्म्याउनै सक्यैनँ । आफू वस्या ठाउँ बाहेक सबै राम्डोइ धेक्दौ । जिन्दगिमै आया पैलो मौका, राम्डोइ ठाउँ भण्णु-पड्ड्या त्यै मेरा दिमाकमै चड्डाच्यैन । मेरा मुखमै इति मात्तरे आयो, बर्ती दुख पाइराख्यौ, जाँ आज्ञा हुन्छ ।” सचिवज्यूको आज्ञा भयो - करमै जान्या हो ? आँजि आफै भण्यो - मारवाडि सितको चाँजोपाँजो काँ मिलाउन सकन्छै । मेरो मुटु काम्द पस्यो, मुखखै आया कार्यालयको एक मौका छिनमै गुम्यो । मलाइ डरलागि, काइँ रसुवाको मालअड्डामै न खटाइ दिउन् ! आफनि होस समालिबर भण्पा - भन्सार जान पाया हुन्थ्यो । मेरो यो वाक्य सुणि सचिवज्यू हाँस्या रे ‘अैतिरै क्याकि न भण्पा लाटा ? मर्जि भयो ।’ भन्सार त भण्पा, पै अर्खो ताप पड्यो मलाइ, काइँ उत्तरि भेकका भन्सारमै पठाइदियो भण्पा मुखखै आया सबै मौका गुम्यो । कस्याँ आफनो इच्छा बताउन्प्या भण्प्यै द्विविधामै थ्यौ । आफै सचिव ज्यूको आज्ञा भयो - ‘छोटि भन्सार जान्या कि ?’ लच्छ्य त मेरो प्रप्ति भयो, जैका प्रतिच्छ्यामै मेरा दस बर्सका दुखका दिनऽन् काटचा मैले । सचिव ज्यूकि आज्ञा सुण्णाइमै मैले आनन्दकी सास लिया । इसै प्रस्तावखै ठीक छ भण्णै लाग्या थ्युँ कि मेरा नजरमै रामकृष्णको स्टाचान्डर घुम्द लाग्यो । हाँस्सी अनारमै इस्कूल बस कुद्दाच्या उइका केटाकेटि संज्या । आफनो इच्छ्या व्यक्त अद्दचा दूढ निस्सय अरि, एक पाइला पैथिर हटिबर हात जोड्डोइ भण्पा -‘निघा भया एयरपोर्ट भन्सार पाउँ ।’ मेरि कुरडि टुड्डीप्यी क्य थि, सचिव ज्यूको आज्ञा भयो - ‘ताँ जान्या त, बतायी चलन था छ त ?’ यथार्थमै कुरा न बुज्याले लै, सारांशमै बुजिहाल्या, तसैले मुन्टो हलाइबर सहमति जणाया । वाँको आज्ञा भयो - ‘भोलै, शिवनाथखै मैले भण्पा बताइबर टिप्पणि ल्याउनु भण्णु ।’ हरिकले मेरा खुट्टा टेकीयैनन्, पिठि न फर्खाइबर पछ्युण्पा बाइर निकल्यौ ।”

इति कुरडि सक्या पैथिर उइका शरीरकि कामन जानी रै । उ बर्ती खुसि धेकीन्छ । उ आफनि कमजोरि बताउनैन थ्यो होला, म ऐल याँ नभया बेला भया ले । जीवनका विषयमै यै है बर्ति जाण्णु जरूरि संज्यैन मैले । न त म आव क्यै सोदचै इच्छ्यामै छौँ । केवल उइकि खुसिमै साथ

दिनोइ मैले भण्पा -“खुवै निको भयो आज । आव क्यै दिन पैथिर एयरपोर्ट तिर भीट होलि, हो ब ?”

“बर्ती होइन, बर्ती बर्ती राम्डो भयो ।” जीवनले तुरन्तै व्यक्त अन्थो । “त्वलाइ था आथिन्, मेरा दुखका दिनऽन्का सम्बन्धमै । आव भगवान्ले दियो भण्पा क्यै दिनमै बास जोड्ड सकदौ ।”

जीवन आफनो मूर्खतापूर्ण विगतलाइ संजदोइ भणन्छ -“तकमन ! जै फाइलमै म क्यै लेख्द चानैन थ्यौ, तसै फाइलले मेरो जीवन बदलि दियो । मैले आजसम्म यो नबुज्या हुनाले दुख पाया रै छौँ । जागिरि खाया पैथिर सुजबुजलाइ भुलिबर आज्ञा पालन अद्द पड्ड्या रै छ ।”

जीवनले आफना सुखमय भविष्यका सम्बन्धमा भौतै कुरा सुणायो । अर्खि तरासै लै कुरडि लै भण्यो -“ताँ विशेष निगरानिलै रै छ रे । भयाले लै सबैलाइ चाइन्प्या त्यै त हो ! त्यो भया कसैले क्यै अद्द सकदैन भण्प्यै कुरडि लै उ विश्वस्त छ ।

भौतै समय भया हुनाले म जीवन सित विदा हुन खोज्जौ । उ मलाइ कुरडिले अल्मल्याउनोइ जान्ना छ । अन्तमै जीवन मलाइ एक कप चाहा खाइबर मात्तरे विदा दिन मञ्जूर हुन्छ । उइको अनुरोध म काट्ट सकदैनँ । जीवनका आज्ञाले कृष्ण बहादुर चाहा बनाउन जानाहान् ।

रातै दस बजि सकि । नीन पडी आथिन् । ओछ्यानमै पुरोइ शरीर सोतच्यैबर पडिच्यौ, मेरा आँखाका अैतिर जीवनका घरका घटना है अड्डाकि थिति रे सचिवज्यूको आशवासनले जीवनमै आया परिवर्तन एक एक अरिबर आउन्प्यान् । शिवनाथ रे कृष्णगोपाल जसा जिम्मेदार व्यक्तिकि चित्तवृत्ति सम्बन्धमै सुच्या त म आफै डराउनौ । मेरो जिउ आराम रहित छ । घण्टौँ सम्म कृष्ण बहादुरका सम्बन्धमा आया सोच, तै पैथिर जीवन घुम्न थालन्छ मेरा मस्तिष्क भितरि, मेरि मनस्थिति लै असन्तुलित हुनी जान्छे ।

सौबार

यै देशै जनि मेरो घर लै सदान अभावै अभावले सताया छ । दिन्दिनै श्रीमतिकि गन्गन् सुण्णी पडन्छे, मैले, कभै नून आथिन्, कभै तेल आथिन् त कभै चामल आथिन्, कभै दवा आथिन् त कभै क्यै आथिन् । मैना भरिको पुरा किनमेल अद् चाहचाले लै हुनैन । बजारमै सबै दिन सबै थोक पाइनैन । प्रत्येक दिन मूल्य परिवर्तनको सर्कारि घोषणाले आफनो बजेट असन्तुलित भैरन्छ । क्यै चीज कभै ल्यायाले लै पुन्याइ-पुन्याइ काम टादु पडुडचा हो लै त अभाव घोषणा न हुयाँ मेरि श्रीमति अभाव छ, पाइनैन भण्यै कुरडिमै विश्वासै अहीन । म घर हेद्दैन, घरकि आवश्यकतामै ध्यानै न दिना, भणाइ मात्रै उडकि हुन्छे ।

आज रातै मैले सुण्या - चिनि आथिन् ! मैले मनमनै विचार अन्या, जे सुण्णु पडुन्थ्यो सुण्या । पोरुका दिन् मात्रै डिल्लिबजारमै एक घण्टा क्युमै बसि ल्यायी आधा के.जि. चिनि आजै सिद्दीगै सुण्णायौ, क्यै आश्चर्य लाग्यैन । अर्खातिर पुराइ देशमै आथिन् जो वस्तु मेरा घरमै लै आथिन्, क्याको अचम्म ? यै दुयै हप्तामै चिनिको मूल्य दुइबेर वृद्धि होय्यो । पैल्ली बेर दस प्रतिशत वृद्धि भयो भण्या दोसरिवेर पैचालिस प्रतिशत वृद्धि होइसक्या छ । मेरि नानि बुद्धिले भन्छ, इति मोल बडिबर लै अभाव कस्याँ हुनसकन्छ ?

अभावकै कारणले मोल बडायी कुरडि सर्कारि घोषणा पत्रमै आथिन् । बरु सबैतिर चिनि उपलब्ध अराया समाचार भुण्डयाइ राइछ, पै घरमै बस्स्यै मेरि श्रीमति कस्याँ विश्वास अरन्छे कि चिनि पाइनीन् भणिवर । उइलाइ था आथिन्, याँ वास्तविकता एक रे समाचार अर्खाइ हुनान् । म, न त बहसै अद् सकदौ न सम्भाउने सकदौ श्रीमतिलाइ, क्याकि कि उइसित प्रमाण छ म सित आथिन् । तबै त मैले अभावको शृङ्खला तोडि अभाव पूर्ति अद्दुछ ।

वानेश्वरका हरेक पसलमै पसियौ, पसल्याको नकारात्मक मुन्टो हल्लाइमै मेरा खुट्टा अतिर बडुडाइरनान् । घट्टाकुलाको सुरु पसलखै है पस्सोइ हिटचौ, क्यै म धेकि हाँस्साहान्, क्यै भर्कीबर 'आथिन्' भण्णाहान् । काइँ त मेरा सोदाइमै मुन्टो हल्लाइदिन्यै चाख लै धेकीनीन् । घरखिलाइ चिनि ल्याउन हिट्टा म पसल्यालाइ न सोदि, छाडुड लै सकदैन । म सोद्दोइ जानौ । एकाएक म धेकदौ ठुलुला राता अक्षरले लोख्या बोर्ड -“याँ

साल्ट ट्रेडिड लिमिटेड बठाइ उपलब्ध चिनि रे नून विकन्छ, चिनि मूल्य रु..... के.जि. मूल्य लेखु पडुडचा ठाउँमै सेतो कागज टाँसिराइछ । खुसिको लामो सास फेद्दोइ टक्क वाइँखै कलीय्यौ रे गोजिमै पैसा छाम्दोइ सुच्या नून लै लैजानुइ पडुडचा हो । आफना हातो भोला अतिर राखि दुइ के.जि. चिनि रे चार के.जि. नून राखिदिन दोकानदारसित अनुरोध अन्या ।

दोकानदारले तलिहै मथिसम्म तक्यो रे मलाइ भर्कदोइ भण्यो - “तमलाइ था आथिन्, चिनि पाइन्नारीन् भणी ?”

पैल्ली त मैले उनरि कुरडि बुज्यैन । एकवेर पैथिर भण्या -“तमरा दोकानमै भखै आउन्नान्यौ, कस्याँ था हुन्या आथिन् भणी ?” “आथिन् भणी था पाइबर लै सोदचा-सोदचै हुनान्” भन्कट माण्णोइ दोकानदारिले भण्यो -“औरथोक वेच्चु न भयाले दोकानै बन्द अरिदिन्थ्यौ ।”

दोकानदारिकि गन्गानमै मलाइ विश्वासै लाग्यैन । नजिकैका इस्टूलमै बस्यौ र भण्या -“तै मल्लिर टाडचा बोर्डमै 'आथिन्' लेख्या काँ छ ? मैले त बोर्ड तक्या, तमरा दोकानमै पस्यौ ।”

दोकानदारि क्यै उत्तर दिन उत्सुक धेकीनैन । हुनसकन्छ पर्भातैबठि म जसा कति गाऽगिलाइ जवाब दिनोइ थगिवर मखैलै भणिसक्या सुच्यो होलो । म कति पसल चहारिवर याँ पुग्यौ दोकानदारिलाइ कस्याँ संजाउँ । क्यै बेरको मौनता तोडि सौम्यतरिकाले दोकानदारिले भण्यो -“आज मात्रै चिनि न आई हो त ? कति दिन् ब होय्या ! तमऽन् बुज्जानऽ, बोर्ड कि कुरडि अरन्छ, तम् यो हामरा रहडले भुण्णया होइन यो त साल्ट ट्रेडिडले आफनो काम धेकाउनाइ ठाउँठाउँमै मेरा जसा कतिब पसलऽन् मै भुण्णयाइराइछ । हाम उइका डिलर हूँन् भण्या आथीनौ, पक्काइ हौ । पै, तै अनुसारले हामलाइ चिनि उपलब्ध अराइदिनु पडन्छ, पडुडैन ? भण पै क्या भण्णु, उनऽन् कोठा भितरि घुमाउन्थै कुछिमै छन्, हामले भण्या, गाऽगीन् सित रातो-पिरो हुनु पडन्छ ।”

“साँच्ची चिनि आथिन् ?” म विश्वस्त हुन खोज्जौ ।

“आथिन्, भया आफैलाइ फाइदा हुन्या हो । न भया क्य लाग्यो ?”

“यो क्य कारणले अभाव भया हो ?”

“कसब ! कारण त हामलाइलै काँ था हुन्छ ? अेल मोल बड्या पैथिर पाउनु त पडुडचा हो । पोरुका दिन अफिसमै जान्तक पैसा बुजाइ जा भण्यौ रे बीस बोरा चिनिको रुप्याँ दाखिल अरि आया हूँ । दिन्दिनै एक जनाले चक्कर लाया लायै छ, चिनि पाया होइन । आज बठि

डिलरऽन्लाइ एकएक् बोरा खालि नहुन्या किसमले दिन्या सुण्णाऽयौ । एकै बोरा पायाले लै आया मान्सऽन्लाइ एक पाउ सम्म त दिन सकीन्थ्यो !”

मैले तुरुन्तै भण्या -“साउ जी ! तसो भया बसाइतक आयाले अधा के.जि. पाउँलो त मैले ?”

अनार विगाडि, हाँस्साइ उनले भण्यो-“क्य विश्वास इसा कर्मचारिका कुराको ! तमै भण - आज दस दिन होय्या रुप्याँ जमा अन्याको, आजसम्म दिया आथिन् । अब यो एक बोरा दिन्यै कुरडिमै कस्याँ विश्वास अद्दु ? म त निगमका कर्मचारि धेकि बाक्क होय्यौ । यिनऽन् व्यापारि भया ब व्यापार अद्दु जाणन्थ्या । कागज पत्र लेखापडि अद्दु मै व्याप्यारि हुन्या भया त सबै व्यापारै अरन्थ्या, धन कमाउँथ्या, टाटा रे विडला हुन्थ्या । यै नैपाल मै कैले क्य अद्दु सकन्छ, कैले क्य अद्दु सकन्दैन भण्यै कुरडिकि छानवीन आथिन् । जैले जे अन्या पनि भयो । विचार अरऽ ! मेरा भणाइको अर्थ हो जो निगमऽन्लाइ व्यापार दीराइछ, त्यो क्या सफल होइरैछ त ?”

दोकान्दारिले व्यक्त अन्या यै विचार प्रति म आकृष्ट भयौ । मेरि अनारले दोकान्दारिलाइ कुरडि अतिर बडाउन्यै प्रेरणा दीरइछ, रे भण्णाइ जानान् -“यै चिनिको अभावको कारण डिजेल हो रे ! भण पै डिजेलको लै यै हप्तामै भाउ बड्या हो त ! यिन निगमऽन्ले जनतालाइ भुक्क्यइवर हुन्यै कुरडि हो त ? विश्वासै अद्दु न सकीन्थ्या तर्क दिनान् । डिजेलका अभावले त्रिभुवन राजपथ रोकीय्यो भण्याले लै विश्वास अद्दुचै कुरडि हुन्थि । त्यै लै रोकीय्या आथिन् । तैमै लै एक अर्खो संस्थानले रोपवे लै चलाउँछ । सारांश यै हो कि व्यपारिले व्यापार चलाया भयाले इज्जत बचाउनाइ जसी थिति भयाले लै सामान उपलब्ध अराउँथ्यो । यो त पड्यो कर्मचारिका हात मै । इसो अभाव बनायाले भिक् उइको मूल्य बडन्छ । नान्नाना व्यापारि लै चाकरि मै आउनान् । ठुला व्यापारि होटल मै निम्त्याउनान् । स्वास्नी, चेलाचेलि रे नातादारसम्मका वाँ भनसुन सुरु हुन्छ । इसै ल्याले अभावै न भयाले लै अभाव अराउनान् ।

तसै वेला हातले मलाइ हल्लाउनाइँ सजग अराउनान् । सडकका पल्लिर फुटपाथ मै हिटरिया एक अद्दुबैस्या मान्सलाइ औल्याइवर हतारमै भण्णाहान् -“तै मान्स पछ्याणन्छ ?”

दोकान्दारिका कुरा मै केन्द्रित मेरा मस्तिष्कले फुटपाथै तिर भट्ट दृष्टिले दिन सकन्दैन । म अलमलीनोइ आँजि सोद्दौ -“को ? को ?”

“ऊ त्यो क्या, मोटो-मोटो !”

“ए, नै म चिन्नैँ !”

“तसा मान्सलै तम न चिन्थ्या ?”

“तमरो घर काँ हो ?”

“घर त याइँ काठमाण्मै हो ।”

“तब त पछ्याण्णु पड्ड्या हो ।”

“पाँच लाख जनसंख्या भया सहरमै सबैलै सबैलाइ पछ्याण्णु सकन्छ ? सम्पर्क सम्बन्ध जै सित हुन्छ, तसैलाइ ब चिनिन्छ ।”

“होय्यो, न पछ्याण्णु लै होइसकन्छ ।” उनरा विश्वास मै आँच आइ हुनाले होलो, लामो सास खैँचवर, आफनि अनार बद्लिवर भण्णाहान् -“ठीक हो तमलाइ लै म पछ्याण्णैँ ।”

उन मौन हुनान् । सिल्सिलाइ कुरडि मोडी हालि । तै व्यक्तिका विषयमै जाण्णाइ ममै कुतूहल जागि हाल्यो । पक्काइ त्यो विशेष मान्स हुनु पडन्छ । मैले विस्तारै दोकान्दारि सित भण्या -“को हो त्यो मान्स ?”

उनले बडोइ सरल किसिमले भण्यो -“उइ खाद्य संस्थानको हाकिम त हो !” “पै क्याकि विना मोटरै, पैदलै हिट्टा रै छ ?”

“भूत भया हुनाले । पावरमै भया वेला इस्याँ काँ धेक्क पाउनु ! उनरा चाकरदार मात्तरै लै भिट्ट मुश्किल ! आव जनतासित घुलमिल अद्दु फुटपाथमै हिट्ट सुरु अन्या हुनसकन्छ । निगमऽन् मै इसाइ इसा मान्सऽन् भया हुनाले त बजार यै अवस्थामै पुग्या हो । संस्थानलाइ घाटा पाड्यो, जनतालाइ माय्यो, उनऽनै छ्याति फुकाइ बर, नाक ठाडो पाडि निर्धक्क हिटरनान् लाज पटककै आथिन् । हाम धेक्क्याले लाज माण्णु पडिरैछ ।”

मलाइ क्यै मैना अतिरा ‘गोर्खापत्र’ को समाचार सम्भन्ना आयो रे मैले भण्या -“साउ जि ! खाद्य संस्थानले दूषित तेल बेच्या अभियोग मै क्यै व्यक्तिलाइ सर्कारि स्तरमै कारबाइ चलाया सामाचार मैले क्यै मैना पैल्ली पड्या थ्या, त्यै संस्थान हो ?”

“हो, त्यै संस्थान हो । है तेलकि कुरडि भण्याऽ । तै दूषित तेललै जनताले खान पायैँन ।”

पचास पच्पन्न जति उमेर भया इन दोकान्दारि कुराकानिमै स्पष्ट धेकीनान् । मसित निःसंकोच आफना विचार व्यक्त अद्दुन्यान् । साइत मसितै भेटघाटमै रमाया जसालै छन् । उनलाइ पुर्सत छ, क्याकि कि दिनकि एगारै बजिरैछ ।

ममै कुतूहल जगाया तै व्यक्तिका विषयमै कुरा उक्काउनोइ भण्या -“तै अतिरा मान्सै कुरडि ततिकी रै ।”

“छाड ? क्य कुरा अददु तसा अत्याचारिको ! मैले त तमले पछ्याँडैको होलो सजि धेकाइ दिया हो । तसा मान्स संज्याले लै मेरो त दिमाक खल्वलीन्छ, रगत तातिबर आउँछ । इन देश रे जनताइका रगत चुसुवालाइ बुच्चि खुकुरिले गिँडा गिँडा बनाइ दोवाटामै खिति दिन्या मन हुन्छ । क्याद्दु आफसित न शक्ति छ, न अधिकार । तसोइ हात हालूँ आफैँ बौलाहा भइन्छ, क्याद्दु पै ! यै असन्तोष उखाल्लु बाहिक उपायै क्य छ हामखै ?”

उमेर मै बुडो धेकीय्या लै उनमै भया जोस रे उत्साहका कुराले आँजि लै मानवीय पक्षमै क्यै अद्दचै वृढ इच्छा शक्ति उनलाइ घच्च्याइ राखन्छे, भण्यै कुरडि म स्पष्ट धेक्दायौ । दोकान त मात्तरै उनरो पेसा हो, संज्या मैले । आँजि मौका पायाले क्यै अरि छाड्दाइ जोस रे जाँगर उनमै धेकीन्छ, । उन ज्य कुराको उठान अद्दाहान् तै मै उनरो क्यै स्वार्थ धेकीनैँ ।

म ताँखै बस्सा बस्साइ दसौँ व्यक्ति चिनि कि खोजमै आया, तर सबै निराश होइवर फर्क्या । कसैले भण्यो -“भोटाहिटि मै चिनि दिन्ना छ ताई जानु पड्यो ।” मैले सुच्या मान्सऽन्लाइ चिनि क्याकि इति महत्त्वपूर्ण हुन्नाछे ? चिनि विना मान्स वाँच्च सकदैन कि ? क्या कि इस्याँ समय बरबाद अरिबर हिटिच्यान् ? यै प्रश्नको सौलोई उत्तर मै व रैछौँ । मेरो लै समय बरबाद होइरैछ । यसै सन्दर्भमै मैले कुरडि उफ्काया - “चिनिको माग पूर्ति अद्द न सक्या सर्कार स्पष्ट रूपले घोषणा क्या कि अद्दैन ? आँथिन् भण्यो पैथिर मान्सले उपायको टुड्डो लाइहाल्छ, होइन त ?”

“याँ कि भणाइ सोलै आना ठीकै हो । सर्कारै इसी नितिले त दुनियाँले दुःख पाइराइछ । जे चीज आथिन् तैको विकल्प मान्सले तुरुन्तै खोजिहाल्छ । यो मान्सको स्वभाव हो । याँ त मान्सऽन् लाई दोधारमै राखिबर लुट्ट पल्क्याछन् । नति तसि अवस्था क्याइ अत्थ्या ? तमलाइ था छ, चौबीस घण्टा अभाव धेकाउन सफल भयाले काठमाणूँ सहरमै मात्तरै प्रत्येक वस्तुमै पाँचौँ लाख उपभोक्ता बठाइ शोषण हुन्छ ! इसाइ सट्टाले त कर्मचारि रे ठुलुला व्यापारि रातारात मालामाल हुनान् । सुण्या तमलाइ अचम्म लागलो उइ दिन चिनिको भाउ बड्यामै एकै व्यापारिले सात लाख रुप्याँ रे अर्खिबेर वीस लाख रुप्याँ नफा कमायो । आब त्यो कैले हेद्दचा ? बजारमै चिनिको अभावै अभाव छ । चिनि खान्याले चिनि खान छाड्दाइ भो लागदैन मलाइ । तमलाइ चिनि जरुरि पड्याले जति पैसा दीबरलै किनन्छ । तमरिलेख दुइ तीन रुप्याँ फरक हुन्या हो । होइन त ?

मुन्टो हल्लाउनोइ म उनरा विचारमै सामिल हुनौ । उन भण्णाइ जानान् -“यै देसलाइ कर्मचारि भया पुगि हाल्यो । शासन चलाउन्त्या कर्मचारि, उद्योग अद्दचा कर्मचारि, ठेक्कापट्टा लिन्या कर्मचारि, व्यापार अद्दचा कर्मचारि, सबैतिर कर्मचारिले त चलाइ राख्याछन् । तम बताउन सकन्छ को काम तसो महत्त्वपूर्ण छ, जैलाइ कर्मचारिले चलाया न होउ ?”

“तस्करि” मेरा समजले धेक्यै कुरडि उज्याइँ भण्यो ।

“त्यो लै कर्मचारिका सहयोग विना भया ठान्या हो ?

उनरा प्रश्नको उत्तर म सित आथिन् । उनमै आँजि मसितै कुरा अद्दचा उत्साह बडिरैछ । उन भण्णहान् -“चामलो भाउ घट्टचा समय हो यो, तर भाउ दिनदिनै बड्डाछ । यै रूपले चामलको भाउ बड्डचा हो भण्यो बरिखासम्म इति बड्डन्छ, कि सीमित आमदान हुन्याले, चामल खान वाध्य होइवर छाड्नु पडन्छ । साग-पात रे दाल गतवर्ष है दोब्बर होय्यो । क्यै चीज बेचि सक्दु आथिन् । आफ त नाऽनो व्यापारि । खरिदचा रेटमै नाफा राखि बेच्यु पडन्छ, मलाइ मनमै सन्तोषै हुनैन, सन्तोष न होइवर लै पेसा छाड्दा त सकदैन । यो मेरोइ मात्तरै होइन, हाम सबैकि कर्मजोरि हो ।”

मैले विस्तारै सोदचा -“तमले दोकान राख्या कति भयो ?”

“यै पाँच बर्स भयो ।”

“तै है पैल्ली ?”

“नौकरिमै थ्यौँ, महालेखा परीक्षकका अड्डा मै । सुरु जागिरि त नौसिन्दा होइ कुमारी चौकमै खाया हूँ ।”

“भौतै पैल्ली ?”

“पद्मशंशेरका पालामै । जीवनको भौतै अवधि जागिरिमै बिताया । पेन्सन पाकि सकी थी, राजिनामा दी निकल्यौँ ।”

“ए ?”

“राजिनामा दिना लै विशेष कारण छ । आफनो स्वभाव पड्यो लन्ठचाइ मन्ठचाइ मन न पड्डचा । तै अड्डामै नियमित क्यै धेक्यैँ । राजस्वका कुरा मनले छाड्दा माण्णैँ । समाउन खोज्या छेउ समाउँ कि टुप्पो ! आँखाले धेकिहाल्या आफैँ निचोडी बस्सु पडन्छ । ध्यान दी हेन्या इति बेरुजु पकड्दा सकीन्छ, जो सय बर्ससम्म लै फछचौँट हुन सकदैन । तसो अद्द न सकि राजस्वलाइ घाटा दी तलब खाइरनु उचित संज्यैन, मैले छाडि दिया । नौकरि छाड्दा पछि क्यै काम न अरि कस्याँ बस्स्या भणी सुच्या । कामकि खोजमै उद्योग विभाग मै धाउन लाग्यौँ । नौकरि छाड्दा आफसित जो आया रुप्याँ थ्या, तिनैले काम अद्दु थ्यो । स्वाउन्त्या उद्दचोग खोल्ल्यै स्वीकृति माग्या त त्यो उद्दचोगै बन्द छ

भण्यै जानकारि पाया । जै पायो तै उद्दचोग अन्या नैपालमै बजारै न आथि । बजार मिल्ल सकदचै स्थितिका उद्दचोग ठुलुलाले ओगटि सक्या रैछन् । एक जानाले क्यै उद्दचोग खोल्ल्यै स्वीकृति लिया पैथिर तसै ठियाँमै अर्खो उद्दचोगकि स्वीकृति नदिन्यै सर्कारि नीतिले, वसौँ सम्म धायौँ लै त उद्दचोग खोल्ल असफल भयौँ । अन्तमै दोकान्कै शरण लिनु पड्यो ।”

क्यै समयको बसाइमै दोकान्दारि रे मेरा बीचमै घनिष्टता कायम भयो । यो भया दोकान्दारिकाइ स्पष्टताका कारणले हो । दोकान्दारिलाइ जै दृष्टिले पैल्ली हेन्या थ्या, त्यो होइन रैछ । तसैले ऐल उन प्रति श्रद्धा जागिबर आइ । भोलका दिन यै बटा हिट्टा मुख मोण्णु न पडौ भणी उनरो नाउँ सोदचा । आफनो परिचय दिया ।

रत्न बहादुर जसा परिपक्क रे भलादिमि दोकान्दार काठमाणूँ मै मुशिकलैले पाइन्ना । उनमै व्यापारि मनोप्रवृत्तिको अभाव पाया । उनरा कुरा सुणि बजारका और धूर्त व्यापारि है उनरो न्यारोइ व्यक्तित्वको अनुभव भयो मलाइ । इसाइ व्यापारि बजारभरि भया त बजार साँच्चीको ‘आदर्श’ बजार हुन्यैथ्यो ।

बजारमै बड्डी गई महडाइ रोक्दचा उपायका वारे मै मेरा प्रश्नका उत्तर मै उन भण्णाहान् -“यो महडाइ प्रशासनिक कमजोरिका कारणले भई हो । साथै सर्कारि नीतिले यैमै प्रभाव पाडि राइछ । बजार नियन्त्रण अद्दचा पूर्ण अधिकार होइबर लै प्रशासन मौन रन्छ । एक अष्टचारो प्रशासनलाई पड्या हुन सकन्छ, त्यो हो निगम रे संस्थानको मनमानि मूल्य निर्धारण । तै है और वस्तु लै छन् जो खुला बजारमै मनमानि भाउमै बिक्या हुनान् । तति सम्म त हेद्द सकन्थ्यो । विचार अर त ! दोब्बर मोल ली बजारमै माल बेच्चा-न्यान् । विदेसि माल बेच्चा दोकान मै तमरि जान्यै हिम्मतै हुनीन् । ताँ त दोकान्दारिले जति चाह्यो त्यै मोल । त्याँको एक नमुना सुण पै जो इलेक्ट्रोनिक घडि आजभोल एक सय पचासमै पाइन्छ, त्यै घडि तसै बजारमै आठसय पचाससम्म बेची । आज लै एक सय पचासमै बेच्चा-न्याले मुनाफामै बेच्चा होलो, पै आठसय पचास मोल लिन्याले कति बर्ता नफा लियो, आफै हिसाव अर त ! इस्याँ प्रत्येक वस्तु मै हेद्दाइ जा इसोइ पाउन्त्या हो । होय्यो छाडिदचूँ विदेसि वस्तुकि कुरडि आब जाऊँ लत्ता कपडातिर । भारतिय रे नैपालि कपडा मै पचास प्रतिशत है बर्ता नफा ली बेच्चा छन् भण्या जापानि रे हड्कड्का कपडा शतप्रतिशत नफामै मजासित

बेच्चा-न्यान्, क्य प्रशासन अन्धा छ ? छानवीनको अधिकार उइलाइ आथिन् ? ऐन रे नियमको व्यवस्था मात्रै पुस्तकको शोभा हो ?”

मलाइ गोर्खापत्रका समाचारकि संजना आउंछे, रे भण्णौ -“छाडि, प्रशासनले समय-समयमै कालाबजरियालाई कारबाइमै डण्ण जरिमाना अन्या समाचार पड्या थ्या मैले । तम भन्छ, क्यै कारबाइ अन्यैको आथिन् । क्य हो मैले त क्यै बुज्जै सक्यैनँ ।”

“तमले पड्या समाचारमै काला बजरियालाई दस हज्जार, पाँच हज्जार लै डण्ण जरिमाना अन्या पड्या छऽत ?”

“इसोइ पाँच रुप्याँ, एक सय पचास रुप्याँ सम्म डण्ण अन्या पड्या हूँ ।”

तव ? एक डेडि, सय डण्ण, ठुला स्टकिस्टलाई हो त ? ठुला व्यापारिलाइ कसैले छुन सकदैन । पैलो कुरा त उइसित पैसाइ शक्ति हुन्छ । अर्खि कुरडि हामरा भया ऐन कानून इति लचिला छन् कि भयाभरको हद तोकिबर लै ठुला व्यापारिलाइ क्यै असर पड्दैन । होय्यो यो छाडि दिऊँ, सर्कारि नीति तिर विचार अरौँ, भण पै, हामरा जसा गरीव रे भोक्भरि हुन्या देसले खाद्दचान्न जसो वस्तु निकसि अद्दचै छूट दिन्छ । देश भितर उब्ज्या अन्नले देशभितरका जनतालाई प्रशस्त खान पुगाउन छाडिबर डलर कमाउन्यै निति राखन्छ । फलस्वरूप मुट्टि भरिका व्यक्तिलाइ फाइदा हुन्छ, अधिकाँश जनता भोक्भरिमै बस्सान् । दाल, खुर्सानि, आदो लसुन रे भट्ट अर्थात् भटमास जसा कम उब्ज्या वस्तु निकसिलाइ योग्य ठहरीनान्, पै कस्याँ सस्तो हुन्छ ?”

रत्न बहादुर जी भौतै अनुभवि रैछन् । हुन सकन्छ उनले यै देसै नीति रे प्रशासनिक दक्षता बुभिवर खलि भया हून् । पद्म शंशेरका पालाबठि जागिरि खाइ कतिब सर्कारि अड्डा छाम्या रैछन्, बुज्याका रैछन् ।

उनबठाइ भिक् महत्त्वपूर्ण कुरा पाउन्त्या आशाले मैले सोदचा - “मूल्य नियन्त्रणको क्यै उपाय छ ?”

उनले भट्ट जबाब दियो-निस्सयै छ, हामरा देसको कसै लै सहरको मुटु बजार कैका हातमै छ, था छ तमलाइ ? है पै तिनैले हामरा देसलाई महडाइले ग्रस्त बनाया हन् । मेचि है महाकालि सम्म यिनै छन् । काठमाणूँका बजारमै तक, मुटु मै यिनै छन् । यिनरो मनोप्रवृत्ति मात्रै धन जम्मा अरि घर पुण्याउनु हो । जन्मसिद्ध नागरिक हामजतिकोइ तनरो अधिकारलै सुरक्षित छ । आफना ठाउँमै लै तन् तती सुरक्षित छन् । दुयै हातमै लड्डु ली बस्या इन कसै प्रति इमान्दार आथिन्, धन प्राप्ति मात्रै

इनरो चाहना हो । यै प्रवृत्ति माथि नियन्त्रण जरुरी छ । मैले भणिसक्या सर्कारि नीति हामरा आवश्यकताको अनुकूल हुनु पड्यो । निगम-संस्थानका कर्मचारिलाइ छाडा छाड्नु भयैन । प्रशासनले दत्तचित्त होइबर मूल्य नियन्त्रणमै लाग्नु पड्यो ।”

चित्तबुज्जो जबाब पाया । आब और प्रश्न सोददचै हिम्मत लै रयीनँ म मै । मैले त चिनि खोज्नु छ । चिनि न लैजाइबर घर न फर्कदचा अठोट ली आया हँ म । घण्टौ बसीयो रत्न बहादुर जीका दोकान मै । जति लै तिरि चिनि लैनौ भणि भोटाहिटि पुग्दचा निस्सय अरि भण्या -“भौतै खुसि भयौ तमसित भिटिबर । आब त जाण-पछ्याण लै भै । पैथिर लै भीट होलि । मेरो हार्दिक धन्यवाद छ तमलाइ, महत्त्वपूर्ण कुरा जानकारि दिया हुनाले । अल विदा लै हुनौ म ? मैले चिनि खोज्नु छ ।”

रत्न बहादुर जी सित विदा ली पूर्ववत् काममै लाग्यौ । म सडक वरिपरिका पसलऽन मै पस्स व्यस्त छौ । म एक दोकान है अर्खा दोकान मै पस्सै लाथ्यौ, एक व्यक्तिले मेरो ध्यान आकर्षित अच्यो “दाइ !यो असन हो ?”

भोला कानाइनि टाँड्या वीस-वाइस बर्सको भर्खरैको युवक, मैला, खदरका दौरासुवाल तैमाथि अस्कट लाया । अस्कटकि खलि वताइ प्रयोगले लतरीय्यी । कण्णमणि कपडाको नाऽनो धडो कस्या । खुट्टा नाड्डाइ, मुन्टा दाइनतिर ढल्की अव्यवस्थित टोपि (कुलै) दाइन्त्या ढल्काइबर टपक्क लायाको । म सजीसित अडकल अदसकदौ ऊ काठमाणूका लेख नौलो अनार रे काठमाणू उइका लेखऽनौलि ।

मैले सोदचा -“भाइको घर काँ हो ?”

“घर पहाड, पूर्व तीन नम्बर सोलु हो ।” टोल्लीबर उइले सोदचो -“असन यै हो ?”

“भाइ ! यो असन होइन ।”

“इसोइ घरै-घर भया, चारैतिर पसल भया भन्थ्या । यो होइन ? काँ हो त ?”

“याँ है क्यै टाडा छ । भाइ काठमाणू पैला पटक आया हो ?”

मुन्टो हल्लाइबर उइले मेरो प्रश्न सकाच्यो । मैले लै भोटाहिटिसम्म जानु छ, तबै मैले भण्या -“एककै वेर पख हा ! मैले लै उथै जानु हो ।”

मेरो एक-दुइ पसलको सोधपूछ सम्म, उ एकै ठाउँमै बसिरयो मलाइ पख्दोइ । क्यै मिनट पैथिर उइसित म भोटाहिटि तिर लाग्यौ ।

कालो सूर्ज्य / ३५

“भाइ, असनमै क्य काम छ ?”

“किनमेल छ । घर है किनमेल अद् आया हँ ।”

“कब आयै याँ ? पैल्ली लै आया कि आजै पैल्ली हो ?”

“बेली बारबिस्या है बस चडि आया हँ । बाटामै छाडि दियो । आफ कभै न आया नौलो मान्स... ।”

“क्याकि छाड्यो पै बाटा मै, क्य बस बिगड्यो ?”

“कसब, विगड्यो कि क्य भयो । तेल सकीयो लै भन्थ्या । बस ताई बस्यो । मान्स सबै हिच्या, मलगै हिट्या । पैसा त पुराइ लीसक्या थ्यो ।

“रात काँ बास बस्यै ?”

“बास याई बस्यौ काँ हो काँ । बास बस्या घरमै उनले अरी कुरडि म बुज्जैन थ्यौ, न बुजीन्यै कुरडि अरन्थ्या तिन । तसी कुरडि अद्दयाले त मेरा कुकुडा लीलियो ।”

“कुकुडा लियो रे ?”

“है मेरा मन न हुना हुनाइ लै कुकुडा लीलियो ।”

“पैसा दियैन ?”

“नै नै पैसा त दियो, पुग्दो दियैन ।”

“कति दियो ?”

“एक् सय एक विसि रे छै रुप्याँ ।”

“कति कुकुडा थ्या ?”

एक वीस रे एक ।

“क्याकि तति मात्रै दियो त ।”

“तबै त भण्या ! दिनैन भण्णा लै आठ-दस जनाले घेच्यो, नानाथरि कुरडि अच्यो । ‘ढाकर बोकि को नैपाल जालो, पैसा बोकि आरामले बसमै चडिबर नैपाल जा’ भण्ण लाग्या । बसका मान्सलाइ सोदचा त कुकुडा लैन्या अच्या आथिन् । लैनुइ पड्या, भौतै पैसा लागन्ना भण्यो । आफ पड्यो एकलो, पै क्याद्दु । छाड्नुइ पड्यो ।”

“याँ ल्याइ बेच्या बर्ति मोल पाइन्त्या था, थ्यैन ?”

“था होइबर त ल्यया हँ ! आब बाटामै इसो होलो भणिवर क्य जाणू ! ठुठुला महाजनले तस्याँ कम पैसा दिन्ना भणि क्य, था ! ए ! तसो भया याँ बर्ती पैसा आउथ्यो ?”

“ताँ पाया है चौगुना पाइन्थ्यो आब सिद्दीय्यी कुरडि छाड । काठमाणू मै क्य किनमेल अन्न आया त ?”

“बर्स भरि चाइन्त्या नून, मट्टितेल, कपडा ।”

३६ / कालो सूर्ज्य

“ए, भाइको नाउँ क्य हो ?”

“तोप बहादुर भण्णु पड्यो । गाउँ-घरमै रिठ्या भण्णहान् ।”

सगरमाथाका काखमै जन्म्या तोप बहादुर अती सरल रे शुद्ध धेकिन्छ । लोभ-लाल्चा रे लप्पन-छप्पन न भया, शुद्ध पहाडि प्रकृतिमै घुल्या-मिल्या, श्रमजीवी धेकीन्या तोपबहादुरका अनारमै म सौलोइ नैपाल धेक्दौ । म सहजै अनुमान अद्दलाय्यौ उइका गोजिमै भया रुप्याँले उइकि आवश्यकता पूर्ति हुनीन । घर है अच्या हिसाव रे याँ हुन्या हिसावमै मेल न खायाले यो क्य सुच्च्या हो रे कस्याँ तै कि पूर्ति अद्द सक्दचा हो ? यिन प्रश्न कोट्याउन मन लाग्यो रे सोदचा -“भाइ ! त्वखै कति रुप्याँ छन् ?”

“बारबिस्या मै बेली पाया पैसा आज रात्तै हिसाव अद्दा, एक सय चार रुप्याँ थ्या । पर्भात पाँच रुप्याँको खान्या कुरा खाइय्यो । आब एक रुप्याँ घटि एक सय छ ।”

“कपडा कति किन्नु छ ?”

“बुवालाइ एक भोटो रे कछाड, इजा रे बैनिलाइ गुन्युँ । पैसाले भ्याया आफलाइ कमीज रे सुर्वाल न भ्याया भोटो सुर्वालको कपडा ।”

नून तेल लै लैजानु पड्ड्या होइन ?”

“लैजानु पड्ड्या हो । बर्सभरि चाइन्या नूनतेल त लैजानुइ पड्यो ।”

“नून तेल कति लैजान्या ?”

“चौद्द कुरुवा नून लैजानु पडलो । तेल तसोइ बीस-बाइस कुरुवा जति लैनुइ पडलो ।”

उइको जो हिसाव मैले सुण्या, तैबठाइ सिद्दाइ अनुमान लगाउन सकीन्छ कि उइका गोजिमै भया रकम है पाँच दोब्बर रकमको आवश्यकता छ । तब लै उ निश्चिन्त धेकीन्छ कि उइका गोजिका रकमले उइको सबै आवश्यकताको पूर्ति हुन्छ । मैले ठट्टा अच्या जनि सोदचा -“ये है और लै क्यै किन्नु छ भाइ ?”

उइले छट्टाई उत्तरदियो -“है, चिनि रे चाहापत्ति लै लैजानु छ, बुवालाइ पेट दुख्या बेला चाहा ख्याया सञ्चो लागन्छ । सदान खान्या हुनीनन्, कभै-कभै मात्तरै । म भुली गैथ्यौ ।”

उइकि कुराइले मलाइ हाँसो फुट्यो । हिट्टा हिट्टाइ म टक्क रोकीय्यौ रे उइकितर तक्या । हड्बडीनोइ उइले भण्यो -“बर्ती चाइन्या होइन । आधा धान्नि मात्तरै चिनि चाय्यी । क्याकि हाँस्या ?”

मैले भण्यो -“म लगै चिनि खोज्ज हिट्या, पाया आथिन् ।”

“असन मै त पाएलो कि ?”

“क्यै भण्ण सकीनैन । तबलै जाउ । पाइहाल्या निकोइ भयो ।”

उ मलाइ तल है मथिसम्म तक्दोइ भन्छ -“दाइको घर काँ हो ?” मैले उत्तर दिया -“याइँ काठमाणूँ मै हो भाइ ! क्याकि हो ?”

“तमलै टाडाइ बठाइ आया हो कि भणिबर मात्तरै, और थोक त क्यै न हो । क्य चिनि पाईनीनि त ?”

“पाया आथिन् ।”

“घरमै बुवाले भण्यो थ्यो -“असन पुग त्याँ सबै थोक पाइन्छ । मनाइ उथ जानु कपडा पाइन्छ । कपडा किन्नि ठौर भण्यो जति न तिद्दु भन्थ्या । त्याँ निकाइ छट्टु देसि महाजन् हुनान् रे । मलाइ बुवाले सबै कुरा सिकाइ पठ्या हुन् ।” तोप बहादुरले बुद्धिमानि तरिकाले भण्णाइ जानान् -“तन महाजन हामरि बोलि बोलाइन् रे, थोक्थोकोइ बोल्याले लै हामरा बोल्या है न्यारोइ हुन्छ रे ।”

उइकि कुराइमै क्यै बठाई आथिन् । मसित कुराइ अरन्तक लै असजि माण्णैन । उ भण्णोइ जान्छ -“आज किनमेल भयाले भोल रात्तै हिँडिबर पाँच दिनमै घर पुगीन्छ । आउन्तक तीनै दिनमै आइपुग्या हूँ । जान्तक भारि हुन्छे ।”

उइका गोजिका पैसाले याँ का बजारसित मेल खानाइन भण्यो विषयमै उ अनभिज्ञ छ । उइलाइ विश्वास छ चाय्या कुरा किनमेल अरि घर जान्या, तसै तर्खरमा छ । साइत उइले घर छाड्या चार दिन होय्या । आब घोरो लै संजना आउन लाग्यो उइलाइ । काठमाणूँ है घरमै सामान उतारि सक्या उइका इजा, बुवा रे बैनि खुसि हुन्ना भणीलै उ संज्या होलो ।

मैले विस्तारले उइलाइ सोदचा -“कपडा कतिको किन्नु बुवाले भण्यो छन् ?”

“पाँच हातको बाकलो खद्दरको कपडा बुवाकि लेख भोटो, उनैलाइ दुइ है दुइ रुप्याँ सुका सम्मको नौ हात कपडा हेरि तिद्दु भण्यो छन् । पोर पराऽर बुवा आफै आउंथ्या, ऐला बर्स म आयौ । धै, पैसा पुग्याले मलाइ लै राम्दोइ खालको कमीज सुर्वाल लैनुइ पड्यो । न पुग्याले भोटो सुर्वाल त लैनुइ पडलो । पैसा पुग्याले एक अस्कट लै लैनौ । पै एक लाइटर लै किन्नि आँटिन्थ्यौ । हामरा गाउँका मल्लाघरि काइँलाले लैजाइराइछ । भुलो-डाँसि क्यै न बोक्दा, कति आनन्द ।”

उइका हिसाबले उइखै भया रुप्याँले मनग्य पुगन्छ । तबै त उइले एक लाइटर लै किन्या आँटिराइछ । मैले सोदचा -“भाइ ! नून रे मट्टितेलखिलाइ कति तिदु भणिराइछ ?”

समज्जोइ उइले भण्यो -“दस रुप्याँ नून किन्नु, मट्टितेल बीस कुरुवाको एक बिस दस रुप्याँ जति पडन्छ । चार-पाँच रुप्याँ मै खालि कन्टर पाईजान्छ । बर्ताइ भया एक बिस चौद पन्नर जति मट्टितेलमै पडन्छ भणया हो ।”

मैले संजाया आफना पैसा हिसाब त अरिराइछै ? तयैले भणया जति मै माल पायाले लै त्वसित भया पैसाले भ्याउँछ ?”

“कसब, हिसाब त अन्या आथिन् । बेलि बठि है यै कुरडि मनमै गुण्णायौ, हिसाबै न पुगदचा जसो छ । बारबिस्यामै कुकुडा सस्ता गया जसो त लागी रैथ्यो । साँच्ची मेले भणया जति माल मेरा पैसाले न भ्याउन्या जसो छ कि क्य हो ?

म उइलाइ क्यै जबाव न दी हिट्टोइ रयौ । बाटामै सडक पार आददचा ठाउँमै म टक्क रोकीय्यौ । उ ऐतिर बड्डैलाथ्यो कि मैले कूम समाइ रोक्का । एक मोटर बेगले हामरा ऐतिर खै है हुइक्यो । तै पैथिर अर्खो, आँजि अर्खो, मोटरका ताँतिका ताँति हुइक्य्याँ सम्म हाम ताईखै कलीरया । तै वेला तोप बहादुर भणन्छ -“ओ हो ! तक्रै लै भुल्या म त ! बाटो काट्टा चौतर्फि हेरिबर दगुडुगु भणया थ्यो बुवाले ।”

उइका गन्थन सित मलाइ क्यै मतलब थ्यैन । मैले उइका स्वरमै स्वर मिलाउन्या चासो लै धेकायैन । ममै एक चिन्ता उठिरैछ, उइकि क्रयशक्तिले एकै वस्तु लै उपलब्ध हुन्यै थिति आथिन् । उइका बुवाले एककैस कुकुडा पठाइबर तसैका मोल बराबरो किनमेल जो तोकिबर पठाइराइथ्यो, त्यो वस्तु ठीकसित बिक्या भयाले रे काठमाणूको दुइ मैना अतिरो भाउ रैदिया भयाले तोप बहादुरको आशा है लै बर्ती कोसेलि लै सातिसझातिलाइ लै जान सकन्थ्यो । तर क्यादु ! अभावै कुरडि ! न उइले ल्यया वस्तु ठीक सित बिक्यो , न बजारैको भाउ दुइ मैना अतिरो भो रयो । आज भोल काठमाणूका कसै बजारको लै निश्चित रूप आथिन् । चौबिसै घन्टामै शतप्रतिशतका बेगमै मूल्य वृद्धि होइ रे छ ।

हाम भोटाहिटि पौच्यौ । चिनिकि खोजमै मैले एक-दुइ पसलमै कलीनोइ रे सोट्टोइ अन्या । तोप बहादुर लै म कलीय्याँ कलीन्थ्यो, म हिट्ट्याँ हिट्टन्थ्यो । यै क्रममै एक दोकान्दारिको जबाव थ्यो -“बेली सम्म त थ्यो, दिया लै थ्यौ । अब चिनिको भाउ बड्डुचा भया हुनाले डिलर आफैले स्टक अरिराख्या छन्, हामलाइ दिनाइन् । हामले काँ है दिनु ?”

कालो सूर्ज / ३९

दोकान भितरै पसि दोकान्दारि सित अनुरोध पूर्वक भणया तमरा वाँ जति लिन्या हो लिय चिनि दिनु पड्यो ।”

नरम मिजासले दोकान्दारिले भण्यो -“सत्ते आथिन् ! भया आफलाइ फाइदा हुन्या, तमरो लै काम चल्ल्या, न दिन्यै त कुरडी थीन, तमराइ सेवाखिलाइ हूँ म बस्या । बेलि मात्तरै आया भया ले म जति लै दी दिन्यै थ्यौ, आज आथिन्, माफ अर ।”

पै लै विनम्रतापूर्वक मैले भणया -“साउ जी ! मलाइ बर्ती होइन आधा के.जि. मात्तरै, पन्नर बीस जति लिन्छ ।”

विनम्रै स्वरमै उनले मखै भण्यो -“हामरो काम सामान बेच्च्या हो । डिलरले हामलाइ जै भाउमै दिनाहान्, मनासिब नफा राखि बेच्चाउ । अब भाउ बड्डुचा रे, डिलरले हामलाइ सामान न दियाले, हामले काँ है बेच्च्या तमै भण ? हो हाम्लाइ था छ हामरा गागी ५० ले मोलमै भया घटि-बडिको क्यै वास्ता राख्दाइन्, सामान पाया होय्यो । ऐलो समय लै त सोइ छ । डिलरले मलाइ निर्धारित मूल्य है बीस प्रतिशत बर्ता लीबर एक सय बोरा चिनि दिया हो । मैले लै सर्कारि नियम अनुसारै बीस प्रतिशत है बर्ता आफलाइ नफा नराखि, तीनै दिनमै सबै चिनि बेचि दिया । आथिन् हजूर, सत्ते आथिन् । माफि पाउ ।”

निराश होइबर म लामो सुस्केरा हाल्लौ । भोटाहिटि सम्म लै आइबर क्यै लाभ भयैन । उपायको खोजिमै मैले विस्तारै दोकान्दारि सित सोदचा -“काँ पाएलो त ?”

“कसब ! असन मै त साल्टट्रेडिङको डिपो छ । चाय्या जति त पाइनैन होलो, मच्छिन्द्र बहालमै दिन्ना छ रे ।”

म दोकानका बाइर सडकमै आयौ । तोप बहादुर चारैतिरो रमिता हेदामै मस्त छ । म न भया उ असनमै पुगद सकदैन, तबै त उ म पखिरैछ । मैले तोप बहादुरलाइ भस्काउनोइ सोदचा -“क्य तक्या तोप बहादुर ? हिट्ट असन आय्यो ।” हाम क्यै मिनटमै असनका दोबाटामै पुगदाय्यौ । तोपबहादुर खिलाइ त सबै असनै हो । तबलै मैले दोबाटो मात्तरै असन संज्या हुनाले दोबाटामै पुन्याउन्या निस्सय अन्या । मलाइ लै आफनो अभाव पूर्ति अदु छ तसै दोबाटामै पुगि । असन चौकमै न पुगदाइ तोप बहादुरलाइ असन औल्याइ दिया । घर है हिट्ट्या चौथा दिन असन धेकिबर तोप बहादुर खुसि होइरैछ । उ आफनि नजर चौकका चारैतिर दौडाउन लाग्यो बीस पाइला जतिमै हाम चौकको मध्य भागमै पुग्यौ । मैल भणया -“यै हो असन ।”

४० / कालो सूर्ज

मान्स, गाइ, रिक्सा रे गाडिका भीड़ मै आँखा घुमाउनोइ तोप बहादुरले छक्क पडि भण्यो -“यै हो असन ?”

“हो, यै हो।”

म सित तोप बहादुर इति विश्वस्त भइसक्या थ्यो कि उइले मेरि भणाइमै शङ्गा अददचा ठाउँ लै थ्यैन । उइले होइन लै भण्ण सक्यैन । अल उइले जै असन पायो, त्यो असन उइका कल्पना भितरो थ्यैन । असनलाइ सौलोइ नैपाल संजन्या हामरा दाजुभाइले पैल्ली बेर तक्दा मै विश्वस्त न हुनु स्वाभाविकै हो । इसोइ छ हामरा राजधानिको आवश्यक वस्तुको बजार । तीस हज्जार स्क्वायर फिटमै अवस्थित असन मै एकै घन्टामै लाखौंको कोरोबार हुन्छ । सय्यौं बर्स बटिहै प्रख्यात यो बजार आज लै त्यै रूपमै चलिरैछ ।

“मट्टितेल रे नून काँ पाइन्छ ?” तोप बहादुर म सित सोदन्छ - “काँ हो म त अल्मलीन लाग्यौं ।”

मैले चौकका कुना मै बोर्ड धेक्या -“नेपाल आयल निगम बठाइ प्राप्त मट्टितेल याँ पाइन्छ ।’ तसै बोर्ड खै है लाग्या क्यू हामरा नजिकै सम्म पुगिरैछ । मैले भण्यो -“भाइ ! इसै लाइनमै लाग, तेरो पालो आउय्याइँ मट्टितेल थाप् ।”

उइले खुसिहोइबर भण्यो -“तसो भया खालि कन्टर किन्नु पड्यो ।”

हामरा नजिकै खालि कन्टर बेचिराख्या धेकि तोप बहादुरलाइ भण्यो -“भाइ खालि कन्टर याँ किन् पै लाइन लागि मट्टितेल थाप् । म चिनि खोज्ज जानौं ।”

साल्ट ट्रेडिङ् को बोर्ड भण्णयया दोकानतिर लाग्यौं, ताँ केवल बोर्ड मात्रै छ, न मान्स न चिनि । मैले नजिकैका दोकानदारिलाइ सोदचा, ‘सिद्दीया होलो’ भण्णया जवाब पाया, उनराइ सल्लाहले मच्छिन्द्र बहाल जान्या निस्सय अन्या ।

तोप बहादुर चौकमै अल्मली वस्या छ । उइले आफनो किनमेल सुरु अन्या आथिन् । उइका नजिकै जाइबर औल्याउनोइ भण्यो -“खालि कन्टर किन्चै ठौर त्यो, मट्टितेल लिन्या ठाउ त्यो ! म गयौं हा ?” म उइको हार्दिक स्वीकृति पाउनैन । उइले दिक्क होइबर मुण्टो हलायो । म असन है मच्छिन्द्र नाथ बहालको वाटो लाग्यौं ।

मच्छिन्द्र नाथ बहालका चौकमै लाइन लाइ चिनि बाँडीरया धेक्या । धेक्दाइमै म इति खुसि भयौं कि लाइनमै न लागि चिनिका बोराका छेउमै पुगि -“साउ जी ! म लै चिनि दिय” भण्यो ।”

विक्रेता आफनाइ कामै व्यस्त तज्ज्याइ लाइनमै कलीय्या एक भद्र पुरुषले बतायो -“तमलाइ चिनि चाइन्चै भया लाइनमै लाग । हामलै घण्टौबठि लाममै छौं ।”

तन व्यक्तिको वाक्य पुरा न भयै लाजले मेरि अनार राति होइगै । मैले आफै बुज्जु पड्डचा, तन बठाइ था पाइ असजि जसो लाग्यो । मैले क्यै भण्णयै हिम्मत राख्यैन । मैले आफना आँखा क्यू भयातिर दौडाया । सय्यौं व्यक्ति उभीन्यान्, अन्यथा सुच्च्यै कुरडीन भै । असजि माणि लै आफलाइ क्यू मै सम्मिलित अराया ।

लाम बडा मुशिकलले चलिरैछ । सय्यौं मान्स पैथिर मात्रै आफनो पालो आउन्चै थिति मै कलीय्या म दुइ घण्टा लागदचा त भण्णुइ पड्डैन । दिन लै ढल्कि सक्या छन् । सुच्चौ यै चिनि लिय्याँ लिय्याँ साँजि होइजान्यै हो ।

भोला थाप्डोइ मैले दुइ के.जि. माग्या । आधा, आधा के.जि. मात्रै दिन्या कुरा विक्रेताले संजायो । आधा के.जि. चिनि लीवर क्यू है बाइर निकल्यौं ।

म असन हुनोइ घरैतिर लाग्दा थ्यौं, एकाएक मैले तोपबहादुर एक कन्टरका छेउमै कलीय्या धेक्या । मैले हाया, उइले मट्टितेल किनिसक्या छ । उइका छेउ मै जाइबर सोदचा -“क्य भयो, मट्टितेल किन्या होइन ?”

तोप बहादुरले पुलुकक मेरि अनारतिर तक्यो । उइका गहभरि आउसु छछल्क्या धेक्या मैले । उइले मलाइ क्यै जवाब दियैन । उइलाइ मैले आजि सोदचा -“क्य भयो मट्टितेल त किनी होइन ?”

उ असनका एक कुनाइतिर टोलीबर वसन्छ । मेरितिरे हेद्द सक्या आथिन् । मेरा प्रश्नको उत्तर दिन्या चाख लै धेकाउनैन । मैले उइको मुण्टो मतिर फर्काइ सोदचा -“क्य भयो तोप बहादुर ?” भण्णै कसन् क्य भयो ?”

प्रति उत्तरमै उइका आँखा है आउसु भड्डाहान् । उ आफना भककुलाका फेरले आउसु पुच्छोइ रुन्च्या स्वरमै भन्छ -“मट्टितेलमै सब्बै रुप्याँ सकीय्या । आव किन मेल अददाइ पैसा रयैन । सामान लैजान न पाया घर फर्कनुइन पड्यो । बुवाले बसौनि ततुकै कुकुडा ल्याइ बसै भरिको सामान लैजान्या । मैले मट्टितेल मात्रै लैगया घर भितर पस्सुइ पड्डैन, पै घर जान्या सम्म पैसा लै रयैन । तिनै महाजनले सब्बै पैसा लीलियो ।”

मैले सोदचा -“मट्टितेल कति लिई ? कति पैसा दिनु पड्यो ?”

उडले बतायो -“खालि कन्टर आठ रुपैयाँ मै ली लाममै बस्यौ । अबेर पैथिर आफनो पालो आयो । बीस कुरुवा मट्टितेल माग्या । तेल हालिसक्या पछि, पैसा जति दियाले लै पुग्यैन ल्या भण्ण लाग्यो एक विसि एक लिटर हाल्या छ, भण्णया । मेराइ पछिखै बस्स्याले -“हिंसाब पैथिर हुनोइ रलो, महाजनले माग्या जति रुपैयाँ ऐल दीहाल” भण्णयो । दुइ रुपैयाँ मात्तरै बाँकि राखि भयाभरका रुपैयाँ दीदीया । लाम है बाइर निकल्लितक अर्खाइ मान्सले आफै कन्टर समाइ बाइर रखाइदियो उडले तीन रुपैयाँ माग्यो । मसित दुइ रुपैयाँ मात्तरै बाँकि भया सुणाया । एक रुपैयाँ पैथिर दिनु भण्णोइ हातै है थुति लय्यो । आव म खै एक रुपैयाँ लै आथिनु, कस्याँ किन मेल अरुँ ? कस्याँ घर जाऊँ ?”

उडलाइ संजाउनोइ मैले भण्णयाँ -“आब क्याद्दचा त ? तो सित रुपैयाँइ कम थ्या । मट्टितेलको साउले चार विसि नौ रुपैयाँ लियो । आव पैसा नभया क्याद्दचा । बुवालाइ सब्बै कुरडि सुणाउनु । क्यारन्ना बुवाले ?”

उडले भण्णयो -“घर जान्या त बाटोइ मेटीय्यो ।”

उडका समस्याको समाधान उसैसित सोदचा -क्याच्छौ त ?

“यो एक कन्टर तेल लैजाना है त न लैनु बेस छ । यै तेल बेच्चौ भण्णया थ्या । तै महाजनले बेच्च्या भया किन्नौ भण्णया थ्यो । यो तेल बेचि रुपैयाँ लिनौ ।” असनसोलमै मेरा दाइ कोइलाखानिमै काम अद्दाहान, मलै ताई जानौ रे दुइ चार मैना काम अरि रुपैयाँ कमाउनौ । तै पैथिर घर लैजान्या जति सामान ली घरजानौ ।”

“काँ हो त असन सोल ? तू गया छै ?

“गया त आथीनुँ जान आँटचा पुगिहाल्लो । क्याद्दु घर जान्या बाटो मेटीय्याले और उपायै क्या रयो ?”

उडसित मट्टितेल लिन्या, कुरा छिनि सक्या व्यक्ति हामरा अँतिर आइ सोदन्छ, दिन्या हो ? लौ दिन्या भया दी हाल, मलाइ अर्खा काममै लै जानु छ ।”

मुन्टो हलाइ तोप बहादुरले स्वीकृति दियो । तै व्यक्तिले आफना पसल धेकाइ ‘ल्यस’ भण्णयो । तोप बहादुरका आग्रहले म लै ताँ गयो । तै पसल्याले मट्टितेल भरिबर लिन्या आसय व्यक्त अच्यो । तैका लागि मेले लै स्वीकृति दिया । उनले कन्टर फोडि मेराइ मुखखै मट्टितेल भण्णयो , सोल लिटर मात्तरै पुग्यो । तोप बहादुरले एककैस लिटर लिया हो, तर ऐल सोल लिटर रैछ । पसल्याले सोल लिटरको अठसट्टी रुपैयाँ, टीनको सात रुपैयाँ सहित पचहत्तर रुपैयाँ तोप बहादुर जिम्मा लायो ।

मट्टितेलमै कमि धेकी मैले लै आफनि चिनिमै शंका उठाया । जोख्दा साँच्ची पचास ग्राम कम रैछ । आव मेरा हातमै चिनि आधा के.जि.नहोइबर चार सय पचास ग्राम मात्तरै छ । आफनाइ मुखखै विक्रेताले जोखिबर दिया हो रे चित्त बुजाइ हिँड्या हूँ, आव पुग्यैन भणी जानु भिक् मूर्ख हुनु हो मैले संज्या, नियन्त्रित मूल्यमै लिया वस्तु इसोइ हुन्या हो ।

तोप बहादुर रे म असन चौकमै निकल्लाउ । ऐल उडका हातमै केवल पचहत्तर रुपैयाँ मात्तरै छन् । असनका नाटकमै उडले पुरा चौबीस रुपैयाँ गुमायो । चौबिस रुपैयाँले उडकि इजालाइ बर्सभरि पुग्दचा गुन्यू फरिया असन चौकमै बिलायो । पै उडका बुवालाइ भोटो रे कछाड, बैनिलाइ गुन्यू, आफलाइ नयाँ लत्ता केवल सपनाइ मात्तरै भयो । उडको घर बर्सभरि अनारोइ रन्या भयो । परिवारको भान्सा वर्षभरि अलूण्यै रन्या भयो । उडलाइ यो संजनाइ भयैन । उडलाइ आव सामानखिलाइ रुप्यै जरुरत् छ । उडले रुपैयाँ कमाइबर मात्तरै घर फर्कन्या निधो अच्यो । तोप बहादुर कोसौं टाढा है पैतला ख्याइबर असन पुग्या हो । जति उ असनलाइ सर्दा रे विश्वास राखन्छ, तति असन उडलाइ हेला रे शोषण अद्दछ । असन वृज्जैनिक सक्यासम्म उडलाइ इमानदारिले सौलियत दी खुसि बनाऊँ । इसाइ मूर्खान्लाइ नक्कलि रे मिसावटको सामान जिम्मा लाइबर असनले बाँचु सिख्या छ ।

तोप बहादुरको आवश्यकता पूर्ति अद्द म असमर्थ छौं । पाँच-दसको सहयोगले न हुन्या । तसैले म लाचार छौं, म उपाय रहित छौं । म उडलाइ बिदेस भासिन बठाइ रोकिसकदैन ! तोपबहादुर सित म दुखि हुनोइ भण्णौ -“तू घर जा भाइ ! लाहुर मै भिक्क बर्ता दुख हुन्छ । कभै न गयाको न धेक्याको ठाउ । जान्या आँट जन् अरै । भोल रात्तैका वसमै वारबिस्या हुनोइ घर जा । तेरा घरमै इजाबुवाले क्याँ न भण्णया हुन्, विश्वास अर् घर जा भाइ, घर फर्क !”

उ निसुरा स्वर मै भण्णोइ जान्छ -“म घर त जानैन जानूँ ! क्या मुख लीबर घर जाऊँ ? वरु दाइ भया ठाउमै जानौ रे कोइला खानिमै काम अद्दौ, रुपैयाँ कमाउनौ । पै घर फर्कि, भण्णया है लै बर्ति माल लीबर जाऊँलो ।”

“आज काँ बस्स्या हो त”

“इथै कथै बस्सौ ।”

“म जाऊँ त ?”

“हुन्छ ।”

“त इथै बसन्छै त ?”

“इथै त बस्सु पडलो आज ।”

म तोप बहादुर सित बिदा ली आफनो बाटो समाउनौं रे सुचोइ जानौं । याँ बठि इस्याइँ युवा शक्ति विदेसिन्छ, समय रे परिस्थितिका चपेटामै पडि । यै महाँडि रे अग्गास लाग्या बजारले तोप बहादुर जसा इमानदार रे श्रमजीवी यै देशले गुमायो । उइका बुडाबुडि इजाबुवाले एक सहयोगी चेलो गुमायो । उइकि बैनिले माया अद्दचा एक दाइ गुमायो । उइका सड्डी-सातिले एक असल मित्तुर गुमायो ।

माडलबार

एक् सर्कारि कार्यालयका कोठामै म घण्टौं बठि है बसिन्छौं । मेरो काम भया आथिन् । यिन फाँट वालाऽन् लाइ मसित बोल्दै फुर्सत लै धेकीनीन् । म समेत चार जना आँजि कामै पखिबर बसिन्छौं । अफिस पुग्याँइ उइले मखै ‘एकै बेर पख, काम अरिदिनौं’ भणी आश्वासन दिया हुनाले म अल्मलीन्छौं । यै कोठामै कुछिको अभाव छ । म कभै उभीनौं, कभै एक् अपरिचित बसी कुछिका कुना मै बस्स जानौं । बस्सा-बस्सा जिउ अष्टचारो भया ले कभै कोठा बाइर निकल्लौं । मैले यै बीच फाँटवाला सित दुइ बेर अनुरोध अरिहाल्या ‘मेरा कागत अर्खा फाँटमै पठाइदियमन’ भणी, भकीबर ओठचा जबाब दियो, तेसयाँ भण्णया मन लाग्या आथिन् ।

आज म यै कार्यालयमै दुइ हप्ता पैथिर प्रवेश अद्दन्छौं । मैनाँ धेकि अल्मलीच्या यो काम जटिल त थ्येन । काम सक्दचूँ भणी लाग्या बीस मिन्टमै सकीन्या मेरो काम बीस पटक धाइबर लै हुनसक्या आथिन् । काम साधारण हो । कर्मचारिको सरसल्लाले तीन सय पच्चीस रुप्याँ बुजाया थ्यौं, नियम ले त्यो काम न हुन्या जानकारि पाया । काम न हुन्या हुनाले मैले पैसा फिर्ता पाउन्या मौखिक जानकारि पाया हूँ रे कार्यालय धाउन्नान्छौं । रुप्याँ न पाउन्या लै भण्णाइन । पाउन्या भया, छटाइँ कार वाइ लै हुनीन । थोको बर्ति जति पायाले लै पैसाकि माया सबै हुन्छे । पै आफैले बुजाया पैसा ।

रकमै नानु भया हुनाले हो कि फाँटवालाले मेरा कामै ध्यान न दियाको हो ? मैले तरिकाइ बुज्ज न सक्या हुनाले हो कि काम न भयाको ? मैले तीन सय पच्चीस रुप्याँ फिर्ता पाउन, तै है लै बर्ति खर्च अरिसक्या । मेरा समयको मूल्य, याँ आउन्या जान्या खर्च त आफनी ठौर छ । प्रत्येक पटकमै मैले घटिमै दुइ घण्टा बिताया छौं याँ । बीसौं पटक धाउना लै, घण्टौंका प्रतीक्षा पैथिर लै काम न भया धेकि आव याँ न धाउन्त्याँ निस्सय मै रुप्याँको माया मारि कार्यालय है फर्कदौं । आँजि क्यै दिन पैथिर ‘आफनो पाउन्याँ रुप्याँ क्या कि छाड्दचा ? पायाले एक् काम त टलन्छ’ भण्णयै आसामै कार्यालय धाउनौं ।

म कोठा मै आफनो काम पखिबर कलीन्छौं । फाटवाला एक फाइलमै व्यस्त धेकीन्छ । उइलाइ मसित रे मै जसा और सित बोलाइ फुर्सतै न भया जसो छ । यै वातावरण खल्वल्याउनोइ एक मान्स कोठामै प्रवेश अद्दोइ भन्छ, -“ओ हजूर मेरो काम भयो !?”

उइलाइ धेक्दाइ पछ्याण्या मैले, उ महेश कुमार केडिया हो । उइलाइ म दसौं बर्स बठि है पछ्याण्णौ, उइ काठमाणू आया दिन बठि है ।

उइको गर्डो आवाज फाँटावालाका कान मै न पुच्चाइ कुछिँमै है जुरुक्क उठि भण्ण लाग्यो -“आस आस महेश कुमार जी ! ?”

फाँटवालाले वाइँखैकि एक कुछिँ तानिबर महेशकुमार सित बस्स अनुरोध अच्यो । महेश कुमारले त मलगै तानि कुछिँखै लय्यो । उ कुछिँमै बस्यो, म उइ कुछिँका हत्तामै तुसुक्क बस्यो । मलाइ सोदचो, मैले आफना काममै आया बताया । उ लै इम्पोर्ट लाइसेन्सका लेख आया रै छ ।

फाँटवालाले आदरपूर्वक उइलाइ भण्यो -“महेश कुमार जी ! तम बेली आइजाला हाइरैथ्यो । काम सबै तयार छ, मात्तरै डाइरेक्टर साइवको सैछाप बाँकि छ ।”

हाँस्सोइ महेश कुमारले भण्यो -“मै बेलि आउन नै सक्यो, आज आयो, छटाइँ काम सक्याइ दिय ।”

फाँटवाला महेश कुमारको आज्ञा पालन अद्दोइ दराज है फाइल निकालि -“तम एककै बेर बस, म डाइरेक्टर साइवको सैछाप अराइ ल्याउनौ” भण्णोइ गयो ।

“कोहि बात छयन ।”

फाँटवालो फायल ली कोठा है बाइर निकलियो । जिज्ञासाले मैले सोदिहाल्या -“महेश कुमार जी ! अँल विदेश व्यापार आफैँ सुरु अच्यो ?”

मेरि कुरडि सुणन्तकै मेरो हात समाइ सजऽ चेप्दाइ अँल मौन हुन्या इसारा अच्यो उइले । मुखले क्यै जबाब न दिया हुनोले, मलाइ उइप्रति शंका उत्पन्न हुनलाग्यो । हो लै उ भारतीय पासपोर्ट बठाइ तीन मैना अँतिर हड्कडु गया मलाइ था थ्यो । दस बर्सबठि काठमाणूँमै बस्याले लै उ आफलाइ नैपालि बनाउन्चै तखरमै नलाग्या कुरा लै मलाइ था छ । बर्माँमै जन्म्या महेश कुमार बर्माँ है निष्काशित होइबर नैपाल मै बस्या भयाले लै आफलाइ भारतिय नागरिक भण्णामै गर्व अद्दथ्यो । तसै बेला म एक सर्कारि निति संजदौ -“प्रत्यक्ष रूपले कसै विदेसिले यो व्यापार अन्न सकदैन ।” पै यै नितिका विरुद्धमै विदेसिलाइ क्याइ इति बर्ति स्वागत ? क्याइ इति वर्ता सौलियत ? मेरा मनमै कुतूहल पैदा भयो, यै विषयमै जाण्ण रे बूज्ज ।

महेशकुमारले मलाइ सोदचो -“तमरो वर्ती काम छ ?”

मेरो काम अरिदिया त क्यै बेर लागदथै थीन । आज लै मेरा काम होलो जसो आथिन् । तसैले उइलाइ मैले जबाब दिया -“काम त नाऽनो हो, साइत आज लै हुन्या होइन जसो छ ।”

उइले सोदचो -“तम गाडिमै कि पैदल ?”

“पैदलै आया । हाम जसाले इति अकरो पेट्रौल हालि सदान गाडि चड्ड काँ सकदाउ ?” मैले उइलाइ भण्यो -“पैदल हिट्टु स्वास्थ्यका दृष्टि ले लै राम्ङोइ हो ।”

इत्तुकै मै फाँटवालो भितर पस्सोइ भण्णछ -“महेश कुमार जी ! काम सकीय्यो यो फाइल लै जा रे पैठारि शाखा मै दिय, तमरो कागज यै मै ताइँबठाइ बुजि लैजा ।”

फाँटवालाले महेशकुमारलाइ फाइल दियो । महेश कुमार मखै ‘एक मिनट’ भण्णोइ बाइर निकल्यो । मैले फाँटवाला सित मेरा कामका विषयमै अनुरोध अच्यो । उइले आज काम न भ्याइन्चै कुरडि मखै भणि ‘भोल आस तमरो काम अरि दचूँलो’ जसो अनिश्चित वाक्य प्रयोग अच्यो । म निराश होइ क्यैनबोलि ‘हवस् भोल आउँलो’ भण्णोइ कोठा है बाइर निकल्यो ।

म कार्यालयका तल्तिर ढोकामै मात्तरै पुग्या थ्यो, महेश कुमार आफनो काम समाप्त अरि मेरा अँतिर आइपुग्यो । मैले उइलाइ भण्यो -“इति छटाइँ काम सकिहाल्या ?”

“हाँ तो ! धेरैइ समय लगाउन्च्यो क्यै बातै छयन ।”

“कति दिन बठिको ‘पेन्डिङ्’ काम हो यो ?”

“बस् पोरु मात्तरै दिया । धेरइ दिन लायो भण्यो मुल्लान्ले खान काँ पाउनान् ?”

मेरा मनमै ज्य गुजन्च्यो भयाले लै थोल मै हाँसो ल्याइबर भण्यो -“खुबै छँटाइ काम सकाउन्च्यो रैछौ । हुना त तम जसा व्यापारीन्लाइ फुर्सत लै हुनीन । जति सक्यो छँटाइ काम सकदु लै राम्ङोइ हो ।

उइले म सोदचो -“तमरो काम सकीय्यो ?”

“आज कामले भ्यायैन रे, भोल बोलाइराइछ ।”

“क्या ? सक्यैन ? मै भन्दिन्थ्ये, आफनै मान्छचा भणी, पैल्ली क्याइ भण्यान मैलाइ ?”

उइकि कुरडि सुणि दिक्क लागि मलाइ, आफनाइ देसमै उइ एक विदेसिको मान्छचा भणी पछ्याणीनु पड्डचा धेकिबर । हुन त उइले मेराइ फाइदाखिलाइ भण्यो हो । यो कुरडि मेराइ फाइदा लेख भयाले लै सऽन सकदैन म । मैले मनमनै सुच्यो, बरु मेरा काम न भयाले लै क्यै न आथि, कभै लै इसिथिति न आउ ।

मैले उइकि कुरडिको क्यै प्रतिक्रिया जणायैन । म मौन रयौ । उइले आफैँ सोदचो -“तम आब काँ जान्या ?”

मेरा आजो काम त्थ्यो, भयैन, विशेष काई जान्या काम थ्यैन र घरै जानौ ।”

“दिन मै घर जान्या फुर्सत भया, मै सित हिट ।”

“काँ ?”

“मेरा अफिस मै । ”

मैले उइसित जान्या सम्मति जनाया, कारका फ्रन्ट सीटमै दुयै बस्यौं । गाडि अफिस तिर लागि । उइले कुरा निकाल्यो -“तम लै फरेन ट्रेडतिर लाग्या हो ?”

“लाग्या त आथीनूँ । लाग्दचा विचारले कार्यालय धाउन लाग्या । हुन्या त भयैन । हाम जसाले कस्याँ अद्दचा ?”

सम्भवतः विदेश व्यापारमै सल्ला अद्द मलाइ उ अफिसतिर लैजान्ना छ । मैले उइलाइ विस्तारै सोदचा -“क्य तमले लै विदेश व्यापार सुरु अन्या ?”

“विदेश व्यापार त म पैल्लीबठि है अद्दान्यौं । तमलाइ त थाई छ, पैल्ली म अर्खाको इम्पोर्ट लाइसेन्स खरिदन्थ्यौं, ऐल आफनोइ फर्म छ बस् फरक तत्ती हो ।”

मैले उइलाइ संजाउनोइ भण्यो - “तम त भारतीय नागरिक, कस्याँ आफनो पर्म रजिष्ट्रेशन अन्या ? क्य त नैपालि नागरिकता ली सक्या तमरा साथि धारिवालै जनि ।”

“पैथिर बताउँलो” उइले कुरिडि टुडइचाउनोइ भण्यो ।

उइका काठमाण्डूका सुरुसुरुका दिन मैले लै निककेरि धेक्या हूँ । उइले दुइसय पचासै नौकरि मै काठमाण्डूका फुटपाथ धुल्यया हुन् । एक कोठाको पचास रुप्य्याँ तिरि उइले मैना गुजान्या छ । आज महेश कुमारका तीन तीन कार अठारसयको बड्डलामै मौजुद छन् । उ क्यै कुरिडि लै मखै भण्ण न हिचकिचाउन्या हो रे अल क्यै बताउन्नाथ्यैन, मैले बुज्जै सक्यैन ।

हाम उइका अफिसका तल्लिर सडकमै आइपुग्यौं । उइले आफनि गाडि रोकिबर भण्यो -“मै तमसित सल्लाहा अद्द चास्या छ । जाउ मल्लिर अफिस मै ।”

हाम दुयै उइका अफिसमै पुग्यौं । म करीब तीन मैना होइगैथ्यो उइका अफिसमै न आया अफिसमै ठुलोइ परिवर्तन होइसक्या रैछ । स्टाफलै थपीय्या रैछन् । उइको छुट्टोइ क्याविन रैछ । पुग्दा पुग्दा उइले मलाइ ‘गरम या ठण्डा’ खान्या प्रस्ताव राख्यो ।

उइले आफना अफिसका पिउनलाइ बोलउन्तक भण्यो -“बहादुर ! ए बहादुर !”

एक् नवयुवक् ढोका खोलि उपस्थित भयो “क्य हो साप ?”

मैले इसो ‘बहादुर’ शब्द कलकत्ता, डिल्ली, बम्बै मै मात्तरै सुण्या हो । आज काठमाण्डूमै लै सुण्या । सुणन्तकै मेरा मनमस्तिस्कमै भस्को पस्यो । मलाइ महेश कुमार धेकि दिक्क लागि, न राम्ङो भावना पैदा भयो । यै विषयमै क्यै न बोलि चुप्प बस्स सक्यैन रे तै युवक् लाइ सोदचा -“भाइ ! तेरा नाउँ बहादुर हो ?”

युवकले जबाब दियो -“हो हजूर ।”

मेरो चित्त बुज्यैन रे सोदचा -“क्य बहादुर मात्तरै नाउँ हुन्छ ?”

“याँ सा’प ले बहादुर भण्णाहान् । तसैले मेरा नाउँ लै बहादुरै होथ्यो ।”

“याँ नौकरि अन्या कति भयो ?”

“तीन मैना हुनै लाग्या ।”

“याँ है पैल्ली क्य नाउँ थ्यो तेरो ?”

“नाउँ त राम प्रसाद हो ।”

“पै क्याकि बहादुर भणी, राम प्रसाद भण्मन ।”

महेशकुमारले मेरो आशय बुज्यो । उइलाइ असजि लाग्यो रे भण्यो -“राम प्रसाद भण्णु बर्ता लामो नाउँ छ । ‘कान्छा’ भण्णु भण्यो अर्खा मान्सको नाउँ लै कान्छा छ । तसैले सजिका लागि बहादुर भण्यो हूँ ।

मैले उइलाइ संजाउनोइ भण्यो यै ले क्यै बहादुरि अन्या भया बहादुर भण्णु राम्ङोइ हो । यै ले क्यै बहादुरि अन्या जसो त लाग्दैन, क्याका लेख सुद्दोइ ‘बहादुर’ कि उपाधि दिया ?”

महेश कुमारले गट्टो मुख लाइबर भण्यो -“बहादुरि अन्या थ्यो कसै जमाना मै नैपालिले, तसैले त ‘बहादुर’ राम्ङो भयो । होइन त ? सबै नौकरलाइ कान्छा रे बहादुरै त भण्णाहान् ।”

“बहादुर ’ शब्द त राम्ङोइ हो, तब लै हाम्लाइ सुण्णा न राम्ङोइ लागन्छ ।”

“अच्छा यै कुरिडि छाडि दिउं ।” उइले भण्यो आजकाल क्या अद्दा छ ?” “काम त विशेष क्यै न आथि” भण्णोइ उइलाइ बताया -“आफनाइ घरो कामकाज रे कारोबार हेदाथ्यौं ।”

उ आफना अफिसको फाइल केलाउन थाल्यो । एककै बेरको मौनता पैथिर मैले सोदचा -“महेश कुमार जी ! आजभोल विदेश व्यापार क्य आफनाइ फर्म बठाइ अद्दा छौ ?”

“हाँ तो क्या गर्न्या ! नैपाल सरकारको नीति क्यै ठीक छयन । कभै क्यै हुन्छ त कभै क्यै हुन्छ । जसो जसो नितिमै परिवर्तन सरकार अरन्छे,

हामले लै आफना व्यापारमै परिवर्तन अद्दुइ पडन्छ । तम्लाइ थाही छ पैल्ली एक सय साठि प्रतिशतका भाउमै इम्पोर्ट लाइसेन्स किनि, हामले काम अचैको हो । आब सर्कारि निति बदलीगै । एक्सपोर्टको बोनस न दिन्या निति बसायो । कस्याँ हामरो काम चल्ल्या ? जसो सर्कारिकि नितिमै बदल हुन्छे हामले लै तसोइ हुनु पडचो तबै त आफनोइ फर्म रजिष्ट्रेशन अन्या । आफ्लाइ चाइन्या माल आफै मगाउनौ । लाइसेन्स निकाल्लौ । काम चलाउनुइ पडचो, भण पै क्य अन्या ?”

मैले सोदचा -“क्य सर्कारि निति बदली रन्छे ? एक क्यै ठोस निति रनीनँ ?”

उइले जबाब दियो -“काँ एक नीति रन्छे ? कभै बोनसमै इम्पोर्ट लाइसेन्स दियो त कभै डलरलाइ वाह रे सोल अरिबर विनिमय रेट कायम होइ इम्पोर्ट फ्री हुन्छ । कभै सोल घटाइ चौदमै पुगन्छ । ज्य अरुँ, हाम् व्यापारिलाइ नक्सान दिन चाइँ सकदाइन् । हामराइ सल्लाहले त सबै होइराख्या हुन्छ ।”

मैले उत्साहपूर्वक सोदचा -“कैका सल्लाहले ?”

“हामरा गुपका सल्लाह ले ।”

“तमरा गुप कसो छ ?”

उपहासो हाँसो हाँसोइ उइले भण्यो -“यो क्या तमरो धेक्दचा गुप हुन्छ ? हाम् नैपालमै कस्याँ टिकिन्यौ ? क्य तम् संजन्छौ कि म एकलोइ याँ काम अद्दाच्यौ ? हाम् ठुलठुला व्यापारिको एक गुप छ । तै मै शक्तिशाली पावरका व्यक्ति लै छन् । यै मै हाम्लाइ चाइँन्या नाना-ठुला कर्मचारि लै छन् । तम लाइ म गुप धेकाउन सकदैनँ ।”

उइका भणाइ अनुसार नैपालको व्यापार इनराइ मुठिमै छ । इनऽन् ले जज्याइँ लै ज्य लै अरिसकदान् । यैले धक् फुकाइबर बयान अन्या सुणि, यैकि कुरडिमै शंका अन्या ठाउ लै धेकीनैन । मेरा आँखाले आज सर्कारि कार्यालय मै यैलाइ अन्या इज्जत आफनाइ आँखाले धेक्या । तसैले यो होइन, यो हो, यो हुन सकदैन भण्यो पक्ष मै म आथीनँ । म टोल्लीबर उइकि कुरडि सुण्णोइ जानौं ।

उ भण्णोइ जान्छ -“तमले तक्या पै आजको मेरो काम ? मै जान्या सातै सबै काम हुन्छ । हाम जे काममै लै ढिलासुस्ति मन पडाउनान् । हाम सबै हाकिमलाइ आफना कामका बारे मै फोनै बठाइ जानकारि दिनाउ, काम छँटाइ सकदाउ ।”

उ भण्णोइजान्छ -“मलाइ लागन्छ, तमरो तै अफिसमै भौतै दिन बठि काम अल्मल्लै छ । मखै भणि सकन्छ, क्या काम हो ?”

उ स्पष्ट होइ सबै कुरा बताउन्नाछ, मैले आफनो काम लुकाउनु मुनासिब धेक्यैन रे भण्यो -“काम त ठुलो होइन मैले एक कामका लागि तीन सय पच्चीस रुप्याँ बुभाया थ्या । नियमानुसार त्यो काम हुन सकदैन भणी जानकारि पाया, राख्या धरौटि फिर्ता पाउन्या नियम रे छ । त्यै पैसा फिर्ता लिन अफिस मै धाउनौ ।”

“कति फेरा गया ?”

“जाना त कति फेरा ब गयौं ।”

“कति फेराको मतलब चार-पाँच फेरा ?”

“होइन तै है लै बर्ता ।”

“तव तो तम सजिलो हिसाबले पाउनानँ । संज तमले पाउन्या रुप्याँ मै दस्-पन्नर प्रतिशत उइलाइ दिन्या मञ्जूर भया उज्याइँ पाउन्या हो ।”

“क्याइ, आफनै रुप्याँ लिन लै उनलाइ कवुल्लु पडन्छ ?”

“क्याददु त ! तमरा अफिसको नियमै तसोइ छ ।”

“दिनमञ्जूर हो, यो सबै छाडि दिय ।”

“तसि कुरडि कार्यालयमै कस्याँ अरौं ?”

“सोजोइ भण या घुमाइबर भण । तमले न बोलय्याँ उ आफै बुज्या होइन । नबुज्यासम्म काम लै हुन्या होइन । अफिसमै एकल्यैबर भण या बाटामै भण । तब मन्तरचा जति काम होइजान्छ । मै तो याइँ बोलाउनौ आफना कामका लेख ।”

उइले अन्या व्यवहार म अन्न सकदैनँ । उइलाइ था भया कुरा मलाइ था आथिन् । तबै त उइ रे ममै ठुलो अन्तर छ । उइले पाँच बर्समै अरि प्रगति मेरि जिन्दगि भरिलै हुनै सकदीन । उइको सल्लाह मेरि भलाइका लेख हो । तै सल्लाह अनुसार अद्दचा साहस म मै आथिन्, मेरा क्षमता है वाइरै कुरडि म अद्द लै सकदैनँ । यै सन्दर्भ मै म उइखै सोददौ -“क्य तमरा कामखिलाइ बोलाया सर्कारि कर्मचारि याइँ आउनान् ?”

उइले हाँसोइ भण्यो -“क्य भण्यो ? आउनुइ पडन्छ, न आया उनरोइ काम चल्लैन । कति अफिसका मान्सऽन् लाइ तलब दीबर राख्याछौं, मेरो मतलब सर्कारि तलब होइन, हामरो काम अन्या बाफत् हामले दिन्या तलब । यदि हामले इस्याँ तलब न दिया, हामरा काम मै लै ढिलाइ होइजान्छे । ढिलाइ भै कि काम विगडचो, व्यापारमै चाँडो चाँडो काम हुनु पडन्छ । अच्छा ! तम् भण हामरा सम्पर्कका अफिसको कर्मचारि अलै बोलाउँ ? हामले बोलायो कि सबै कामम छाडिबर लै आइजानान् । उनैलाइ फाइदा छ, हाम ले जति बोलायो उति बर्ता पैसा पाउनान् । क्य कुरा अन्या तमले !”

टेलिफोनका घन्टिले उइको काम रोकिन्छ । उ फोनमै कुरा अन्छ -“हलोक्य दस लाख.....ठीक.....ठीक.....एक लाख घाटा, क्या क्वै भयो..... हाँ.....ठीक अच्छा !”

टेलिफोनको कुरा न सकीनाइ टेबुल मै गरम कौफि आइ हालि । फोनको रिसीभर राख्दोइ कौफि खान हातले इसारा अरन्छ उ । कौफिको कप हातमै लिनोइ म भण्ण पस्सौ -“महेश कुमार जी ! साँच्ची तम याँ कसै सर्कारि कर्मचारि बोलाउन सकन्छौ ?”

“तमले हामलाइ विश्वास न अन्या ?”

“विश्वास न अन्या त होइन । यो कार्यालय समय मै सर्कारि कर्मचारि कस्याँ आउन्ना, ये मै शङ्का लागिरै छ ।

“भण पै तसो भया कै अफिसको बोलाउँ ?”

उइकि कुरिङ सुणि मलाइ भिक् आश्चर्य लाग्यो, कै अफिसको बोलाउ भणी सोदचो । यैको मतलब इनको सबै अफिस सित सम्पर्क छ । आव म कै भणू मखिलाइ नै अष्टचारि थिति आइ । मैले उइलाइ आँजि सोदचा -“जै अफिसको लै, मतलब नैपाल मै भया सबै अफिसको ?

“तसो होइन ! तम भणला युनिवर्सिटिका मास्टर बोलाऽ । म बोलाइ सक्दैन । हामरा व्यापार सित सम्बन्धित सब्वै अफिस ब भण्या मैले ।”

तत्काल दिमाक तसै कार्यालय तिर गयो, जाँ आज म गैथ्यौ ।

मैले भण्या -“अैतिर हाम् भीट भया कार्यालयका अफिसर बोलाऽ । फाँटवाला होइन ।”

“कै अफिसरलाइ ?”

आँजि मलाइ फसाद पड्यो, कै भण्णु पछ्याण्या क्वै न आथि । मैले विचाऱ्या फाँटवाला है मथिको व्यक्तिसित परिचय भया आफनो तीन सय पच्चीस लै आउन्त्या । तसैले मैले भण्या “फाँट वाला है मल्तिरो क्वै लै अफिसर बोलाऽ । जै खै आस् भण्याले उज्ज्याइँ आउँछ ?”

“ठीक छ तमरो शङ्का दूर अरिदिनौ भण्णोइ टेलिफोन अच्यो - “हेलो.....हुन्छ..... मै महेशकुमार न्यूरोड है, तमन्तमै, को आउन सकन्छ, अैले आस, म याँ बसिन्थौ ।

टेलिफोन राख्दोइ भण्यो -“अफिसर दुइ-तीन जना मिटिडमै, एक अफिसर भिटीया, बोलाइराख्यौ ।”

महेश कुमारले मसित व्यापारका सम्बन्धमै कुरिङ छेडि । जे कामखिलाइ सल्लाह अद्द खोज्या हो त्योइ विषय निकाल्यो । म प्रति सहानुभूति राख्दोइ विदेश व्यापार सुरु अद्दचा सल्लाह दियो रे भण्यो -“ये मौकामै हाम सित मिलि काम अन्या बर्ती फाइदा हुन्या हो ।”

कालो सूर्ज्य/ ५३

उइको भणाइको अर्थ थ्यो सर्कारि नीतिका विपरीत मैले क्वै काम अद्द, जै म अद्द सक्दैन थ्यौ । जब मैले उइको पूर्ण आशय बुज्या, तै पैथिर मैले सिद्दाइ जबाब दिया -“यो म बठाइ हुनै सक्दैन, इस्याँ रुप्याँ कमाउन्यै मलाइ जरूरत लै आथिन् ।”

मेरा इत्ति जबाबले चुप्प रयैन रे भिक् जोस्सीवर हिन्दी भाषा मै रुप्याँको महत्त्व मलाइ और निक्केरि संजाउन लाग्यो ।

हामरि कुरिङकानि न सकीय्यै, एक जना अपरिचित व्यक्ति कोठामै प्रवेश अरन्छ । महेश कुमार उइलाइ स्वागत अद्दोइ भणन्छ, -“आस आस छडाइँ आस्या, बस ।”

महेश कुमारले परिचय अरायो । तिन त तसै कार्यालयका शाखा अधिकृत शिवराम रे छन्, जै कार्यालयमै मैले बीसौ दिन धेकि धाउना लै म सित बोल्थ्यै एक मिनट फुसत कसैसित थीऽन ।

महेश कुमारले, अल्मलीया मेराइ कामका बारेमै सुणायो रे हुनसक्या मद्दत अद्द लै भण्यो ।

अधिकृतले म सित सोदचो -“कति दिन भया काम अल्मलीया ? कैका फाँट मै छ ?”

“करीब तीन मैना भया मैले रुप्याँ बुजायाका । काम न हुन्या भयो, रुप्याँ फिर्ता लैजा भण्याको अढाइ मैना भयो होलो कति फेर ब धायौ अफिस मै, आँजि भोल बोलाइ राइछ । धै भोल काम हुन्छ कि ?”

“भोल तम अफिस आयाले पैल्ली मलाइ भिट । जैका फाँटमै भयाले लै म काम टुडुड्याइदचूँलो ।”

महेश कुमारले मलाइ संबोधन अद्दोइ भण्यो -“तम निश्चिन्त रया, काम होय्यो । वाँ ले भण्याँ जनि अफिस पुगज्ज्याइँ वाँ सित भिट । काम सबै होइजान्छ ।”

अधिकृतले महेश कुमारकि कुरिङ पुष्टचौनोइ भण्यो-“है है सबै काम होइजान्छ, चिन्ताकि कुरिङी न आथि !”

जै कुरिङ म हृदयैवठि मन पडाउनैन थ्यौ, त्यै भयो, मेरि इच्छा न होइवर लै यो वातावरण अनायासै सृजना भयो ।

अधिकृत रे महेशकुमारै मै आपसि सञ्चो बेसञ्चोकि कुरिङकानि भै । जस्याँ कि यिन दुयैकि गैरि मित्रता होउ । महेश कुमारले आज अफिस आयाको, डाइरेक्टर साबसित भीट नभयी कुरिङ लै भण्यो । -“आज वाँ को कामलाइ मात्तरै दुख दिया हूँ ।”

अधिकृतलाइ ज्याकि लै बोलाया भयालै बाठा महेश कुमारले भण्यो -“इसो कुरा फोनबठाइ भण्ण मनासिब नभया हुनाले मात्तरै तमलाइ दुख

५४ / कालो सूर्ज्य

दिया हूँ।” प्रतिउत्तरमै उइले भण्यो -“ठीक अन्या ! क्यै कुरडि लै भिटघाट मै ठीक हुन्छे।”

महेश कुमारले वाँलाइ चाहा खान आग्रह अन्यो, तर अधिकृतले चाहा न खान्या विचार व्यक्त अन्यो। महेश कुमारको अधिकृत सित क्यै काम थ्यैन। महेश कुमार ले त मेरो शंका निवारण अद् मात्रै त अधिकृतलाई डाक्या हो। संयोगले त्यै अफिस पड्ड गया हुनाले मेरो काम लै बीचमै भुण्डीयो। अन्यथा यो अवस्थाइ न आउन्थ्यो।

महेशकुमारले अधिकृतलाई विदा दिनोइ भण्यो -“भोल साँऽजि मेरा घरमै आया, डाइरेक्टर साइबलाइ क्यै सामान पठाउनु छ।”

भोल साँ ऽ जि ? हुन्छ भण्णाइ अधिकृत कोठाबठाइ वाइर निकल्या।

क्यै बेरको मौनता पैथिर महेश कुमारले भण्यो -“तक्या पै नोटको ताकत ?”

मेरा थोलबठाइ एक वाक्यलै फुट्टैन। म टोलीय्या भो होइ उइका मुख मात्रै तकि रैछौं। उइले ज्य भण्यो त्यै सत्य रै छ। म मनमनै सुच्चौ बेलीको महेशकुमार रे आजको महेश कुमारलाई। दुयै महेशकुमार मेरा आँखाको अतिर-पैथिर घुम्दाय्यान्। एक विदेशी अर्खाका देशमै आइ जै हिम्मत रे साहसै धेकाउन्ना छ, त्यो अनुकरणीय हो वा होइन, म छुट्ट्याउन सकिराख्या आथीनूँ। मेरो मौनता तोडोइ महेशकुमार भन्छ -“ तम् क्यै काम अर, नति पस्ताला ? तमरा छोराछोरि लै पैथिर सरापन्ना।

मैले विस्तारै आफना विचार व्यक्त अन्या -“क्यै अद्दचा त मेरो लै इच्छा छ। तर तमले जे भण्या त्यो अद्द मेरा मन आथिन् भणू या हिम्मत आथिन् भणू। तब लै अर्खो सरल रे योग्य काम बता म अद्द तयार छौं, तमसित मिलिबर अरूँ या एकलोइ अरूँ, त्यो पैथिर विचारूँलो। व्यापार न अरि त मेरो पनि घर चल्लु मुश्किल छ।”

उइले मेरि कुरडि काटोइ भण्यो -“तम सोजो होइ नोट बनाउन सक्दाइनौ, टेडो आउँलोले मात्रै क्यै चीज निकलन्छ। म जे भण्णौ त्यो तम् माण, माण्णान भण्या क्यै दिनमै गाडि विकलि, क्यै वर्समै घर विकलो। तम् भोल केटाकेटिलाइ दुख दिन्या हो। आज त तम पेट्रो किल्लि न सकि गाडि चड्डान, इस्याइँ भोल गाडि मेन्टेन अद्द सकला भण्ण्या मलाइ विश्वसै न आथि। तसैले आँखा चिमम अरि हामसित आस।”

तै कुरडिमै मैले अफनि प्रतिक्रिया जनाउनोइ भण्या -“तकमन महेश कुमार जी ! तमले भणी कुरडि म माण्णौ, पैसाले सबै थोक हुन्छ। तब लै म तमरि भणी कुरडि अद्द तयार आथीनूँ। कारण यो मेरो जन्म

कालो सूर्ज्य/ ५५

थलो हो। याँ मेरा इष्ट कुटुम्ब, नातागोता रे जाण्या-पछ्याण्चा मान्स लै छन्। रुप्याँका फेरमै पडि मेरा इज्जत मै दाग लाग्या रानि पोखरिमै जाइबर हाम् फाल्ल है बाहिक और क्यै बाटोइन रनो। जो आफनो समाज हो, तै समाज मै घृणित होइ म बाँच्च चाहनैन। तसैले मेरि इच्छा हो सिधा काम अरौं। जे आथिन् तै कि खोजि म अद्दैनँ। तम व आफना देश है वाइर छऽ। तमरो एककै लक्ष्य हुन्छ रुप्याँ कमाउन्या। तमरो चौबीसै घण्टा तन मन तसै मै लागिन्छ, कथकदाचित क्यै न राम्डोइ भयाले लै तमरा इज्जतमै भण्याँ धब्बा लाग्दैन, क्या कि कि तमरा तक्दचा आफना मान्स कोइन हुना। रुप्याँ बोकिबर तम् घर जाला, भिक् इज्जत बडलो र तसैले महेश कुमार जी ! जति तम् आफना इज्जतको वास्ता न अरि काम अरि सकन्छ, म सक्दैनँ। यो मेरि कम्जोरि संज या नैतिक सिद्धान्त।”

मेरि कुरडि न सिद्धिनाइँ कोठा मै दुइ जना प्रवेश अद्दाहान्। महेश कुमार जसाइ समान वर्गका धेकीन्या टेबुलका अतिर साइडमै रयी कुछिमै बस्साहान् रे आफनि भाषामै व्यापारिक कुरडि अद्द लाग्दाहान्। म चुपचाप तीनै जनाको मुख एक-एक अरि तक्द लाग्यौं। करीब पाँच मिनटक उरि कुरडि पैथिर तिन दुयैको ध्यान म तिर अकृष्ट भयो। एक जनाले महेशकुमार सित यो को हो भणिवार उनऽन् कि भषा मै सोदचो। मैले न बुज्या भै होइ आँखा तर्काया। महेश कुमारले उनरी भाषा मै भण्यो -“यो स्थानीय मान्स हो, यै बठाइ ठुलो काम लिन सक्दाउ। मूर्ख छ कुरडि बुज्जैन, संजाउन्नाय्यो। यदि यैले सात दियो, पै हाम् यै साल काफि फाइदा उठाउन सक्दाउ। जै पायो उइ मान्सलाई सौप्याले हाम्लाइ फसाइ दिन्छ। मैले सुचि राख्यौ इसै मान्सबठाइ काम लिनु पडन्छ। यैलाई म बर्ती वर्स बठि है पछ्याण्णौ। रुप्याँ मै धोका हुनैन।”

अर्खाले थप्यो -“हेद्दा मै त मलाइ लै यो मान्स तसोइ लाग्यो।”

इति कुरडि सकीय्या पैथिर मलाइ तन दुइ व्यक्तिको परिचय दिनोइ भण्यो -“वाँ ठुला व्यापारि हुन्। वाँ शान्ताराम जेटिया, वाँ किसुन केवडिवाला। इनऽन् नेपालमै ठुला व्यापारिमै गणीनान्।”

शान्तारामले भण्यो -“महेश हो ! ठुला व्यापारि हाम हूँ नूँ। हाम त नाना व्यापारि। आफ पन्छीबर हाम लाइ ठुला व्यापारि बनाउँछ।”

महेश कुमारले वर्मेलि कुरा सुरु अन्यो। तीनै जना वर्मेलि भषामै कुरडिकानि अद्द लाग्या। सहजै अनुमान भयो, यिन तीनै एकै मूलका रैछन्। साइत सड्सडै काठमाण्मै प्रवेश अन्या लै हुन्। पन्नर मिनट सम्म त्यै कुरा चलन्छ, जो एक शब्द सम्म बुज्ज सकिनैनँ। उनरि गोप्य कुरडि

५६ / कालो सूर्ज्य

सकीगै, या मैले असजि माण्या महेश कुमारले महसूस अच्यो रे आब हिन्दि मै कुरडि अद्द लाग्या ।

किसुनको पानी जहाजमै आया सामान हराय्यो रे । इन्स्योरेन्सका लेख क्लेम अद्दु लै बेकार भै छ, कारण अन्डर इन्भ्वाइस मै माल आयाछ, पचास लाखको माल पाँच लाखको इन्भ्वाइस बनाइबर माल ल्यया छ । इन्स्योरेन्स कम्पनिले पुराइ जाँच पड़ताल अरि पाँच लाख मात्रै दिन्त्या हुनाले क्लेम अद्दु न अद्दु क्यै अर्थ राख्दैन, बेकारै हुन्छ ।

कुरडि सुण्णाइले लै मेरि त होसै गूम भै । सिदाइ पैचालिस लाख घाटा पड़्या किसुन केवडिवाला चिन्तारहित हाँसो हाँसि कुरडि अद्दा छ, मेरा त गोजिवठाइ एक रुप्याँ लै इथउथ भयाले म तति खुसि रैसकदैन जति पचास लाखको गुमाइमै केवडिवाला प्रसन्न छ । उइकि कुरडिले इन्स्योरेन्स कम्पनि सित तै पाँच लाखको लै क्लेम न अद्दद्या विचार छ । शान्तारामको चाइँ दश प्रतिशत माल मात्रै गूम भया रैछ । त्यो लै बेली वीरगंज भन्सारमै माल आया पैथर था भया रै छ । शान्ताराम लाइ लै सात लाखका नक्सानले क्यै फरक पड़्या जसो न आथि ।

माल हराया उल्लेख अद्दाइ केवडिवाला भन्छ, -“हड्कड् है हिट्या जहाज तीन मैनासम्म गायब भयो । मैले त रुप्याँको तज्ज्याइँ माया मारिसक्या थ्या । कोरियामै अन्लोडमै पड़्या हुनसकन्छ, पै कस्याँ खोज्जु ? कोरिया है लोड क्लियर अरि हिटि सक्या आब काँ फेला पड़न्छ । तसैले माया माद्दु बाहिक और उपाय क्यै न आथि ।”

नैपालमै इति ठुला व्यापारि हुन्ना जसो मलाइ लाग्या थ्यैन । यो काठमाणू हेद्दा खि मात्रै नानो रैछ, याँ का व्यपारिकि छाति तै है ठुलि रैछ ।

उनरो चित्त कस्याँ बुज्ज्या रै छ, त्यो कुरडि लै सुण्या । केवडिवालाले ओभर इन्भ्वाइसमै जति कमायो तै को दस प्रतिशत लै नक्सान न भया रैछ । शान्तारामको चिट्टाइ पड़िछ । पैल्ली लै कमाइ, ऐल लै कमाइ । यै सिलसिलामै क्यै कुरडि न आयाले लै म अनुमान लाउन सकदौ महेश कुमारको लै तसोइ होलो, जसो शान्तारामको छ ।

तज्ज्याँइ फोनकि घन्टि सबैको ध्यान खैचन्छे, महेश कुमार फोन शान्तारामलाइ दिनोइ भन्छ, -“आफ याँ छौँ भणी भण्या थ्यै तैले ?”

फोन मै शान्ताराम कि कुरडि सुरु हुन्छे, -“हेलो..... के भया शर्माजी ? काम न अद्दद्या भयो ? भणमन् साले खै दुइ लात् खालै माण्णै ? म याँ महेशका अफिस मै छौँ, आस, राखिदिउँ ?”

कालो सूर्ज/ ५७

शान्तारामले फोन राखिबर भण्यो -“सालाऽनको मुख ठुलो होय्यो । पैल्ली सिमन्टको लाइसेन्स सम्बन्धमै दश लाखको हजारले हुन्त्या काम, ऐल लाखले हुनैन ।

केवडिवालाले भण्यो -“सिकायी तैले लाखकि चाल, खेल्ल्या त खेल्लाहान् । दस लाख कमाया ले एक लाख दिन्छै ।”

शान्तारामले भण्यो -“नब्वै प्रतिशत कमाउनु लै मुशिकल छ । तमऽनलाइ था भयी कुरडि हो, तीन मैना पैल्लीको सिमन्टको लाइसेन्स सम्बन्धमै दशलाखमै टुडुडीय्यी कुरडि लम्बी चौडी हुनी सचिव, मन्त्री सबै बठाइ च्यपीबर तीस लाखमै जाइ टुडुडीय्यी । आब अेल मुनाफा हिसाब अद्दा पच्चीस लाख सिवाय वचत न हुन्त्या भयो ।”

उइको कुरा काटोइ महेश कुमारले भण्यो -“तसो भया पच्चीस लाखमै म सकादौ, दिन्त्या हो ?”

हाँसोइ शान्तारामले भण्यो -“कस्याँ दिन्त्या, कति मैना बठि बैङ्कको एल.सी. खोलि राख्या, बैङ्क कमीशन, रुप्याँको व्याज, कामदारको ज्याला, आँजि फुट्कर खर्चको बेहोद्दद्या ? मेरो मतलब सबै कट्टा अरि पच्चीस लाखमै म तोलाइ दिन सकदौ । त् आफै सकादद्या होइ भण्या, तीस लाख गधाको खाना, बैङ्क कमीशन रे व्याज, तीन मैनाको हिसाब अद्दा दस लाख कामदारको ज्याला छाडिदिउँ, औ फुट्कर खर्च पाँच छ लाख, पच्चीस लाख मेरो खुद् मुनाफा रे दसलाख उपरको सलामि, जम्मा सत्तर लाख दे सरकार ! म दिन मञ्जूर छौँ ।”

उत्तेजित हुनोइ केवडिवालाले मेहेशकुमार सित भण्यो -“महेश ! सत्री लाखमै त सर्कार ! त्वलाइ शतप्रतिशत मुनाफा हुन्छ । यै मै त्लाइ चिन्ता अद्दचै क्यै कुरडी न आथि । त्वलाइ था छ ? सिमन्टको भउ वर्ल्ड मार्केटमै बड्डाछ, बाइर सिमन्टको भाउ बड्चो कि याँ लै सिमन्ट कारखानाले बडाउनुइ पड़न्छ । ताँ बड्चैन भण्या याँ बडाउन्त्या उपाय अरौला । शान्तारामको सिमन्ट पुराना भाउमै आइसक्या छ । सिमन्टको भाउ पन्नर है बीस प्रतिशत बड्छ । तै वेला त्वलाइ खुद नफा असी है नब्वै लाख हुन्छ । यै मै चिन्ता माण्ण्यै कुरडी न आथि । सिमन्ट कारखाना नैपालको कुल आवश्यकताको तीस प्रतिशत लै पूर्ति अद् न सकदद्या छ । सत्तर प्रतिशत त तेराइ हातमै हुन्छ । भाउ हाम जस्याँ लै तय अरौला । निर्धक्क सित सकार !”

महेश कुमार भणन्छ -“किसुन ! त् अच्चै त आधा हिस्सा ? तैले आधा लिई भण्या मैले लै सकाच्या ।”

५८ / कालो सूर्ज

केवडिवाला तुरुन्तै सकारन्छ, शान्तारामलाइ उज्याइँ लाखौंको फाइदा हुन्छ । यो कुरिडि सुण्णाइले लै मेरि मनस्थिति ठाउँ मै रईन । मलाइ यो व्यापार होइन गफ मात्तरै हो जसो लाग्यो । शान्तारामले लामो सास फेददोइ भण्यो -“पैसा मैले कब पाउन्त्या ?” महेश कुमार रे केवडिवालाका आँखा-आँखामै कुरिडि भै, तज्याइँ महेशले चेकबुक निकाल्यो रे शान्तारामका नाउँको चेक काटि दसलाख अग्रिम पेस्क रूपमै दीदीयो ।

तसै वेला एक व्यक्तिको कोठामै प्रवेश हुन्छ । मैले उनलाइ धेक्याँइँ पछ्याणि हाल्या । उन तोयनाथ शर्मा हुन् । करीब पैचालिस-पचास बसै उमेरका शर्मा जीलाइ म आदरपूर्वक नमस्कार अदौ । उन मसितै कुछिँमै बस्या । शर्मा जी क्यै बर्स पैल्ली सर्कारि नौकरिमै थ्या, आफना नौकरिका क्रममै उन उपसचिव, सहसचिव रे एक दुइ कार्यालयका डाइरेक्टर भया मलाइ था छ । जाँ सम्म मलाइ था छ शर्मा जी आफना समयका इमानदार रे दक्ष प्रशासक मै गणीन्त्या । मैले सुच्या साइद शर्मा जी अवकाश जीवन व्यपारमै बिताउन्त्यान् ।

शर्मा जीले आउँज्याँइ ब्रीफकेश है क्यै कागत पत्र निकालि शान्तारामलाइ दियो । शान्तारामले ध्यानले कागत तक्यो । शर्मा जीले मतिर तक्दाइ भण्यो -“भाइलाइ आनन्दै ? याँ काम्ठाइ ?”

“ठीकै छ, महेश कुमार जी का याँ आया हूँ ।”

“काम लै अदा छौ कि ?”

“नै नै काम त क्यै अच्या आथिन् ।”

“क्यै काम त अदु पड़चो !”

“सुच्चौ सुच्या त, भण्णावित्तिकै काँ हुन्छ !”

शान्तारामले वीचैमै भण्यो -“शर्मा जी ? पछ्याणन्छ त तनलाइ ?

हामरा शर्मा जी ले न पछ्याण्याँ मान्सलै क्यै न आथि काठमाण्मै ।”

शान्तारामले आँजि शर्मा जी खै भण्यो -“क्या तीन लाखले माण्यैन ?”

“हजूर !”

“तब कति माग्दाच्यान् ?”

“दस”

“जावो तत्ती कामैलाइ दस लाख ! छाडि दिय, नअददचा । गोल्छाइले अरौ,” शान्ताराम भन्कट माण्णोइ भणन्छ -“यिनले सुच्या होलो हामरो काम आथिन्, तबै हाम उनरा पैथिर धाया हूँ । मखिलाइ कामको खाँचो आथिन् । दस लाख म तिददैन । दुइ बर्स पैल्ली केडियाले एक लाखमै मिलायो । पोरका बर्स अठाइ लाखमै गौल्छाले मिलायो । अैला

कालो सूर्ज/ ५९

वर्स तीन लाख दिन्त्या, मैले न पाउन्त्या ? छाडिदिय शर्मा जी ! न अददचा ।”

शर्मा जी ले बिस्तारै भण्यो -“हामले ऐला वर्स जस्यरि भयालेले लाइसेन्स निकाल्या भणिवर चारै तिर है दाल जम्मा अन्थौ, लाइसेन्स अर्खा हातमै पड़चाले भाउ लै उसैले बसालन्छ । उसैका भाउमै दाल न दीबर हाम एकसाल गोडाउनमै राख्द सकदाइन् । तैमै लै सिङ्गापुरकि पार्टि बठाइ लिया दुइ लाख डलर ऐडभान्स लै छ हामरा अैतिर । मेरा विचारले यै सालको लाइसेन्स छाड्दुइ हुनैन ।”

शर्मा जीकि कुरिडि ले शान्तारामलाइ शोचनीय थिति मै पुच्याउँछ । आवेशमै आइबर हामलाइ चाय्यैन भण्या थ्या, तै मै अड्ड न सकदचै थिति आइ शान्तारामका अैतिर रे एककैबर सुचिवर भण्यो -“दस लाख तल है मथिसम्म माग्या हुन् कि, और क्यै फुटकर खर्च लै लागन्छ ?”

“और फुटकर खर्च लाग्दैन होलो ।”

“तब तमरो तसोइ विचार भया आठ लाख सम्मै तय अर । निकसि लाइसेन्स त छुटाइँ चाय्यो ।”

शर्मा जीले भण्यो -“होस् म कोसीस अददौ । तति सम्म त हुन् पड़दचा हो जानौ लै । शर्मा जी बिदा होइबर गया । शर्मा जाय्याइँ शान्ताराम सित सोदचा -“सेठ जी ! शर्मा जीसित तमरि पार्टनरशिप हो ?” शर्माले हाँस्सोइ जाबाब दियो -“यिन त मेरा नौकर हुन् ।”

ताज्जुब माणि सोदचा -“नौकर ?”

“है है नौकर ! कामदार ! मेरा कार्यालयको काम हेदाहान् । पुराना साथि हुन् । उनरि नौकरि गै । पेन्सनले खर्च न चल्त्या भयो । उनरो दुखको अवस्था था पाइ मलाइ दया आइ । मैले काफि रुप्याँ तलब दी काममै लाया हूँ ।”

“कति तलब पाउनान् शर्मा जी ?”

“अठार सय मैना दीराख्यौ । तै पैथिर घुम-फिर अददचै एक गाडि । रुप्याँ सब्वै उनराइ हातबठाइ खर्च हुनान् । बडा इमान्दार छन् ।”

मन्मनै संज्यौ, शर्मा जीलाइ इसि कुबुद्धि क्याइ लागि होलि ! अठार सय मैना खाइबर अर्खालाइ अठार लाख कमाउन्त्या मौका दीराख्या छन् । एक प्रभवशालि प्रशासक कस्याँ भयो एक व्यापारिको नौकर ।

मेरा मनको उत्सुकता शान्त पाड्डोइ मैले बिस्तारै शान्तारामसित सोदचा “सेठ जी ! तम् याँ को नागरिकता न ली विदेश व्यापार कस्याँ अच्छ ?”

६० / कालो सूर्ज

मेरि कुरडि सुणि भनक्क रिसाइवर मखै भण्यो -“तम् मूर्ख रैछौ, के कुरा अन्या मसित ? यो प्रश्न ऐल सम्म कसैले सोद्द सक्या थ्यैन । तम् सोद्दचा को हो ?”

उडले मसित न राम्रो वचन वोल्याले लै तैतिर क्यै न सुचि, आफनि अनार हाँस्सी बनाइ मैले भण्यो -“सेठ जी ! ‘मूर्ख संज या अनजान, मेरो प्रश्न नराम्डो लाग्यो भण्यो, म फिर्ता लिनौ । यै मै तम् अन्यथा जन् संज ।”

भिक् जोसीवर शान्तारमले भण्यो -“याँ को नागरिक, को अनागरिक ! नोट भया मान्स नागरिक याँ का रूंगटा या अग्रवाल, दुगगड या फुगगड, रौनियार या फौनिहार, टिबडिवाल या केवडिवाल याँ घर न भया, मात्तरै कारोवार भया मान्स हुन् । जा जैपुर गाउँ-गाउँ घुम तब तमलाइ पता चलन्छ, वास्तविक उनरो घर काँ हो ! मात्तरै उनरो याँ कारोवार छ । नोट बनाउन्त्या ठाउँ हो यो । आज नोट बनाउनान्, भोल हिट्टाइजानान् याँ यिनराऽनका जो घर धेकन्छ, त्यो त बहाल बचाउन्त्या तरिका मात्तरै हो । तबै तमलाइ मेरो सल्लाहा छ को नागरिक हो, को अनागरिक यो सोद्दचै कोसीसै जन् अर ।”

संजाउनोइ महेश कुमारले भण्यो -“शान्ताराम ! शान्त हो । त्वलाइ ब्लडपेशर छ । बर्ती वोल्नु ठीक होइन । वाँ ले क्यै न राम्डो भावले सोद्दचा लै न हो । यिनले त्वलाइ न पछ्याण्यो हुनाले सोद्द लै ठीकै हो ।”

शान्ताराम शान्त न होइ, भिक् भोक्कीवर भणन्छ -“तमलाइ था छ तमरा नैपाल मै हाम् आइवर फरेन ट्रेड कति मथि पुन्याइदियौ, इति मथि पुग्या त यै है पैल्ली कभै थ्यैन । जो पैसा मार्केटमै धेकीन्छ, त्यो हामराइ कारणले हो । तमरा सर्कारि रेकर्डमै तक, दस बर्स इथा कति फरेन ट्रेड बडिरैछ । हामले याँका भोटचान्लाइ यै काम मै सरीक अन्या हूँ । आज तमरि काठमाणू हड्कड बनाइदिया छौ । मलाइ प्रश्न सोधन्छ, नागरिकता संबन्धमा ?

बीचैमै कुरडि काटि महेश कुमार बोलन्छ -“शान्ताराम ! त् बर्ती जन्, बोलै, वाँलाइ तै ले पछ्याण्यो आथिन् । उनरि कुरडि क्यै नगेटिभ आथिन् । त् बुज्ज्या प्रयास अर, बर्ति जन् बोलै ।”

आँजि मनकि तीव्र वृत्ति भल्काउनोइ शान्ताराम भणन्छ । “म इसोइ बस्या हूँ यै देसमै ? मलाइ अनुरोधका साथ राखीया छ । म प्रति वर्स बीस लाख आयकर बुजाउनौ । म जसाले बुजाया आयकरको मात्तरै हिसाव अद्दा करोडौ हुन्छ । हामले सर्कारि टुकुटि भरिदियो छौ । इसाइ बस्या हूँ नू ।”

कालो सूर्ज्य/ ६१

महेश कुमार उडलाइ आँजि रोक्दोइ भणन्छ -“भयो भयो बर्ती कुरडि जनरै (जन्+अरै) । तैले बीस लाख आयकर बुजाया छै, भण्यो करोडौ कमाया लै छै । यै देसखिलाइ तै ले क्यै ऐसान अन्या न संज्याले लै भयो बरु त्वखिलाइ यै देसले ऐसान अन्या छ । आब बर्ती जन् बोलै । वाँ लाइ यिन् सबै कुरडि वताउन्त्यै जरूरत लै न आथि । चुप् लाग् ।”

महेश कुमार तिर फर्कदोइ शान्तारामले भण्यो -“क्य बतायी ? यै देसले ऐसान लाया हाम्लाइ ? क्य आधारमै तैले यो कुर बतायी ? मलाइ भण् ।”

महेश कुमारले कुरडि टुड्डचाउन खोज्या हो । तर शान्ताराम महेश कुमारै तिर खणीयो । साइत महेश कुमारलाइ न राम्डो लाग्या होलो, शान्तारामले मेरो वेइज्जत अन्या मै । क्याइ कि आज म महेश कुमारका अफिसमै पाउनाका रूपमै गया हूँ ।

शान्तारामलाइ महेश कुमारले काठमाणूका पुराना दिन संजाउनोइ भण्यो -“आज पशुपतिनाथका कृपाले इति पैसा कमाया छौ, और थोक जन् संजै । बल्कि इति भण् जिन्दगिका सबै है आरामका दिन काठमाणूमै गुजन्त्या । मेरो त पशुपतिनाथसित प्रार्थना छ, सारा जीवन इसाइ व्यापारमै गुजरून् । याँ को जसो नोट छपाइ संसारका कसै मुलुकमै लै आथिन् ।”

शान्ताराम क्यै बेर चुप् लागन्छ । महेश कुमारको भणाइलाइ केवडिवालाले दोन्याइ यो लै जोडचो -“याँ का मान्समै चेतना न आया सम्म हामले बटोलि सकु पडन्छ ।”

एककै बेरो मौनता पैथिर शान्तारामले भण्यो -“यै देशको आर्थिक स्तर उठनाइ याँ का ठुलुला मान्सऽनले लै हामरो आवश्यकता महसूस अन्यो । तबै त हाम याँ टिक्द सक्या हूँ । दुयै तिरकालाइ फाइदा हुन्या अरि आफनि चाल अनुसारले काम अदाय्यौ । यो न संज कि तम, हाम आफनाइ फाइदाकि लेख मात्तरै याँ बस्या हूँ । यै देशकि आर्थिक नीतिलाइ कति बुज्या छौ तमले ? बालुवाले बनाया घर हो, जो कज्ज्याइँ लै कण-कण अरि छुटीन सकन्छ । तबै तैमै सिमन्ट भद् हामरो खाँचो छ । साथै तमले नागरिकताको प्रश्न उठाया । यै विषममै लै म तमलाइ क्लियर अद्दौ, सुण । मलाइ नागरिकताकि लेख तीन बेर अफर आयो । छट्टाईँ लिन्या विचार थ्यैन मेरो । पोर साल मात्तरै मैले यै देशको नागरिकता स्वीकाच्या, जब बोनस सिस्टम खतम भया थ्यो । म तमै सरहको यै देशको हकदार हूँ । बस्, ऐल तम इत्ती संज, ऐल म यै देसको नागरि हूँ ।”

हाँस्सोइ मैले भण्यो -“मेरि भणाइँ लै यै हो । व्यापार नैपालि नागरिकका हैसियतले अन्या हुनु पडन्छ । अनागरिकका हैसियतले तमले

६२ / कालो सूर्ज्य

व्यापार अन्त्या छौ, यो मेरो भणाइ होइन । मेरो मतलव तमले वुज्यानँ, तवै रिसाया ।”

मेरो जबाब केवडिवालाले दियो -“यिनरो स्वभवै लै इसोइ हो, तै मै ब्लडप्रेसर लै छ । एकै बेगमै रिसाइ जानान् । यिनले, रिसाइबर भण्याल्लै न राम्डो जन् माण्या । हाम व्यापारिलाइ कसैसित रिसीनामै फाइदा क्यै न आथि ।”

टेलिफोनै घण्टि बजन्छे । महेश कुमारले टेलिफोन उठाइ शान्तारामलाइ दियो । शान्तारामका अफिसमै एक जना भूतपूर्व मन्त्री भिट्ट आया खबर पाउँय्याइँ महेश कुमारसित छुट्टि ली शान्ताराम रे केवडिवाला बाइर निकल्या ।

शान्तारामले हिट्टचा बेला म सित क्यै बोल्न सक्यैन । आँखाले मात्तरै गया इसारा अन्यो । शान्ताराममै धनको तेज धेक्या । यदि म महेश कुमारका अफिसमै महेश कुमार का अतिर न भयाको भयाले शान्तारामले त मेरो सातो पुतलो उड़ाउन्त्या रे छ । क्यदादु सऽनु पड्डचै थ्यो । थिति इसी छे ।

महेश कुमारले भण्यो -“बेकार मै तमले शान्ताराम सित प्रश्न सोदचा रे गर्मागर्मि मात्तरै भै ।”

मैले उइलाइ बताया -“यो प्रश्न मेरा मनमस्तिष्कमै खुल्दुलि मचाइ रन्थ्यो । जो मैले पैल्ली तम सित लै सोदचा हूँ, तमले जबाबै दियानँ ।”

हाँसोइ उइले भण्यो-“है है ये कुरडि मखै लै तमले सोदचा थ्या । तर मैले जबाबै दियैनँ, क्या कि ? तम्लाइ तै बताउन आवश्यक संज्यैन । न बताउँय्याँ तमले कस्याँ जाण्ण्या । तमले थाहा न पाया मेरो व्यापार गोप्य रन्छ । कसै व्यापारिको लै मुख्य कुरा गोपनीयता हो । सबैले था पाइहाल्या काम बिगडिजान्छ ।

“तसो भया मलाइ सुण्ण लै आवश्यक आथिन् ।”

“न सुण्णु तमले वेस हुन्छ । तम्लाइ था छ मै भरतीय नागरिक हूँ, अले सम्मलै छौँ, भोल लै रन्त्या हूँ । शान्तारामको भो गैरकानुनि नागरिकता पाउन्थै इच्छाइन आथि मसित । यदि मैलाइ आवश्यकता, भया इमान्दारिले आफना देसको नागरिकता छाडि दी याईको हुनौ । डबल नाउमै खुट्टा राख्दैन ।”

“बडो राम्डो विचार !”

“मलाइ ये था छ, याँ हामलाइ बर्ती स्वतन्त्रतापूर्वक व्यापार अददचा मौका दीराइछ । हामरा जातका पुराना वासिन्दाले लै हामलाइ ठुलोइ

सहयोग पुन्त्याइ राइछ । सबै क्षेत्रबठाइ हामलाइ सहयोग छ । हाम् याँ इति घुल्मिल् होय्या, हामलाइ कसैले आउँल्याउन्त्याइ थिती रयीनँ ।

नयाँ कार्य सम्बन्धमै जोड दिनोइ महेशले भण्यो -“भौतै निको हुन्छ तम् मसित मिलि काम अर । तमले धेकिहाल्या शान्तारामकि फूर्ति । यो सब्वै नोटको करामत हो ।”

“महेश कुमार जी ! क्यै कामलै न विचारि अदु हुनैन । तै मै पै सर्कारि नीतिको विरोधमै अदु पड्डचा काम त भिक् डरलागदो हुन्छ । तसैले म आज हुन्छ भण्ण्या पक्षमै आथिन् ।”

“मैले इति जोर अद्दा लै तम माण्णान्यानी । तम् ठण्णा दिमाकले सुचि विचारि हाल रे मलाइ एक दुइ दिनमै जबाब दिय ।”

समय बर्ती होय्यो । महेश कुमारका अफिस है छुट्टि लिन्या निस्सयले उइखै भण्यो -“लौ त, आव म जानौ लै ।”

उइले तुरुन्तै भण्यो -“हुन्छ ! मेरा योजना विषयमै विचार अरि भोल खबर पाउँ ।”

म बस्या कुछिँ खै है उठ्ठोइ मैले भण्ण्या -“बर्ती धन्यवाद छ, तमरि कफिखिलाइ । तमरा अफिसमै क्यै बेर बस्साले भौतै कुरडि जाण्ण्या मौका पाया । तैका लागि लै धन्यवाद छ ।”

म कोठा है बाइर तिर बड्डौ । कोठाका ढोकामै न पुग्दाइ महेश भन्छ -“शान्तारामकि कुरडि मनमै जन राख्या । भोलसम्म पक्का खबर पाउँ हा !”

“क्यै न आथि, वातचितका क्रममै इसो हो इजान्छ ।” भण्णोइ म कोठा है बाइर निकल्यौ । बाइरका कोठा मै तीन जना नैपालि आआफना टेबुलमै काम अरिराख्या धेक्या । तिन मै एक मुलाइ मैले पछ्याणी लै धेक्या, तैलाइ म निकरी पछ्याण्णौ । सुश्री शशि राणा अर्थशास्त्रमै एम. ए. होइबर लै नौकरि पायी थीन । उइलाइ धेकन्तकै मेरा पाइला उसैका टेबुलतिर बड्च्यो । उइका टेबुलमै हात राख्दोइ मैले भण्ण्या -“बैनी त् याँ ?”

“नमस्तै दाइ तम् ! याँ क्या कि ?”

“महेश कुमार जी सित कुराकानि अरिबर निकल्या ।”

“त् याँ कब बठि ?”

“तीन मैना हुनलाग्या । एक वर्स बठि है नौकरि खोज्जा धो धो याँ काम पाया ।”

“ए ! लौ म जाउँ हा ?”

“हुन्छ ? नमस्ते दाइ ।”

म सड़कमै आइपुग्यौ । मेरो दिल-दिमाक भण्या महेश कुमारका अफिसमै छ । उइका अफिसमै भयी एक एक कुरड़ि मेरा मस्तिष्कमै रिट्टा छे । बहादुर नैपालीले सेवा पुन्याया महेश कुमार ! शर्मा जी जसा अनुभवि नेपालिले सेवा पुन्याया शान्ताराम । टेबुलमै कुरड़िकानि अन्या भरमै लाखौलाखको कारोबार ! मैले आँजि रहस्य बुज्ज सक्या आथिन् ।

मेरा आँखाका अैतिर विशाल बजारको बोर्ड पडन्छ । यो बजार खुल्या पैथिर म पस्या आथीनूँ । अनायासै मेरा खुट्टा तैतिर बड्डाहाँन् । म बजारका मध्य भागमै पुगि आफना आँखा चारैतिर घुमाउनौ शान्तारामको त्यो वाक्य मेरा कानमै गुञ्जन्छ -“आज तमरि काठमाणूँ हड्कड बनाइ दिया छौँ ।”

बोबार

“दाइ ! दाइ ! !”

मेरा कानमै गुञ्जन्छ । म भस्कदोइ व्यूज्जौ । मेरा आँखा मेरा भाइका अत्यासपूर्ण अनारमै पड्डाहान् । उइले म खै सोदचो -“के भयो दाइ ? के भयो ?”

मैले क्यै सोच्च सक्यैनँ, कय सोद्दाछ, क्याकि सोदा छ । मैले जबाब दिन्या ठाउँलै क्यै न धेक्या । घडि तक्या मैले, पौने छ, बजी रै छ । सदाँन म छै, बजे बिउजन्थ्यौँ । मेरि वेलाले मात्तरै पन्नर मिनटको फरक भयो । मैले आफना मुण्टो सिरान है उठाइ भइलाइ सोदचा -“क्याकि ? के भयो ?”

“तम् कै सित कुरड़ि अद्दा थ्या ?” उत्सुकतापूर्वक भाइले सोदचो -“म याँ कोठामै पस्स्यै वेला तम्, नमस्ते हजूर । नमस्ते ? म पछ्याण्यान ? भुलिया ? भण्णा थ्या । कैसितै कुरड़ि हो ?”

भाइकि कुरड़िले मलाइ आश्चर्य मै पाडचो । क्यै कुरा अन्या मलाइ संभना आथिन् । पै पभात इति छँटाइ ओछ्चौनैमै कसैसित भिट्टाचै कुरड़ि लै भईन । पक्काइ सुइना मैले कसैखै क्यै भण्या हुनसकन्छ । एक वेर आँखा बुजि समज्ज्यै कोशीश अन्या । मेरा आँखा अैतिर सुइनाका घटना खेल्न लाग्या । “मैले सुइनो धेक्या रैछौँ” भाइखै भण्या ।”

हाँसोइ भाइले भण्यो -“कसो सुइनो धेक्या नमस्ते हजूर नमस्ते भण्णु पड्डाचो ? पक्काइ तमले ठुलाइ मान्सको सुइनो धेक्या होला ।

“हो एक मान्स मैले बेली रेस्टुरामै भिट्टाचो थ्या । उनले आफलाइ भूतपूर्व मन्त्रि भण्यो । कति फेरा ब मन्त्रि भई कुरड़ि लै भण्यो । आँजि लै मन्त्रि हुन्नाथै कुरड़िको विश्वास मलाइ दिलायो । उनै भूतपूर्व मन्त्रिलाइ मन्त्रि भयाको सुइनो धेक्या ।” मेरि कुरड़ि चाखले सुण्णाइ भाइ मेराइ ओछ्चोउनामै आइवर बस्यो । मैले खुट्टा खुम्च्याइ उइलाइ बस्स दिया । भाइले सोदचो -“बेली कय तम् होटल गैथ्या ?”

“है, न्यूरोडका एक रेस्टुरामै बेली धुवनाथले मलाइ डिनर दीथ्यो ।”

मेरो भाइ साँजि व्यालो अरि आउँछ । आजभोल परीक्षाकि तयाँरिमै साति काँ वाँ व्यस्त रन्छ । हामरि भीट पभात मात्तरै हुन्थै हो । दिनभरिको कार्यक्रम तसै वेला तयार हुन्छ । चिन्या जाण्या मान्सको नाउँ सुण्यो रे उइले भण्यो -“ए, हामरा धुव दाइ !”

“है, उइको प्रमोशन भया खुसिमै मलाइ होटलमै खान बोलायो ।”

“तमऽन् दुइ जना मात्तरै ?”

“दुइ जना मात्तरै त गया हूँ ।”

“ताँ काँका मन्त्रिकि कुरिङ्ग अन्था पै ?”

बेलीको आददचोपान्त घटना सुणाउन मलाइ कर लाग्यो । हामरो चाहा लै आया आथिन् । हाम् दुयै भाइ चाहा कि प्रतिकामै छौं । बेलीकि घटना मेरा दिमाकमै ताज्जी छ । भाइकि उत्सुकता पूरा अद् म बेलीकि घटना बताउन लाग्यौं ।

धुवनाथको प्रमोशन भया हुनाले मलाइ एक् राम्डो होटलमै डिनर दिन्याँ कबूल अन्था थ्यो उइले । अचानक बेलि बसाइतक पौने आठ बजे याँ आइबर भण्ण लाग्यो -“लौ होटल जानु पड्यो, आज मलाइ फुर्सत छ । भोल बठि पन्नर दिनसम्म फुर्सत आथिन् । पै ढिलो भयाले त रिसालै । आज जान्या निस्सय अरि आया हूँ म ।”

घरमै खाना खान्या बेला होय्यो, म द्विविधामै पड्यौं, उइको आग्रहलाइ टाल्ल सक्यैनँ ।”

हाम टेबुलमै पुग्दा करीब नौ बजि सक्या थ्यो । रेस्टुरा विदेसि पर्यटक रे नैपालिले खचाखच भरीसक्या थ्यो । टेबुल क्वै खालि थ्यैन । एक चक्कर लाइ काउन्टरमै आइ सोदचौ -“हँ, काई खालि आथिन् ?”

ताँ है औल्याइबर एक् टेबुल धेकायो, जाँ एक जना मात्तरै बसिरैथ्यो । टेबुलका तीन सीट खाली थ्या । हाम ताँ गया, भलादिमि जसा धेकीन्त्या उइ सित खालि कुछिँ मै बस्स्यै अनुमति माग्यौं । तलि है मथिसम्म तक्यो हामलाइ, रेस्टुराका इथउथ नजर दौड़ायो रे बस्स अनुमति दियो ।

यै टेबुल मै जम्मा तीन प्लेट छन्, एक उइका अैतिर, दुइ हामरा अैतिर, हामरा वाँखै दुइ रिति गिलास लै छन् । आधा रक्सि बाँकि रया एक गिलास हामरा ऐमुखका व्यक्तिले दाइन हातले मुठचाइराइछ । किड साइजको सिग्रट बाउँ हातमै चेपिराइछ । उइको ध्यान रेस्टुराका बाँकि भागैतिर छ । हाम दुयैका ध्यान उसैकि तिर आकर्षित होइरैछ । धुवनाथले लै तै बेला उइका विषयमै अनेक कुरिङ्ग सुच्यो होलो । म त उइका विषय मै बर्ती कुरिङ्ग सुच्च लाग्यौं । तक्दा भलादिमि धेकीन्त्या त्यो मान्स याँ को हो कि बाइरो हो छट्ट्याउनै सकीय्यैन । बोलि सुण्णा नैपालि भो लाग्दचा । रूप रड्ड रे ढड्डबठाइ नैपालि हो भणी निस्सय अद्दु मुशिकल थ्यो । समय-समय मै हाम दुइ मुखामुख अरन्थ्या, तै अैमुख बस्या व्यक्तिका विषयमै निश्चित कुरिङ्ग पैल्याउनाइमै हाम विचारमग्न थ्या । भाषा मै होइन इसारामै कुरिङ्ग हुन्थि हामरि । बैराले टेबुलमै आइबर प्लेट उठाउन्थै

अनुमति माग्यो, उइले खालि दुइ गिलास लै, लैन्थाँ इसारा अरि एक पेग थपन अर्डर दियो ।

आब टेबुलमै एक एस्ट्रे र उइका मुठि भितरको एक गिलास मात्तरै छ । सभ्य रे शान्त धेकीन्त्या तै मान्सले सल्काया सिग्रट एस्ट्रेमै निभउनोइ नयाँ सिग्रट सल्कायो । सिग्रट रे लाइटर मेरा आँखामै पडन्छ । सुच्यौ पाँचसय पचपन्न सिग्रट कति समुद्र पार है ये लाइ आनन्द दिन आया होलो । त्यो सङ्गीतमय लाइटर कै देसमै बन्थो होलो, जैले यैलाइ क्षणिक आनन्द प्रदान अद्दाछ ।

क्यै मिनट पख्या पैथिर अर्डर किरपर हामरा वाँ खै कलीन्छ । धुवनारायणले आफलाइ मन पड्डचा शाकाहारि खाना मगायो । खाना तयार अद् क्यै समय लाग्दचा अर्डर किरपरले बताया पैथिर तयाँ रया टमाटो सूप एक-एक पट मगाइ समय विताउन्था निधो अन्थ्यौं ।

हामरा ऐमुखा बस्या व्यक्तिले कज्ज्याइँ कज्ज्याइँ हामतिर तक्दचा लै अरि राइछ । उइका आँखामै लालि चडि सकीछ । हामतिर तकि मुस्कराउँछ लै । प्रत्युत्तर हाम लै मुस्काइबर औपचारिकता पुरा अद्दाउ । उइ हामसित क्यै भण्ण सक्दैन । बोल्ल खोजिबरलै उइको मुख खुल्लैन, क्याकि कि हाम दुयै उइसित अपरिचित थ्यौं ।

हामरा सूपका पट जिनि उइको रक्सिको गिलास लै रितीनोइ जान्थ्यो । उ एक-एक पेग माग्दोइ थपदोइ जान्थ्यो । सूप पिनापिनाइ हामरो खाना आइ पुगन्छ । उ चिकन चिल्लि मगाउँछ ।

आखौं एक पेग मगाया प्रतिउत्तरमै अडरकिपर आदरपूर्वक भन्छ - “हजूर स्कच सिद्दीसक्यो । कन्टी लीकर टर्प्याउँ ?”

अडरकिपरका तलि है मथिसम्म तकिबर भण्णन्छ -“याँ को रक्सि खानैन म भण्ण्या, था आथिन् ? खान्या भयाले पैल्ली खाइहालन्थ्यौं ! जस्याँ हुन्छ ल्या । तेरा वाँ न भयाले बाइर है लै मगा ।”

उइले आदरपूर्वक अनुरोध अन्थ्यो -“हामरा वाँ सिद्दीय्यो, अैल दस बजियो । स्कच जाँ भयो, ताँ मिल्लैन । हामरा इतना स्टार होटलमै त सकीयो, पै और काँ पाएलो ?”

अडरकिपरका अनुरोधको वास्ताइ न अरि उइले आफना मागलाइ जोर दिनोइ भण्यो -“मलाइ स्कच चाइन्छ, जाँ है लै ल्या, मलाइ मतलब आथिन् । या त अैतिरै खान वस्स्या वेलांमै इति पेग स्कच मात्तरै छ भण्णु पडन्थ्यो । आब खान बस्या पैथिर वीचमै आथिन् भण्ण पाइन्छ ? मथि होटलको स्टोर खोलिबर लै ल्या, मलाइ स्कच चाइन्छ । अडरकिपर फर्किबर जान्छ । हाम आफना खानामै व्यस्त हुनाउ । एक्कासि हामलाइ

संबोधन अद्दोइ उ सुणाउन पसन्छ -“नन्सेन्स खानाखानाइ आथिन् भण्णाहान् ! जाँ वठाइ ल्याउँछ, ल्याउ, हामलाइ खान देउ । हाम गाहकलाइ त खान सितो मतलब, होइन त ?”

हामले उइकि कुरडिको जबाब दिन्या क्यै औचित्य लाग्यैन । अपरिचित व्यक्ति, क्यै मुस्काइबर सहमति जणाया भो अरि दियौं, आफलाइ मन न लागिबर लै ।

उ भण्णोइ जान्छ -“म कभै लै पुग्दो न लीबर जानै जानैनँ । इस्याँ अद्कल्चोइ लिन्या आफनो बानि आथिन् ।”

काउन्टरमै बस्या रेस्टुराँको सुपरभाइजर आइबर उइलाइ अनुरोध अद्द लाग्यो -“साडे दस बज्ज लाग्यो हजूर ! अनफोरचुनेटली आज स्कच सिद्दीय्यो । प्लीज..... माफ अरिदिय आज ।”

उ हातको गिलास टेबुलमै ठटाउनाइ भण्ण लाग्यो -“आथिन् भण्ण्यै कुरडि जन् अर । मलाइ स्कच चाय्यो । तमलाइ पैसा सितो मतलब, मलाइ स्कच सितको । दस बजौ कि बार, मलाइ समयसित मतलब आथिन् ।”

“क्यारौ हजूर ! उपाय रहित छौं आज ।”

उ ठुलुलो स्वरले कराउन लाग्यो -“मलाइ क्यै सुण्णु आथिन् । तम दिन्या हो कि नै ? तत्ती भण ।”

सबै गाहकको केन्द्रबिन्दु हामरोइ टेबुल भयो । सबैले हामरी तिर तक्दा हामलाइ लाज लै लागि, अर्खो टेबुलमै जाउँ भण्या औरको लै खाना सिद्दीय्या आथिन् । हामरो खाना खल्लो हुनोइ गयो ।

इत्तिकै मै मैनेजर विल लीबर आयो रे उइलाइ दिनोइ भण्यो - “महाशय ! तमले मात्तरै पैतीस प्याग स्कच खाया रैछौं । कृपापूर्वक यो विल तकि दिय । आज हामरो स्टक निल भयो, माफ अर ।”

मैनेजरै तिर तकि गर्जेरै उइले भण्यो -“पैतीस प्याग स्कच मैले मात्तरै खाया ? मेरा ऐमुख दुइ साथि लै त थ्या ।”

“जे भयाले लै तमरा विलमै पैतीस प्याग छन् ।”

“म आँजि स्कच न पाउँज्या विल भुक्तानि अददचा वालो हून्” भण्णोइ मैनेजरका हात है विल थुत्यो । भगडा वड्डोइ गयो । हामले खानाखनाइ आफनो खाँना छाड्यौं । तवसम्म रेस्टुराका तीन चार स्टाफ हामरा टेबुलका वल्लिरपल्लिर वसिसक्या थ्या । मैनेजरले भण्यो -“पेमेन्ट न अरि यै रेस्टुरा है बाइर जान सक्दानौ । यो लै ख्याल राख ।”

उइले आफनो हात टेबुलमै बजाद्दोइ भण्यो -“मलाइ पछ्याणि राइ छै ? म भूत पूर्व मन्त्रि हूँ ! मात्तरै मन्त्रि हूँ नूँ ! क्याबिनेट मन्त्रि हूँ । मलाइ धम्कि दिन्छै ! धेकाइ दिउँ त्वलाइ ?”

मैनेजरले नम्रता पूर्वक भण्यो -“मन्त्रि जी ! आथिन् हजूर आथिन् ! न भया क्याद्दु ! रातकि एगार बज्ज लागि जाँ खोज्यो व्राइँ पाउन्त्या भया टर्न्याइ हालन्थ्यौं ।”

उइले दडा किरोड्डोइ भण्यो -“मेरो मुख खोलाई ! म चुपचाप पिन्नाथ्यौं । आव म और क्यै जाण्णैन मेरा इज्जतका ल्यख लै पी बरै जानु पडन्छ । मखिलाइ स्कच ल्या ।”

मैनेजर रे कर्मचारि खासखुस अद्दाइ काउन्टर तिर लाग्या । ताँ भया विदेशी ‘हि इज एन एक्स मिनिस्टर अफ दिस कन्ट्री’ भण्णाइ कानाफुसि अद्द लाग्या । कति त टेबुल छाड्डाइ हिट्ट लाग्या । हाम ले हामरो खाना बाँकि भया ले लै न खान्या निधो मै पुग्या । अभाग्यवश हाम यै टेबुलमै कस्याँ पुग्या ? आव हाम पुत्कन्या दाउमै मात्तरै छौं ।

आव हाम खै भण्यो उइले -“भाइ ! यै रेस्टुराले के फुर्ति अच्छ ! सालेलाइ भोलै बन्द अराइदिनौ । ब्याक वठाइ स्कच ल्याइ बेचन्छ, हाम लाइ था आथिन् सुचन्छ । एक प्याग स्कचको साडे छब्बीस रुप्याँ लिन्छ । उइले भण्या जति तिरिबर लै हाम खान न पाउन्त्या ?”

हाम दुयै मुखामुख अद्दाउ, उइकि कुरडिको जबाब दिन सक्दाइन । उइका हातबठाइ विल टेबुलमै भड्डन्छ । अन्तिम अङ्क तेर सय पचास रुप्याँ पचास पैसा मै मेरि नजर पडन्छे । कस्याँ भयो हो इति रकम भणी मनमनै हिसाब लाया । छब्बीस रुप्याँ पचास पैसाका दरले स्कचै नौसय सत्ताइ रुप्याँ पचास पैसाको हुन्या रैछ । तै मै पच्चीस रुप्याँ पाकेट पाँचसय पचपन्न सिग्रट, स्न्याक्स, और तीन जना खाना रे दश प्रतिशत सर्भिस चार्ज मिलाइ ठीकै लाग्यो ।”

मेरा भाइले कुरा कोट्टचाउनोइ बीचैमै भण्यो -“एक मान्सले एक साँजमै तेर सय पचास रुप्याँ पच्चीस पैसा खर्च अन्यो ?”

मेरो भाइ जो विद्यार्थि जीवन विताइ राख्या छ, उइले घरहै फुर्माइस खर्च साटि रुप्याँ पाउँछ । तसै साटि रुप्याँ मै बस खर्च, चाहा खर्च रे सिनेमा समेत भ्याउनु पडन्छ । उइलाइ अचम्म लाग्दु स्वाभाविकै हो । साथै उइले इति ठुलो रकम धेक्या लै आथिन् । मैले उइलाइ सम्जाउनोइ भण्या -“आँजि उ कति खान्थ्यो, होटलले दी राख्या भया, तैमै रकम लै वड्डैथ्यो ।”

अर्थशास्त्रको विद्यार्थि भया नाताले मेरा भाइले जिज्ञासापूर्वक मलाइ सोदयो -“प्रति व्यक्ति वार्षिक आय हामरा देसको कति छ ?”

“करीब आठ सय पचास पुगद खोजन्छ।”

“तब त एक साँजको मनोरञ्जनमै एक जनाले अर्खाको अठार मैनाको खाना खायो, होइन ?”

“उइका प्रश्नमै मेरो उत्तर आथिन् । म उइसित यैका सम्बन्धमै व्याख्या अह्लै सक्दैँन । उ आँजि मसित सोदन्छ -“इसा भूतपूर्व मन्त्रि नेपालमै कति हुन्ना ?” मैले हिसाबकिताब न लाइवरै भण्डिया -“हुन्ना करीब एकसय है बर्ति । तर यो जन् संज्यै कि सबै इसाइछन् ।”

उइले भण्यो -“सब्वैलाइ मैले इसाइछन् भण्ण खोज्या लै होइन । जो आफना अैतिर छ उइको त लेखाजोखा अह्लै सकीन्छ ।”

“त्यो त सकीन्छ ।”

“तब तिनरी कुरडि अरौं । तन एक जनाको बर्स भरिको मनोरञ्जनले और करीब दुइ सय नैपालिको पेटमै बर्स भरी लेख लात्ति हाण्ण्यै कुरडि त तम माण्ण्छ ?”

उइका तर्कपूर्ण कुरासित म असहमत लै आथीनूँ, तर उसैकि कुरडिमै सहि लाउन्या पक्षमै लै आथीनूँ । म मौन होइवर उइका मुख मात्तरै तकिन्थौं ।”

उ भन्छ -“दाइ ! तमलाइ था छ, यै देसमै निरपेक्ष गरिविका रेखा तल्लिर कति प्रतिशत छन् ?”

योजना आयोग बठाइ प्राप्त रिपोर्ट अनुसार मैले भण्डिया - “चालिस प्रतिशत है बर्ता ।”बताउँय्याइँ उइले मेरा वाक्यांशलाइ समायो - “है बर्ता’ भण्णाले कति बुजाउँछ ? मलाइ स्पष्ट अह्लै सकन्छ तम् ?”

म पड्यौं फसादमै । है बर्ता’ भण्णाले जति लै हुन्छ । ‘योजना आयोग अनुसार’ मैले भण्डियाहल्या । प्रतिशत बडाउन्या म सित क्यै आधार आथिन् जै का आधारले म किट्ट सकौं । इसैका आधारमै मैले भण्णया - “चालिस प्रतिशत है बर्ता भण्णाले लगभग चालिस प्रतिशत नै माण्णु पडन्छ ।”

“होइन !” उइले मेरि कुरडि काट्टोइ भण्यो -“काठमाणूँ रे और सहरलाइ भुलिबर, तिन तराइका मैदान जाँ कम उब्जनि हुन्छे, पहाडका तन अनुत्पादित पखेटा जाँ ढुँडाइ ढुँडा वाहिक क्यै न आथि, तिनलाइ संज पै हिसाब ला । तमलाइ छर्लङ्ग हुन्छ । म एक अर्थशास्त्रका विद्वार्थिका नाताले किटीबर भण्ण सब्दौ निरपेक्ष गरिविहै तल्लिर याँ असी प्रतिशत छन् ।”

कालो सूर्य/ ७१

“हुन सकन्छ ।”

“कसै आयोगले निकाल्या हिसाब लै विश्वस्त हुन्या याँ ठाउइन आथि । उत्तरि रे दक्षिणि ध्रुव जति फरक हुन्छ, चालिस रे असीको, पै लै उनरा हिसावले यो फरक माण्णाइन ।”

“जै काम जैले जिम्मा लीराइछ, तैको हिसाब लै त माण्णु पडन्छ ।”

“कस्याँ माण्णया, जो हिसाब आँखामै छारा हाल्ल्या मात्तरै छ !”

उइले आफना बहसका क्रममै देसमै सञ्चालित भूमिसुधार योजना सम्बन्धमै संक्षेप मै प्रकाश पाड्यो । आफनाइ आँखा अैतिर गुजरि कुरडि मैले माण्ण करै लाग्यो । इसी थिति मै आब सय बर्स सम्म लै यै देसमै शोषण रहित समाजको सृजना न हुन्या तथ्यलाइ उइले आउँल्यायो । मैले उइका तर्कलाइ काट्टचै आवश्यकता लै धेक्यैँन । म चुपचाप उइका विचार सुण्णोइ गयौं ।

इत्तुकै मै हाम दुयैका हातमै चाहाका कप आइपुगदान् । उइको बहसको क्रम रोकीन्छ । क्यै विचार मग्न भया जसा हाम चाहा खान पस्साउ ।

मेरो बेलीको बयान टुडुड्य्या आथिन् । उ मलाइ सम्जाउनोइ भन्छ -“पै तन भूतपूर्व मन्त्रिले पैथिर स्कच खान पायो कि नै ?”

“नै नै काँ खानु ! उनले मन्त्रिको पोज दीबर टेबुल ठटायो । विचारा रेस्टुराको मैनेजर सहित कर्मचारी स्कच खोज्ज बाइर गया, पै लै स्कच पायैन ।

रेस्टुरा प्रायः शून्य हुन लागि सक्या थ्यो । तब लै मन्त्रि जी न आफ उट्टा न हामलाइ उट्ट दिना । मन्त्रि जी लाइ स्कचको प्रतिक्षामै रेस्टुरामै बस्सु थ्यो, तबै हामलाइ लै उट्टै न दीबर कुरडिमै अल्मल्याउन लाग्या ।

उन भन्थ्या -“मलाइ पैसा क्यै मतलबै न आथि, आफले चाट्या कुरा मिल्लु पडन्छ । यै देसमै चार फेरा सम्म मन्त्रि भयौं । सहायक मन्त्रि, राज्यमन्त्रि रे क्याबिनेट मन्त्रि भयौं । क्यै एक फेरा लै पाउनैन, मेरि भण्णया यै देसले चार चार फेरा जरूरत संज्यो, यो कम कुरा हो लौ तमै भण्ण ? मलाइ विश्वास छ आँजि मन्त्रि बन्नौ ।”

ध्रुवनाथ जीले मन्त्रि सितको परिचय रामुडोइ हो संजि होलो आफना परिचय दीबर सोदयो -“हजुरको मन्त्रालय को थ्यो ?”

आफना आँखा बटाद्दाइ उनले भण्यो-“मैले कति-कति मन्त्रालयमै काम अन्या, कै को मात्तरै नाउँ लिउँ ! समज्जोइ भण्णु पडन्छ ।”

“होइन, हजुर क्याबिनेट मन्त्रि हुना को मन्त्रालय थ्यो, कसव ?”

७२ / कालो सूर्य

“ए ! त्यो त वन हो ।”

समय बित्तेइ जाना मन्त्र जीकि अबस्था लै विगड्डी गै मैले धेक्या । मैले आदरपूर्वक मन्त्र जीखै भण्या -“हजुरले आराम अद्दचै बेला लै भै । आब घर गैबकस्या वेस हुन्थ्यो ।”

फरफर अद्दा, नशाले चूर आँखाले मतिर तक्दाइ भण्यो -“धेक्या पै स्कच न ल्याउन्त्या भै छ ?”

“स्कच लेयाले लै हजुरले पिनु ठीक आथिन्” भण्या मैले । हजुरको घर जान्या साधन क्यै छ कि ?”

“मेरि गाडि बाइर होलि !” मुन्टो उठाउनाइ हातले ढोकाइ तिर औल्याउनाइ भण्यो -“काँ पुग्दचा हो तमऽन् ? तमऽन्लाइ म पुच्याइ दचूँलो ।”

उन भण्णाँइ जानान् -“तमऽन्ले मलाइ चिन्या थ्या ? चिनजान न भयाले लै आब होइगै । मन्त्र होय्यौ भण्या अवश्यै भिटचा मलाइ । म तमऽन्खिलाइ क्यै न क्यै अरुलो । इस्याइँ भीट भया मेरा कति सातिलाइ मैले बनाइ दिया छौँ ।”

म मनमन खुसि भयौ, एक वर्तमान मन्त्र न भयाले लै भूतपूर्व मन्त्र साथि भयाका धेकिबर उनरा भणाइले उन चार फेरा मन्त्र होइसक्या छन् । मेरा भाग्यले साथ दिया पचाउँ पटकलै अवस्यै हुन्ता । मैले सोदचा “आब मन्त्र भया कै मन्त्रालयका होला ?”

“उद्दचोग मन्त्रालयमै काम अद्दचौ रहडू छ ।”

“उद्योग वाणिज्यमै हामले अद्दचै कुरडि क्य छ ?”

“मूल धनै त त्याइँ त छ ?”

“काम क्यै पाउँला त ?”

कोटा दचूँलो, लाइसेन्स दचूँलो ! अद् सक्या काम अरला, न सक्या त्यो लाइसेन्स बेचला ।”

धुवनाथ जीले खुसिहोइबर भण्यो -“आब मन्त्र जी सित हामरो परिचय होय्यो । भुल्ल्या त होनँ मन्त्र ज्यु ?”

“के भुल्ल्यौ । भुलि हाल्या ले लै एकान्त ठाउँ मै र यै होटल मै भीट भई कुरडि संजाइ दिया, संजि हाल्लो ।”

मैले आफनो शंका निवारण अद्द भण्या -“होइन ! ऐल तम मन्त्र आथेनऽ, त हाम् जाँ लै भिट्ट सकदाउ । भोल मन्त्र भया पैथिर त तमलाइ हाम इति संजि अरि कस्याँ भिट्ट सकदाउ ? घर रे अफिसमै मान्सै भीड, मोटरमै गार्ड रे ड्राइबर, पै तमलाइ कस्याँ फुर्सत हुन्छे रे, एकान्तमै भिट्टु रे एकान्त अद्द ?”

“कुरा मनासिब भण्या, तब लै उपाय छ । हाम्, तम् जसाइका जनप्रतिनिधि हूँ । हामलाइ काइँलै प्रतिबन्ध आँथिन् भीट र कुरा अद्दाइ । बस् तम् इति भण कि ‘मन्त्र जी सित मेरो गोप्य छ ।’ समय निकालिबर तमलाइ भिट्टि हाल्लो ।”

उपाय उनराइ मुख है सुणि मेरो शंका निवारण हुन्छ । करीव रातकि एगार बजिबर तीस मिनट होय्या । मन्त्रजी को स्कच आया आथिन् । यै बेला हाम मन्त्र ज्यूलाइ छाडिबर जान्या पच्छचमै लै आथिनी ।

तसै बेला हामरा छेउछे आइ रेस्टुराका मैनेजर आदरपूर्वक मन्त्रीजीलाइ भण्णाहान् -“हजुर कति कोशीस अय्यौ, सब्बै कर्मचारि खोज्ज पठाया ! आफ काँ न भया बेला सबैका वाँ लै शून्य भयो । पाउन सक्यैनँ हजुर, माफि बक्यौ ।”

तज्ज्याइँ मैले लै कुरा थप्या -“मन्त्र जीलाइ पुगि सक्या छ, आब पिनु ठीक लै आथिन् । रात लै बर्ती नीगै ।”

उनले मेरि अनार तिर घोरीबर तक्यो रे मुसुकक हाँस्साइ भण्यो -“आब मेराइ टेबुलका साथिले तसो भण्या होय्यो । कति भयो ? हिसाब ल्यास ।”

दुइ हात माड्डोइ भुकिबर मैनेजरले भण्यो -“मैले हिसाब पैल्ली टर्प्याइ सक्या, ताइँ होलो बिल ।”

बिल टेबुल मै आथिन् । आफनि गोजि छाम्दाइ मन्त्र जी गोजिका कागज रे नोट टेबुल मै राख्दाइ गया । बिल मिल्यैन । मैनेजर काउन्टर है नया बिल लेया । बिल भुक्तानि अद् मन्त्र जीले टेबुलमै छरीय्या रुप्य्याँ म तिर बडाइ दियो । करीब बीस, पच्चीस हजार अनुमानित रुप्य्याँ मै है एक हजारको एक नोट रे सयका चार नोट निकाल्या और सबै मन्त्र जीलाइ दिया । मन्त्रजीले मखैका नोट मैनेजरलाइ दिन्या इसारा अरि भण्यो -“यिन भाईनको लै तसै बठाइ कटाइ बाँकि बैराइलाइ बाँडिदिनु ।”

होस् भण्णोइ, मन्त्र जिलाइ सलाम अद्दाइ मैनेजर काउन्टरतिर लाग्यो ।

मन्त्र जी ले अच्या निर्णय विपरीत जान्या हामरो साहस भयैन । धुवनाथ जी मेरा मुख मात्तरै तकिरया, क्यै बोल्लै सक्यैन । ‘हामरा रुप्य्याँ हामै तिद्दाउ, मन्त्र ज्यूलाइ क्याकि दुख’ भण्ण सम्म सक्यैन । मन्त्रज्यूसितको मित्रतामा हामरो भिक् विश्वास बड्चो । मैले उनसित घर जान्या आग्रह अच्या । मेरो अनुरोधमै उनले कुछिँमै है उट्ट खोज्यो, आधा उठ्य्याँ कुछिँमै थचाडिय्या । मैले सुच्या -‘यिनलाइ काफि रक्सि लागि हाल्यो, भर दी कोठा है बाइर लैजाउँ ।’

मेरा इसारा अनुसार धुवजीले उनरा दाइन पाखुडामै भर दीयो रे मैले बाउं पाखुडामै भर दी टेवुल खै है उठाइ विस्तारै फुटपाथमै पुन्यायौ । सडक शून्य प्रायः थी । एक-दुइ गाड़ि मात्रै समय-समय मै गुजरी धेकीन्छिन् । मैले भण्पा -“हजुरको गाड़ि को हो ?”

ताँ पार्किङ्ग अरी गाडीनका नजिकै जाइ एक-एक तक्यो उन्ले । हामले उन्लाइ छाड़िआ आथीनौ । एक गाड़िका छेउमै जाइबर भण्यो -“यै हो मेरि गाड़ि ।”

छामछुम अरि गोजि है साँचो निकालि मलाइ दियो रे भण्यो -“लौ गाड़िको साँचो है हो कि होइन, तक त ! गाड़ि खोल स !”

उनले दिया साँचो इसै गाड़िको रैछ, गाड़ि खोलि दिया रे सोदचा -“ड्राइभर आथिन् ?”

“आथिन् ।”

“गाड़ि को हाँकन्छ ?”

“म हाँकदौ ।”

“उन् गाड़ि हाँकि सकन्ना, यै कुरडिमै मलाइ शंकाइ लाग्यो, गाड़िको साँचो सम्म लै ठम्म्याउन न सकदचाले कस्याँ गाड़ि घर पुन्याउन्ना ?”

उनलाइ मैले गाड़िमै बस्स अनुरोध अन्या, धुवनाथ जीलाइ उथ अरि गाड़िमै बस्स क्य खोज्या थे ढोकामै ठोकीबर लोटचा । हाम दुयैले भर दीबर आँजि उठायौ रे गाड़ि मै बस्स अनुरोध अन्यौ । अँल लै उन गाड़िका ढोकालाइ अँडालो हाल्लाइ ढोकाइनी भुण्णीय्या । यै अवस्थाका उन्लाइ उनरि गाड़िमै न पठाउन्त्या निस्सय अन्यौ । धुवनाथ जीले मैनेजरलाइ बोलाइ भण्यो -“यै गाड़ि भोल मन्त्रि जीको ड्राइभर लैजान आउन्त्या हो आज गाड़ि याइँ छ, रेखदेख अरिदिया ।”

गाड़िको रेखदेख हुन्चै कुरडिमै मैनेजरले हामलाइ विश्वास दियो ।

मन्त्रि जीलाइ मेरि गाड़ि मै बसाल्यौ । गाड़ि स्टार्ट अदोइ सोदचा -“हजुरलाइ काँ छाड़ि दिउँ ?”

उन् निनाइ सक्या रैछन्, भस्किबर बोल्या -“हँ ! सिंहदरबार हुनाइ नया बटा निकल थापाथलिको !”

गाड़ि अँतिर बडाया क्यै बेर पैथिर उनले मसित भण्यो -“त्याँ क्यासेट प्लेयर खोल त !”

“मेरि गाड़िमै त क्यासेट प्लेयर आथिन् ।”

“क्य यो गाड़ि तमरि हो ? मेरि गाड़ि काँ छ ?”

“हजुरकि गाड़ि वाइँ होटल वाइर छ, मैनेजरले रेखदेख अरिदिन्छ हेरिदिनु भणी आया हूँ । भोल पर्भात ड्राइभर खै ल्याइबर आइ भण्पा, होय्यो ।”

“निकरि भण्पा छऽ, होइन ? ठीक छ !” भण्पाइ उनले सोदचो - “याँ काँ आइपुग्या ?”

धुवनाथ जीले जबाब दियो -“भखरै न्यूरोड छाड़िचौँ हजुर !”

“भद्रकालि पुग्या पैथिर मलाइ भण्णु हा !”

“हुन्छ !” धुवनाथ जीले जबाब दियो ।

भद्रकालि पुग्यौ रे गाड़िको स्पीड कम अरि भण्पा -“मन्त्रि ज्यू भद्रकालि आय्यो ।”

भद्रकालिका उत्तरतिर थ्यौ रे “याँ रोक” भण्यो । रोकि दिया । हाम दुयैलाइ लै ओराल्लाइ उन आफ लै सडकमै ओरल्या । मैले सोदचा - “क्याइ ! याँ क्यै काम छ त ?”

“होइन, तमऽन् पेसाब न फेददचा ? उन सडक किनार तिर गया । नाउँ सुण्यो कि हामलाइ लै चेष्यो रे हाम दुयै एकतिर काम समाप्त अद्द गयौ ।

हाम फर्क्या पैथिर लै उन् न आया धेकि हाम दुइ उन् भया ठाउँखै गयौ । उनरो विजोग धेक्दा हामलाइ हाँसो उठचो, उन्ले त न पैन्ट फुकाउने भयायो, न पैन्ट खोल्लै सक्या, हडैनि पेसाब फेन्या रैछन् । उनलाइ दुयैले घिच्च्याइबर मोटरका छेउमै ल्यया । ताँ खै टक्क कली, भण्ण लाग्या -“यै फ्लागपोस्ट धेक्या त ?”

धुवनाथ जीले भण्यो -“हजुर धेक्यौ ।”

“हो, पोरुका दिन मेरि गाड़ि ताइँखै ठोकीय्यी हो ।”

धुवनाथ जीले सोदचो -“पै क्य भयो ?”

“क्य हुन्थ्यो ? एक्सडेन्ट ! बेकार वर्कसपमै पाँच हज्जार रुप्य्याँ बुजाउना पड़चा ।

धुवनाथ जी सोदाइ गया -“हजुरलाइ त क्यै भयैन ?”

“लौ क्यै भया भयाले आज तमऽन् भिटीन्थ्या ?”

“होइन मेरो मतलब घाउ चोट ?”

“मलाइ त क्यै न भयो, भोल्का दिन आफलाइ ठीकै पाया । भणिहाल्या, गाड़ि मनाइ विगडि छ ।”

“पै तै रात हजुर घर कस्याँ गै बक्यो त ?”

“त्यो थाईन भयो ।”

आजका जसा घटना उनरा दैनिक कार्य तालिका भितरा नियम रैछन् । उनरा कुरा सुण्णा एकतिर हाँसो लै उठचो, अर्खातिर तसा उच्च ओहदा समाल्या व्यक्ति इसा भया धेकि चिन्ता लै लाग्यो ।

रात बर्ती होइसकी थी, उनरा कुरा सुण्ण हाम इच्छुकै न आथ्यौ । उन बर्ताइ कुरा अद्दु चाहन्थ्या । उनले चाहना चाहनाइ लै हाम रोक्दाइ रन्थ्या । तसै वेला एक गाडि एकाएक हामराइ अँ मुख आइबर रुकि । तीन चार जना मान्स सडकमै निकल्या रे हाम्तिर आइबर सोदलाग्या -“तमऽन् क्यादा छ ?”

तनऽन् त घुम्ति प्रहरि रैछन् ! मैले जबाव दिया -“घर जान्नाथ्यौ, तै मान्सलाइ लै घर पुन्याउनु छ ।”

तनऽन् प्रहरिमै है एक जनाले सोदचो -“को ? जण्याहा हो ?”

अर्खाले भण्यौ -“जण्याहा हो त हामलाइ छाड ।”

आँजि अर्खाले भण्यो -“हामरो डूचटि लै अफ हुन्छे । हुन्छ, लैजाउँ ।”

धुवनाथ जीले मन्त्रिलाइ समाइ राइछ, मैले प्रहरिलाइ समाउनोइ भण्यो -“होइन, तसो न राम्डो जण्याहा त होइन ।”

‘बोलका मुख तोल’ भण्यै जनी एक जना प्रहरिले भण्यो -“जण्याहा लै निको गट्टो हुन्छ त ?”

अर्खाले भण्यो -“जण्याहा निको गट्टो पैल्याउन्थ्या यो को हो ?”

पै अर्खाले तसैमै कुरडि थप्दोइ भण्यो -“यै लाइ लै लैजाउँ जण्याहा सितै ।”

अर्खाले मेरो पाखुडो च्याप्प समायो रे भण्यो -“है है लैजाउँ ये लै ।”

मैले क्यै भण्णै न पाउनोइ घिच्छ्याइबर उनरि गाडिका छेउमै पुन्यायो । मोटरका भ्याल बठाइ टाउको वाइर निकालि राख्या अफसरलाइ सलाम ठोक्दोइ “जण्याहा रे छन् सर् !” भण्यो । तै अफसरले त्यो मोटर कैको रे छ त ? भणी सोदचो । मैले क्यै भण्ण न पाउनाइ, ‘यिनै जण्याहानको हो सर !’ भण्यो !” इसै मौकामै “मोटर मेरो हो, म जण्याहा होइन” भण्यो ।”

मेरि रे प्रहरिकि कुरडि बाजि, तबै अफिसर मोटर है उतरि मेरा नजिकै आइ सोदचो -“मोटर तमरो हो ?”

“हो !”

“काँ जाइबर आया ?”

मैले होटलमौ खाना खान गया वृत्तान्त विस्तार अद्दोइ एक जना बर्ती नसामै भया हुनाले उनलाइ घर पुन्याइ दिन सहयोग अन्या भण्यो । ये वीच मै बाँकि तीन जना प्रहरिले धुवनाथ जी समेत दुयै जनालाइ

घिच्छ्याइ हामराइ छेउमै ल्यया । तब मन्त्रि जी -“ए, मलाइ पछ्याणीनि ? मलाइ चिनीनि ?” भण्णाइ थ्या, प्रहरिले आफ्नो कर्तव्य पालना अन्यो ।

प्रहरिअफिसरले मन्त्रि जीलाइ पछ्याण्यो रैछ, रे मन्त्रिजीलाइ सम्बोधन अद्दोइ भण्यो -“ओ हो ? हजुर हो ? क्याइ ये वेलासम्म याँ ?”

“इसोइ रमाइलो अरि आस्या । साथीनसित घर जान्नाथ्यौ, और क्यै सोदु छ ?”

“आथिन् हजूर गैवक्योस् ।”

“होस्, गुडनाइट भण्णाइ, धुवनाथ जीलाई समाइ उनऽन् मेरा मोटरैतिर लम्क्या ।

प्रहरीऽन्लाइ मोटर मै बस्स्या अर्डर अद्दाइ अफिसरले भण्यो -“माफ दिया हा ! तमऽन् कि सुरच्छ्या हामरो कर्तव्य हो । होस् त, निक्केरि लैजाइ दिया तन्लाइ ।”

इति भणि तन अफिसर गाडिमै चड्डाहान् । प्रहरिकि गाडि अँतिर लागि । म आफनि गाडिमै आयौ । म क्यै कुरडि अद्दु पक्ष्यमै आथीनू । धुवनाथजीसित मन्त्रि जीलाइ गाडि मै रखाइ मैले गाडि बडाया ।

मन्त्रि जीले आफना घर औल्याइ गाडि रोक्द हातले इसारा अन्यो । एक भव्य भवनका अँतिर मेरो गाडि रोकीयो । गाडिमै ओर्लिनाइ मन्त्रि जीले भण्यो -“ये हो मेरि कुटि !”

मैले भण्यो -“यो भवन तमरो होइन त ?”

आँजि दोन्यायो उनले -“ये त हो मेरि कुटि

कुटि भणमन् कुटि ! क्याको भवन !”

धुव नाथ जीखै उन्ले भण्यो -“कस्याँ भुलुलो तमऽन्लाइ । आज इति सहयोग अन्या मलाइ ! कभै भुल्ल न सकीन्या गुण लाया ।”

“तसो त न भणिवक्योस् ।” धुवनाथ जी ले हात जोडचो ।

“आज रात बर्ती होइगै, एक कप चाहा लै ख्वाउन सक्यैनँ, भोल पर्भातै दुयै जना पक्काइ आस्या, सडुडै चाहा खाउँला ।”

हाम दुयैले क्यै जबाव दिन सक्यैनँ । आँजि उन्ले जोर दिनाइ भण्यो -“पक्काइ आस्या हा ! तमऽन् न आउँथ्या म चाहा न खाइबरै बसूँलो ।”

धुवनाथ जी ले स्वीकृति दिनोइ भण्यो -“कति बजे आउना हजुरको अनुकूल समय होलो !”

“आठ है दस वजेसम्म जै वेला आयाले लै हुन्छ, स्वागत छ, तर पक्काइ आउनु पडन्छ ।”

मन्त्रि जि का आग्रहमै ‘होस्’ भण्यो करै लाग्यो । मन्त्रि जी ले गुडनाइट भण्यो, मै ले गाडि बडाया ।

धुवनाथ जीलाइ घर पुऱ्याउनु थ्यो, उनरा घर हुनोइ म घर फक्यौं ।”
भाइले मलाइ सोदचो -“फर्किन्तक बर्ती रात होइगैथि ? मैले त, था लै पायैँन !”

“रात बर्ती होइगै थि ।”

“पै सुइना मै क्य धेक्या ?”

क्य धेकन्थ्यौं और, त्यै मन्त्रि जी फरफर भण्डा हल्लाउनाइ एक विशाल भवनमै प्रवेश अहान्या रैछन् । तसै विशाल भवनैका ढोका मै कलीय्या रैछु, मन्त्रि जी म सित बोलन्ना रे -“क्य छ ?” भणी सोदन्ना भण्ण्यै आशा वोकिबर । तमणि कलीय्या मान्सऽन् लै मलाइ इज्जतले तकन्ना भणी फुलिबर बसि रैथ्यौं । उन्ले त मसित बोल्लै न बोलि, धेक्या लै, न धेक्या जसो अरि सरासर भवन भितर प्रवेश अच्यो । मैले सुच्या धेक्यै न होलो । तवै कार्यालयमै भिटौं भणी पैथिर लाग्यौं । उनरा वांखै पुग्दै लाग्या थ्यौं, उन ढोका भितर पसिया, ढोका बन्द होय्यो । पै मन्त्रिलाइ भिट्ट लाइन मै बस्यौं । भिट्ट आउन्ना मान्सऽन् को घुइचो छ । एक पैथिर अर्खाको भिट्टचा पालो आउन्ना छ । घन्टौं कुरियौं मेरो पालो आउनेँन । चिन्याजान्या व्यक्ति भया हुनाले मलाइ स्वागत अरन्ना सजि पालोइ न आया लै जवरजस्ती कोठाभितर पुग्यौं । मन्त्रि जी घुम्दचै कुछिँ मै तेछिँबर बस्या थ्या, मैले उनलाइ नमस्कार भण्णोइ अभिवादन अच्यो । उनले नमस्कारसम्म फर्कायैँन । मैले जति समजायाले लै पछ्याण्णै न भणिदियो । तज्याइँ तइले आइबर व्यूजाइ दिई ।”

मैले सुणायी बेलीकि घटना रे सुइनो सुणि एककै बेर मौन रया भाइले भण्यो -“तमले सत्य सुइनु धेक्या । वास्तविकतामै लै तम तसोइ पाउँथ्या जसो सुइनामै धेक्या ।”

“है, मैलाइलै त्योइ लाग्यो । हुना त उनरो बेलीको कुरा अनुसार हामरो गैरो मित्रता कायम रनु पड्ड्या हो, तब लै म विश्वस अद्दचा पक्षमै आधीनौं ।”

भाइले भण्यो -“तसा अनैतिक सित मित्रता अरिबर लै क्य फाइदा ?”

मैले उइलाइ संजाउनोइ भण्यो -“नैतिक रे अनैतिकको कुरा होइन । तै ले अनैतिक सजि कुरिडि, उन्ले नैतिक संज्या लै हुन सकन्छ । जे भयाले लै हाम्लाइ उनरि व्यक्तिगत आदत सित क्यै मतलब न आथि । उन् कति काम अद्द सकदाहान्, तती कुरिडि सित मात्तरै हाम्लाइ मतलब छ ।”

हामरि कुरिडि न सिद्धिनाइ धुवनाथ जी हतारीबर आया मेरा वाँ रे भण्यो -“ओ हो ! अलसम्म ओछ्याउनाइ मै ? मन्त्रि जीका वाँ जान ब्यालो भयैँन ?”

कालो सूर्ज्य / ७९

मैले हाँसोइ उत्तर दिया -“बेलीकि घटना भाइलाइ सुणाउन्नाच्यौं ।”
मलाइ संजाउनाइ उनले भण्यो -“बेली कि कुरिडि याद छ त ?
हाम न पुच्य्याँ चाहा लै खानै न भण्योछ ।”

बेलीको मन्त्रि जीको निमन्त्रणा संज्या मैले । धुवनाथ जी त मन्त्रि जी काँ वाँ जानाइ तयार होइ आया रैछन् । मैले न जान्या भण्ण सक्यैँन । एकवेर धुवनाथ जीलाइ वस्स भणिबर मैले वाथरूम पसि पर्भाता काम बठाइ फुर्सत लिया । उनसित मेरा भाइले बेली कि घटना सम्बन्धमै भिक् बर्ता जानकारि हाँसिल अच्यो । म छँटाईँ घरबठाइ फुर्सत ली धुवनाथ जी सित मन्त्रि जीका वाँ जानाइ निकल्यौं ।

हाम दुयै मन्त्रि जीका क्याम्प भितर पुग्यौं । ढोकामै पहरा दिन्या आएलसेसन कुकुरका डरले घरतिर बड्डचै हिम्मत आईन । मेरि नजर क्याम्पका चारैतिर घुमि । मैले खुल्ला ग्यारेज मै बेलीकि गाडि लगै धेक्या । धुवनाथ जीलाइ गाडि आइसकी रै छ ।

गाडि पर्भातै आइपुग्यामै धुवनाथ जी लाइ क्यै आश्चर्य न लाग्या कुरा उनरि अनारै ले बताइ राइछ । उनरि नजर भवनको पैलो रे दोसरो तलामै केन्द्रित छ । चारैतिर क्वै न धेकीनो मात्तरै एक कुकुर बहिक । म लै भवनका भ्यालऽन् मै नजर दौडाउनौं ।”

कति बेर पैथिर एक जना तसै घरको कामदार जसो धेकीन्या व्यक्ति दुयै हात मै भोला वोकिबर क्याम्प भितर पस्यो । हामले उइ सोदचो -“भाइ इसै घरको मान्स हो ?”

“हजूर, क्य सोददचा हो ?”

“मन्त्रि जी छन् ?”

“छन् कसब ।”

“भया ले, मान्स बाइर भिट्ट आइय्यान् भणि दिया ।”

“हुन्छ, भण्णोइ भवन भितर पस्यो । पाँच मिनट पैथिर त्योइ मान्स बाइर आयो । हाम दुयैले नजिकै जाइबर उत्सुकतापूर्वक सोदचो -“क्य भण्यो ?”

“ए ! मैले त भुलिहाल्या, भण्णोइ आँजि फर्किबर गयो । पाँच मिनट पैथिर -“मन्त्रि जी वाथरूम मै छन्, एकवेर पख” भण्णोइ क्याम्प बाइर गयो ।

मन्त्रि जी घरमै रैछन्, भीट हुन्या त हाम्लाइ पूर्ण आशा भै, ढिलो रे चाँडो मात्तरै हो । हाम् पखिच्यौं, आँजि सम्म क्वै व्यक्ति न धेकीय्यो । हाम् तै भवनका विषयमै आफनो अनुमान लगाउन लाग्यौं । मैले धुवनाथ जीलाइ बिस्तारै भण्यो -“यो भवन कब बन्या होलो ?”

८० / कालो सूर्ज्य

“हालसालै बन्या जसो धेकीन्छ, तकमन् सब्बै नयाँ छ !”

“कति स्क्वायरफिटमै बन्या होलो”

“तिन तला भया पैथिर यैका स्पेस पन्नर हज्जार स्क्वायर फिट भयो होइन ?”

“हो, पन्द्र हज्जार स्क्वायर फिट भयो ।” पै पन्नरै जना जहान भयाले लै प्रति व्यक्ति एक हज्जार स्क्वायर फिट पड्ड आयो । तम् अनुमान लगाइ सकन्छ, घुव जी, यो घर कति रकम मै बन्या होलो ?”

“कसब ! भितरको सजावट हेन्न पाया होइन । इसो वाइर तिर है हेद्दा त दस है पन्नर लाखको अनुमान लगाउन सकीन्छ ।”

हामरि कुरडि सकीय्यी लै थीन, आँजि पैल्लीका व्यक्तिले एक हातमै भोला बोकिबर प्रवेश अयो । हामरा नजिकै आइ-“ए आँजिसम्म भिटचा आथीनौ ? म छट्टाईं खबर दिनौ” भणिवर हतारिनोइ घर भितर प्रवेश अयो । करीब दुइ मिनटमै उनले वाइर आइ हामलाइ भितर आउन्त्या इसारा अयो । उनले औँल्यया कोठामै प्रवेश अयो । तसै व्यक्तिले आइबर भण्यो -“तमऽन् एककै बेर बसिराख, मन्त्रि जी आउनान् ।”

एक लामा सोफामै हाम् दुयै सड्डै बस्यौ, बैठकको ढोका बन्द भयो । बैठकमै हाम दुइ जना मात्रै छौं । हाम्लाइ याँ क्यै कुरडि अद् लै तरास पैदा भयो । दुयै क्यै न बोलि चुपचाप बैठकको सजावट हेद्दा मै व्यस्त रयौं ।

करीब पन्नर मिनटक प्रतीक्षा पैथिर एकान्तलाइ चिद्दाइ मन्त्रि जी बैठकमै आया । हाम् दुयैले उठिबर अभिवादन अयो । हामरा वाँखैका सिङ्गल सोफामै उन बस्या प्रसन्न रे खुसि अनारमै उनले हामखै भण्यो - “याँलाइ क्यै बेर कुराया, माफ दिया । तमऽन् सञ्चै छ ?”

हाम् दुयैले मुखामुख अयो । उनले हाम्लाइ ठ्याम्मै पछ्याण सक्या आथिन् । उनरो सञ्चो विसञ्चो हाम्ले सोद्दु पड्ड्या, उनले हाम्लाइ सोदचो । उनले कूटनैतिक तरिकाले हामसित राम्डोइ व्यवहार अयाले लै हामलाइ निकरी चिनिबर होइन् ।

क्यै बेर पैथिर हाम दुयै एकै फेरा सोद्दा पुग्यौ -“राम्डोइ छ, याँ लाइ ?”

“क्य हुन्थ्यो वाँचिन्थ्यौ भण्णु पड्चो ।” भण्णाइ, सोदचो -“क्य सेवा छ मेरा लाइक, भण पै ।”

मन्त्रि जीले हामलाइ संजन सक्यैन, तबलै उनरा अभिनय मै कमि अयीन । इसाइ अभिनयका कारणले त उनले इति सफलता पाया होलो ।

धुवनाथ जीले चिनाउन, भणीहाल्यो -“मन्त्रि जीले बेली हाम खै चाहा खान आया भण्या होइन व ?”

“हो हो ! क्याकि होइन ?” उनरा सरमले भरीध्या आँखा इथ-उथ अद्दाइ भण्णाहान् -“तबै त तमऽन्लाइ पखि च्यौ ।”

उन नजिकैको कल-बेल दबाउनान् । कामदार बैठकमै आउँय्याइ तीन गरम कफिको आदेश दिनाहान् रे भण्णाहान् -“मलाइ तमऽन्ले बेली खुबै ठुलो मदत अया, तैखिलाइ म तमऽन्को आभारि छौं । मेरि लाइक सेवा भण, म तमऽन्खि लै अरौलो ।

मन्त्रिजी बठाइ इति कुरडि सुण्णा वित्तिकै हामरो हिरदय प्रफुल्लित हुन्छ । तत्काल हामले उनबठाइ पाउन्थै आशा त अया आथीनौ, तब लै हामले भण्यौं “तसो क्यै दुख दिन्या खण्ण आयाले हाम आइहाल्ला । हजुरलाइ न भण्या, हाम कैखै भण्णला ?”

“तमऽन्ले अष्टचारो न माणि भण्या हुन्छ ।” उनले भण्यो -“म जे सकूला, अरुलो ।

यै मौकामै मैले आज धेक्या सुइना कुरा सुणाया । मन्त्रि जीले चिन्न इन्कारचा लै भण्या । मेरि कुरडि सुण्णा वित्तिकै खुल्ला दिलले हाँस्सा-हाँस्साइ भण्यो उन्ले -“म तसो रैछु त ? भण ! तमरो सुइनो गलत हो ।”

उनरो प्रामाणिक कुरालाइ मेले माण्ण करै लाग्यो । यै सन्दर्भमै मैले सोदचा -“हजुर कब मन्त्रि हुन्थ्या हो त ?”

“यै समय भणी त कस्यरि तोकू ! तर हुनौ जरूरै । तकमन् आजकालका मन्त्रीन् कसा-कस अनारका छन् । यिनले कति दिन् चलाइ सकन्ता त ? हाम् नै आउनु पड्छ । यै मै म निश्चिन्त छौं ।”

आफ्ना कुरामै जोर दिनाइँ उनले भण्यो -“आब तकमन् ! म जसाले चलाया ठाउँ मै जैल एक पुरानो लकडिको व्यवसायी ल्याइबर राखिराइछ । आब भण, उइले आफले पाया स्वाद विसद् सकलो ? पोर सम्म लै काठमाणू उडवकर्सका मालिकऽन् सुनचाँप खोज्ज उइका घरमै घुइरो लाग्या मैले आफ्नाइ आँखाले धेक्या हूँ । मैले सुण्या थ्या, एकफेरा त उइले जिल्ला भरिका सुनचाँप खै आफनोइ घरपारिको हो भणी स्वीकृति ली जिल्ला निकसि अया हो । यो कुरा होकि होइन भणी जिल्ला टूर अया थ्या । बास्तविकता तयै रैछ, जे मैले सुण्या थ्या । कति कुरा कागाजि प्रमाण न भयाले लै प्रत्येक व्यक्ति-व्यक्तिका हृदयमै छाप पडिसकी हुन्छे, जैलाइ थुन्न रे छेक्द सकीनैन । आब भण पै, इसा व्यवसायिले अधिकार पाया वाँकि राखन्ना नैपालको जङ्गल ?”

हामले न बुज्जसकद्द्या कुरा बयान अद्दाच्याहान् उन । हाम यिन कुरडिमै अनभिज्ञ छौं । तबलै हाम विषयवस्तु वदल्ल सक्दाइन् । हाम उनरो बयान सुणी रनाउ । उन भण्णाइ जानान् -“मेरा पालामै त चाँजोपाँजो सब्बै मिलाइ, नियम नीति है बाइर न जाइ खुबै विचार पुन्याइ जड्डल बचाया थ्या । अँल तक, प्लटका ल्पट विदेसीन्नाच्यान् । क्वै चट्टालै नैपालका गाउँ - सहरमै पुग्या आथिन् यै क्रमले यो हुनोइ गया क्यै वर्समै नैपालले दैवीप्रकोपको मुकावला अद्दु पडन्छ ।”

उन भण्णाइ रनान् -“बेलि एक मान्सले आइबर मखै भण्यो - “हजूर ! हजूरले हालका मन्त्रिलाइ आज्ञा दिनु पड्यो, धमाधम जर्ना निकासिको आदेश दिन्नाच्यान् । मलाइ बर्ती चाइन्या होइन, दुइ सय टूक जर्ना निकासिको आदेश भया पुगन्छ । ओदश लीवर गलगलिया इस्टेसन पुग्यो कि प्रति टूक पाँचसय भा.रु. पाइन्छ । आफले न लाइवरै एक लाख भा.रु. को बचत हुन्छ । हजूरले भणिदिनु प्यो । तकिहाल मेरा हातमै क्यै न आथि भण्याले लै माण्णाइन् । हाल म यै कामखिलाइ उपाय रहित छौं भणी धो-धो फर्काया । यसै बठाइ बुज्ज सकीन्छ, कि त्याँ कति मनपडि होइरैछ ।”

एक फेरा क्यै न बोलि, आँज जोसीवर भण्णाहान् -“कति टिकद्द्या हो रे यो ? हाम्लाइ यिनले ल्याउनुइ पडन्छ !”

मन्त्र जीका कुराका सिल्सिलामै विस्तारै मैले भण्या -“इसि मनपडि अच्या ले क्वै काइँ कारवाइ अद्दद्या अड्डा आथिन् ?”

“त्यो त क्या कि आथिन् ? छ !”

“भया हेद्दु पड्ड्या होइन त ?”

“हेरीराइछ, आँखा बुज्या त आथिन् ।”

बडो नाटकीय ढड्डले उनले यो वाक्य प्रयोग अच्यो । हाम सबै हाँस्या । इत्तुकैमै कफि आइ पुगन्छे । मन्त्र जीका घरको गरमागरम कफिको स्वाद हामले नौलो पायौं । विषयवस्तु कफितिर केन्द्रित हुन्छ । यो कफि उनले लन्दनबठाइ मगाया रैछन् । विदेसि वस्तुमै उनरि बर्ति बानि रैछ, भणी हामले सहजै अनुमान अच्यौं ।

मन्त्र जीले माग्या अनुसारै हाम दुयैले पूर्ण परिचय दियौं । आफना परिवारकाका वारेमै जानकारि दियौं । आब हामलाइ मन्त्रि ज्यूका वारे मै जानकारि पाउन्त्या बाटो खुल्यो । मैले सोदचा -“मन्त्रि ज्यूका जहान बच्चा कति छन्, कसव ?”

“इसो त जहानबच्चा आठ जना छौं, याँ नौकर बाहिक चार जना छौं ।”

“गाउँमै दुइजना छन् । दुइ जना बाइर पड्ड गया छन् ।”

“पै गाउँमै दुइजना बच्चा मात्रै कि ?”

“होइन, मेरि जहान लै छन् ।”

“ए ! तसो भया याँ मन्त्राणि ज्यू बस्सीनन् ?”

“गाउँमै एक जना, याँ दुइ जना बसन्छिन् । अँल मेरा तीन जना जहान् छन् ।”

आश्चर्यले म ए ! भण्ण पुग्यौं । उन साधारण किसमले जवाब दिन्नाच्यान् ।

आँज मैले सोदचा -“दुइ जना बाइर पड्ड गया बच्चान् ?”

“हो एक चेलो, एक चेलि । ठुलि चेलि लण्डनमै पडन्छे, ठुलो चेलो दार्जिलिङ्गमै पडन्छ, भण्णाइ गम्भीर मुद्रामै भण्णाहान् -“आगे साल चेलालाइ लन्दन पठाउन्नाच्यौं ।”

मन्त्रि जी रे हामरा बीच भई कुरडिबठाइ हाम् पूर्ण सन्तुष्ट छौं । उन् भौतै कुरामै सन्तुष्ट धेकीनान् । उनसितकि कुराकानिले हाम् सित बेलीकि मात्रै पछ्याण हो भो लाग्यैन । हाम्लाइ लाग्यो कति वर्सका पुराना साथि हूँ हाम् ।

उन आफनि पुरानि कुरडि निकाल्लाइ भण्णाहान् -“ मैले आफना पालामै न राम्डो काम क्यै अच्यैन । देस रे जनता ल्याले मरिमेटि काम अच्या । पै म जनताका वीचबठाइ आया एक जनप्रतिनिधि लै त हूँ । जनताको सेवक लै त हूँ । मैले जनताको सदान हित चिताउनु पडन्छ । त्यै अनुरूप मैले लै काम अच्या । तकिहाल ! मेरा पालामै एक लै न राम्डो काम अच्यो भणी उजूरसम्म पडचैन । भण पै यो भाग्यै कुरडि होइन ? मैले काम अद्दै तल है मथिसम्म अनुपात मिलाइवर काम अरन्थ्यौं । नीति नियममै बाधा न पड्ड्या अरि काम टुड्ड्याउँथ्यौं । मनाइ-मनाइ बाधा पड्ड्या थिति भयाले लै छेउ-पुछइ बचाइवर काम निप्टाउँच्यौं । लौ भण ! कसैले भण्णसकन्छ, मैले वदमासि अच्या छौं भणी ? कसैले भण्णै सक्दैन ! यो मलाइ पुरा विश्वास छ । तबै त मलाइ यो लै विश्वास छ, यै देशमै मेरि आँज आवश्यकता पडन्छे ।”

उनरि कुरडि न सकीय्याइँ आँज कफि आइपुगन्छे । हाम् सबै कफि पिन व्यस्त हुनाउ, उनरि कुरडि आँज लै सकीय्यी हुनीन । समय कतिव होद्यो, कफि पिया पैथिर उनले विदा दिन्त्या निस्सय अच्या हुनाले उन मौन रनान् । कफि सकीय्याइँ हाम विदा माग्दाउ । उनले स्वीकृति दिनाइ भण्यो -“आउनाइ रया, विरानो जन संज्या !”

सोफा है उट्टाई धुवनाथ जीले भण्यो -“आउनाइ रौला, हजुरसित कुरडि अदाइ रौला हजुरसित पर्भात त सदान भीट हुन्छे होलि ?”

“है, सबै दिन । कज्ज्याईं लै आस स्वागत छ ।”

उनरि बेसाच्यै बोलिले मलाइ एकवेर प्रभावित पाडी हाल्यो ; तर म तैमै लुक्या कृत्रिमताको भल्कोले मनमै च्वास्स घोचि लै हाल्यो । इत्तुकै मै नमस्कार भण्णाइ वाइर निकल्यौं ।

बीफैवार

पर्भातो खाना खानु है अैतिर पुलचौक सम्म जाइवर मोटर ध्यकाइ आउं विचार हुना हुनाइ लै म खाना न खाइ घर है निकल्लै पाउनैन । सदान ठण्ण भात खान कति मन लाग्या ? भण्यै घरकि कच्कच् सुण्ण लै मन लाग्यैन । तसैले अवेलाइ भयाले लै खाना खाइवर निकल्ल्या निस्सय अच्या । एकै दिनका गोरखापत्रका विज्ञापनले मेरो मोटर विकदचै स्थितिमै पुग्या हुनाले मनमनै म प्रसन्न छौं । मलाइ कब जाउ रे मोटर धेकाउं जसो होइरैछ । घरका सब्बैलाइ पानि बोकाइ मोटर साबुनपानिले धोइ चिल्लो बनाइराइछौं । मात्तरै मलाइ ‘दोर्जेसदन’ पुग्दा वेर छ । टेलिफोनमै मलाइव बताया अनुसार ‘दोर्जेसदन’ पुलचौक दोबाटाका ओल्टेकोल्टे हुनु पडन्छ ।

म मनमनै सोचन् लाग्यौ -‘दोर्जेसदन मै मलाइ बोलाइ राइछ, तर टेलिफोनमै नाउं त छिरिड्’ भण्या छ । हुनसकन्छ ‘छिरिड दोर्जे’ उनरो नाउं होलो रे आफना पछिल्ला नाउं बठाइ घरको नाउं राख्या होलो । पर्भातै टेलिफोन अददुको अर्थ छिरिड दोर्जाका लेख मोटरकि बर्ती आवश्यकता पडी हुनसकन्छे ।’ पै मैले निस्सय अच्या -‘यै वेर एक दुइ हज्जार घटि मोल तोक्याले लै मोटर छाडिबर आउंलो ।

मलाइ पुलचौक पुग्द बर्ती हतार भई हुनाले छटाई-छटाई खाइवर भान्सा है फुसत लिनौ । हतार-हतार कपडा लाइवर पुलचौकका लागि प्रस्थान अददौ ।

बटाभरि सुच्चलाग्यौ ‘मोटरको मूल्य कति बताउन्त्या ? बर्ती भणौ, कुरडी न अरि पठाउन्त्या हो कि ? थोक्काइ भणौ आफनाइ नक्सान हुन्त्या हो कि ।’ पै वेर मैले मोटरको मूल्य न बताउन्त्या निस्सय अच्या । यदि उनले मोटरो मूल्य सुण्यै बर्ती इच्छा अच्याले इति मात्तरै भण्णौ -“इसै कम्पनिले बनाया नत्रा मोटरो दाम तमलाइ थाई छ, आब यो त दसौ बर्स पुरानो होय्यो । तम आफै मूल्य निर्धारण अर ।’ इति भण्या पैथिर उनलाइ क्यै न क्यै मूल्य भण्ण करै लागन्छ । उनले भण्या मूल्यमै एक दुइ हज्जार न तकि आंखा बुजि फालिदिनौं ।

पुलचौक दोबाटामै मोटर अडचाइ बाटो हिट्टान्या एक जनालाइ सोदचा -“दाइ ! दोर्जेसदन काँ छ ?”

उनले हिट्टा हिट्टाइ टक्क कलीवर भण्यो -“दोर्जेसदन ? याँइ पुलचौकमै भण्या थ्यो ?”

“है, पुलचौक दोबाटा है मनाइ भितर भण्या थ्यो ।”

उनले उज्याइँ भण्यो -“ए ! स्मगलर दोर्जे ?” हो पुलचौक मै हो ।
यै बटा जा, दाइनतिर विशाल रडिचिडि घर ध्यकला, त्यै हो ।”

धन्यवाद दिनोइ म आफना मोटरै तिर लाग्यौ । मैले सुच्या थ्यौ मात्तरै, छिरिड दोर्जे । याँ एक व्यक्ति बठाइ सुण्या स्मगलर दोर्जे । दोर्जे मात्तरैले न चिनीन्या । तन पर्भात मलाइ टेलिफोन अद्दचा व्यक्तिको मेरा हृदयमै जो रूप कोरीय्या थ्यो, ‘स्मगलर’ भण्य्या शब्द अैतिर जोड़ीय्याँइ उन प्रतिको मेरो पैल्लीको सोचाइ टुकुडीय्यो । मेरा दिमाकले उनरा रूपको कल्पना अद्द लै सक्यैन्न, वरु मेरा मस्तिष्कमै नानाथरी प्रश्न उब्जन थाल्या -“यिन दोर्ज्या कसा हुन्ना ? रूप, जिउडाल तनरो कसो होलो ? उनरो विचार कसो होलो ? मसित कसो व्यवहार अरन्ना ?”

इत्तुकैमै म निर्दिष्ट ठाउँमै पुग्दौ । बाइर ढोकामै ‘दोर्जेसदन’ लेखिराइछ, मोटर स्टार्ट बन्द अरि हर्न लगाउन लाग्यौ । एक व्यक्ति ढोकाबठाइ बाइर आयो रे सोदचो -“कै खोज्या हो ?”

“छिरिड दोर्जेलाइ ।”

छिरिड साइबलाइ कि दोर्जे साइबलाइ ?”

उइकि कुरिडि सुणि म अल्मल्मै पड़्यौ । मैले सुच्या थ्या छिरिड दोर्जे एकै हुन्ना । म सित पर्भातै टेलिफोन त छिरिडले अच्या थ्यो । यै सुचिबर मैले भण्यो -“छिरिडलाइ !”

“हुन्छ, म छिरिड साइबलाइ सोदि आउनाँ ।” बोलायो भण्यो भिटला” भण्णोइ मलाइ सोदचो -“तम् काँ है आया हो ?”

“पर्भात टेलिफोन अद्दचा मान्स भणिदिय ।”

‘हुन्छ’ भण्णोइ उ ढोका भितर पस्यो । यैका भणाइ बठाइ त, म छिरिडलाइ मात्तरै भिट्ट पाउनौ, दोर्जेलाइ भिट्ट सकदैन्न । पुलचौकमै व्यक्तिको एक शब्दको प्रयोगले मलाइ दोर्जे सितै भिट्टचै इच्छा बड्डी जान्ना छे ।

बाइर ढोका उगाडि पैल्लीको व्यक्ति स्वागत अच्छ । म आफ्नो मोटर भितर क्याम्पमै प्रवेश अराउनौ । उइले मखै बाइरि खुल्ला बैठकमै बस्स भण्यो । म बाइरि बैठकका एक गद्दादार कुर्छिमै बस्सौ । तीनै तिर बठाइ फूल र लहराले ढाकिराइछ संपूर्ण बैठकलाइ मानूँ यो बैठक बगैचा हो ।

एक युवक बैठकमै प्रवेश अद्दाइ भण्णाहान् -“याँ लाइ नै हो मैले पर्भात फोन अच्या ?”

“है, तमै हो छिरिड ?”

“हजूर” भण्णाइ हात मिलाउन मतिर बड्दाइ नजिकैकि कुर्छिमै बसि उनले सोदचो -“गाडि यै हो ?”

“हजूर यै हो ।”

“यो त एकदमै थोतरि रैछ ।”

“थातरि त होइन, पुरानि पक्काइ हो ।”

“कति मोल राख्या छ ?”

“क्य मोल राख्नु पुरानि गाडिको ?, चलाइबर तक ! इब्जन सबै बनाइराख्यौ । टायर सबै नया छन् । गाडि तकि आफै मोल अर ।”

उ मोटरको साँचो माग्दोइ भण्णन्छ -“जाउँ त स्टार्ट अरि तकौ ।”

हाम दुयै मोटरतिर जानाउ । उन डाइभरै सीटमै बसि स्टार्ट अद्द लागन्छ । मेरि नजर क्याम्पका चारैतिर फैलिन लागन्छे । एकाएक मेरा आँखा मोटरका ग्यारेजमै पड्हाहान् । एक से एक चम्क्याकि नया मोडेलकि चार चार कार धेकदौ । तन मोटरका दाजोमै मेरा मोटर त मोटरै भण्ण लाइकलै आथिन् । मलाइ लाज लाग्द थालि । घरमै चार-चार मोटर होइबर क्याकि मोटर किन्न खोज्या हो ? यै मै मलाइ अश्चर्य लाग्यो । मोटरको हेरदेख पैथिर छिरिड रे म आजि बैठकमै आयौ । मेरो मुन्टो लाजले निउडीय्यो । म क्यै न सोद् सकदचै थिति मै पुग्यौ । आफैले मोटर तक भणी हेद्द लाया, छिरिड सित “कसो छ पै ?” भणिबर सोद् लै सक्यैन । उइले सोदचो -“मोल कति राख्या छ ?”

मैले उइकि कुरिडि काटोइ बिस्तारै भण्यो -“तै ग्यारेजका मोटर तमराइ हुनीन् ?”

गाडि त हामरी हुन् । यिन सबै दोर्जे साइबकि मन पड्डैचै गाडि हुन् । प्राय : वाँ मात्तरै चड्डाहान् । नयाँ गाडि लिन लाग्या उनरा मैनेजरैलाइ हो ।”

उत्सुकताले मैले सोदचा -“यिन दोर्ज्या साइब को हुन् ? मैले त सुच्या थे तमरो नाउँ छिरिड दोर्जे होलो भणी । टेलिफोनमै ‘छिरिड’ भण्यो, घर दोर्जे सदन’ भण्यो ।”

“दोर्जे साइब मेरा बोस हुन् । म उनरो सेक्रेटरी हुँ ।”

“ए, दोर्जे साइब याइँ बस्साहान् ?”

“है याइँ बस्साहान्, काठमाणूँ बस्सा ।”

“मतलब, उन और ठाउँ लै बस्साहान् ?”

“उनरा न्युयोर्क रे ह्यामवर्गमै लै घर छन् ।”

ए, यैको मतलब बर्ति समय उथैतिर बस्साहान् ?”

“बसैभरि भणमन् ! याँ त बर्सको आठ नौ खेप आउनान् । हप्ता, पन्नर दिन बस्साहान् ।

“अैल काँ छन् उन ?”

“अैल त याइँ छन् ।”

दोर्जाका विषयमै जति मैले सुण्या तैबठाइ उइ सित भिट्टचै इच्छा भिक् बड्डी जान्ना छे । म कस्याँ भिट्टचै इच्छा व्यक्त अरुँ सिदाइ छिरिड सित ! इच्छा व्यक्त अच्याले लै भीट पाएलि भण्णामै म विश्वस्त आथीनौ । तब लै छिरिड सित विस्तारै भण्णा -“क्य दोर्जे साइबलाइ म भिट्ट सकदौ ?”

उइले मेरो प्रश्नै नबुजि जबाब दियो -“यै एक गाडि किन्न त मै सकि हाल्लौ । उनले इसा सानातिना काम अद्दचा फुल पावर दीराइछ । दोर्जे साइब सित कुरडि अद्दचै जरूरतै आथिन् ।”

मैले उइकि सबै कुरडि बुज्या, तर मेरि कुरडिको आशय उइले बुज्यैन । मैले उसित विचार बदल्लोइ आफनो राय व्यक्ति अच्या -“यो बर्ती पुरानो मोटर हो । पै लै दोर्जे साइब जसाले उनरा मैनेजरैलाइ किन्त्या मोटर राम्डोइ हुनु पडचो । वरु कतिसम्म तिद्दचा याँ को विचार छ, साथीऽन् सित भणि दचुँलो ।”

“त्यो त गाडि तकि भण्ण्यै कुरडि हो । राम्डि गाडि भयाले एक लाख सम्म तिद्द सकीन्छ ।”

मैले मनमनै भण्णा -“यै रकमले त मेरि जसि पाँच छ गाडि किन्न सकीन्छिन् । जे संजिवर म घर है निकल्या थ्यौ, तै मै असफल भयौ ।”

याँ आइपुग्या पैथिर तन महापुरुष, जै को अमेरिका रे जर्मनमै लै घर छन्, भिट्टचै इच्छा भितरि मनमै जागिरैछ । म आव तै योजना बनाउनामै व्यस्त छौ । म सुच्चौइ गयौ । बर्ती समय युरोप रे अमेरिकामै बस्स्या दोर्जेको घरको बगैचा रे यै महलको बाइरि आकृति पूर्ण यूरोपीय शैलिमै धेक्दायौ, घरको भितरो सजावट कसो होलो ? जै कि म कल्पना लै अद्द सकदैन ।

छिरिड रे मेरा कुराकानि बठाइ मेरो मोटर उइखिलाइ अयोग्य साबित होइसक्या छ । म आव मोटर बेच्या पच्छचमै आथीनौ । मेरा उद्देश्यमै परिवर्तन आइसक्यो ।

म यै घरको वातावरण सम्बन्धमै जानकारि लिन्या पच्छच मै छौ । मैले छिरिडलाइ सम्बोधन अद्दोइ भण्णा -“तमरा कुरा अराइ बठाइ त तम दार्जिलिङका जसा धेकीन्छ, हो ?”

“हजूर ततै हो कालिम्पोक ।”

“याँ कति भयो काठमाणू बस्या ?”

“दुइ बर्स हुन् लाग्यो ।”

“दुइ बर्स बठि है दोर्जे साइब का वाँ नै छ ?”

“नै नै, डेड बर्स भयो । तै है पैल्ली एक बोर्डिड इस्कूलमै पडाउँथ्यौ । छै मैना इस्कूलमै शिक्षक होइवर काम अच्या ।”

मैले काठमाणूक स्थिति अँमुख राखि भण्णा -“शिक्षण पेशाले काठमाणूमै बाँच्च कठिन् छ । तमले अनुभव अरि सक्या, कसो लाग्यो तमलाइ ?”

“तबै त मैले शिक्षण पेशा छाडिच्यो । हुन त जै बोर्डिडमै पडाउँथ्यौ तै बोर्डिडले मलाइ राम्डोइ तनखा दीराइथ्यो । तर मैनाको छ सय पचास रुप्याँले म एकलाइखिलाइ लै न पुग्दचा । काठमाणूको स्टचान्डर्ड यै हो । क्यादु बाँच्चुइ पडचो ।”

“दोर्जे साइब काँ त तमलाइ निकोइ होलो ?”

“एकदमै राम्डो । बस्स याइँ बस्सौ । खानालाइ फ्री छ । मोटरो सुविधा छ । तलब लै हैन्डसम छ । कामै लै तसि भीड आथिन् ।”

उइले साधारण किसिमले आफनि स्थिति राख्याले लै मखिलाइ दोर्जे साइब सित भिट्टचा उपाय रच्चोइ मैले छिरिड खै भण्णा -“दोर्जे साइब भिट्टचै मेरि अती ठुलि इच्छा छ । उनरा नाउँका सम्बन्धमै परिचित थ्यौ । आज संयोगले याइँ आइपुगीय्यो । चिनाजानि भयाले, म लै उनलाइ क्यै सेवा पुच्याउन सकन्थ्यौ कि ?”

उइले उज्याइँ त क्यै जबाब दियैन, क्यै बेर पैथिर भण्यो -“हुना त परिचय हुनु भौतै राम्डो कुरा हो । गाडिकि कुरडि त तमसित मिलीन लै त हामरि चिनाजानिको माध्यम त गाडी भै । तमले जो दोर्जे साइब सित भिट्टचै कुरडि अच्या । त्यो म ऐल भण्ण सकदैन ।”

विनम्रताले छिरिडसित आफनो आशय व्यक्त अच्या -“तमसित परिचय भयो । आव एक अर्खा कि पडिआइ समस्या मै सकीन्या सहयोग लै निस्सयै प्राप्त हुन्छ । तसैले चिनाजानि भणी ठुलि कुरडि हो । दोर्जेको नाउँ सुणि कति समय बठाइ उनसित चिनाजानि अद्दचै इच्छा थि । आज साँच्चै भणू भण्णा मोटर धेकाउन मात्रै होइन, म उनलाइ भिट्ट लै आया हूँ । छिरिड जी ! कृपापूर्वक तमले मद्दत अच्या भण्णा वसौको मेरो इच्छा पूर्ति हुन्थे थि ।”

उ मेरि कुरडि सुणि टोलीय्यो । क्यै भण्ण सक्यैन । साइत उइले सुच्या होलो -“यो को हो ? क्या कि भिट्ट चाहन्छ ?” उइकी मनकी शङ्का हटाउनाखि मैले भण्णा -“छिरिड जी ? तम दोर्जे साइब सित इति भण्णिदिय कि “एक जना अपरिचित थानीय व्यक्ति आइरैछ । तमलाइ सहयोग अद्दचै इच्छा छ भन्छ । भिटाउँ कि न भिटाउँ ? तै पैथिर वाँ ले भिट्टचै

इच्छा व्यक्त न अत्या, न भिटौलो । याँ ले तति कष्ट अरिदिनु पड़चो मेरा ल्याले ।”

“ठीकै छ तमरि यै इच्छा हो भण्या एक्बर भणिदिनौ, तम बस भण्णोइ बैठेकहै वगैचाइ तिर गयो ।

दश मिनट पैथिर आइ मेरा बारेमै सोदचो -“तमरो नाउँ क्य हो ? काँ बसन्छ ? क्याकि भिट्ट्या ? क्य काम अरन्छ ? मैले छिरिडलाइ एक-एक प्रश्नको उत्तर दिया । कामका सम्बन्धमै विशेष क्यै न भया हुनाले “काम त क्यै अहैन” भण्या । यो लै जोड़्या कि राम्दो कामको खोजिमै छौँ । उन आँजि म एकलोइ छाडि, गया ।

पाँच मिनट पैथिर छिरिड प्रसन्न मुद्रामै मेरा वाँइखै आइ भण्यो - “हिट, तर उनखै बर्ताइ टाइम त आथिन् ।”

हाम दुयै खुला बैठेक है वगैचाइ तिर गया । मैले मनमनै छिरिडलाइ धन्यवाद दिया । उइले मैले भणी है लै बर्ती कुरडि न बनाई भयाले दोर्जे साइबले मसित भिट्ट्याइ इच्छा क्य व्यक्त अरन्थ्या ? निश्चयै लै म उइका काममै सम्मिलित हुन आया कुरा छिरिडले दोर्जे साइबलाइ बताया हुन पड़न्छ । मलाइ त मात्तरै दोर्जे साइब कसा छन्, उइको रहन-सहन कसो छ, पुलचौक मै भिट्ट्या व्यक्तिले भण्या शब्द रे वास्तविकतामै कति मेल छ जाण्णु छ ।

हाम एक ठुलो हलमै प्रवेश अहाउ । यो मुख्य बैठक रैछ । ताई एकबेर मलाइ बसाइबर छिरिड, तै है भितरका कोठाइतिर लागन्छ । यो बैठेक चारै तिर पूर्ण आरामी सोफाले घेरीय्या छ । यैका बीच भागमै आगो बाल्ल्या आतसखाना छ । इथउथ नैपालि शैलिका मुर्ति रे हस्तकलाका सामानले बैठेकका भित्त सिडारीय्या छन् । बैठेकको जम्माइ जसो भाग ऊनका गलैचाले छोपीय्या छ ।

एक छिण्णमै छिरिड बाइर आइ मलाइ भितर कोठामै आउन्था इसारा अरन्छ । म भितर कोठामै प्रवेश अहौ । मैले त्याँ कसै दोर्जे साइबलाइ धेक्यैनँ । सिङ्गल सोफामै एक मान्स बस्या मात्तरै धेक्या, तैलाइ म निक्केरि पछ्याण्णौ । मैले सुच्या, उलै दोर्जे साइब सित भिट्ट्या आया होलो । दोर्जे साइबको प्रतीक्षामै म जसोइ उलै हो । मैले तैतिर ध्यानै नदी छिरिडलाइ तक्दोइ भण्या -“दोर्जे साइब आँजि यै है भितर ?”

मेरो प्रश्न सुणि एकबेर त छिरिड अलमलीय्यो, क्यै भण्ण सक्यैन । तै पैथिर भण्यो -“वाँ नै हो दोर्जे साइब ?”

मेरा विश्वास है विपरीत उइले भण्या सुणि म लै अलमलीय्यौ । मैले दोर्जे साइब को न को होलो भण्या त एक साधारण मान्स ब रैछ । तैमै लै पैल्ली बठि है मैले पछ्याण्ण्या ।

दोर्जे साइब भण्ण्या व्यक्ति आज है आठ बर्स पैल्ली मैले चिन्या हूँ । तिब्बतियन शरणार्थिका रूपमै नैपाल प्रवेश अददचा यैलाइ नैपालि भाषा न जाण्ण्या हुनाले मैले मद्दत अत्या हूँ । छेत्रपाटिमै दुइ सय रुप्याँ प्रति मैनाको डेरा खोजि मैलेइ व्यवस्था अरिदिया थ्या । यै कि रे मेरि तसैताक दुइ बर्ससम्म बाटाघाटामै बराबर भीट होइरन्थी । पाँच छ बर्स बठाइ यैलाइ मैले धेक्या थ्यैन । आज धेक्या दोर्जे साइबका रूपमै ।

मैले उइतित बड्डोइ भण्या -“तमै हो दोर्जे साइब ? मलाइ पछ्याण्ण्या ?

“क्या कि न पछ्याण्णु ! शान्त स्वभावमै उइले भण्यो -“बसऽ !”

उइले पछ्याण्ण्यामै मलाइ खुसि लाग्यो । ढोका खै कलीय्या छिरिडखै इसाराले बाइर जान भण्यो रे छिरिड बाइर निकल्या । कोठा मै मै रे दोर्जे मात्तरै हुनाउ ।

मैले दोर्जेलाइ पुरानो संजना दिलाउनोइ भण्या -“होइन, तमरो नाउँ दुक्पा होइन त ?”

“हो !”

“कस्याँ दोर्जे भयो त ?”

“दुक्पा लामा काठमाणूको गल्लिमै मरिसक्यो । यो त दोर्जे बाँच्या छ ।”

उनरि कुरडि सुणि म हाँस्स लाग्यौ । मेरा हाँसो मै हाँसो मिलानाउनाइ उइले भण्यो -“दुखका दिन दुक्पाका थ्या, सुखका दिन दोर्जेका हुन् ”

हुन त उइको रे मेरो क्यै घनिष्ठता थ्यैन । उइले जब तिब्बत है भारत हुनोइ नैपालमै प्रवेश अच्यो, तै वेला उ नैपालि भाषा पटककै बोल्ल जाण्णानै थ्यो । एक जना साथिका वाँ उइको रे मेरो परिचय भयो । तै वेला उ प्रायः अंग्रजी मात्तरै बोलन्थ्यो । हिन्दी बुजन्थ्यो, बोल्ल सक्यैन थ्यो । उइसित बाँच्च सम्म क्यै पैसा थ्यो होलो । उ क्षेत्रपाटिमै डेरा अरि बस्यो, पैथिर लै काठमाणू कि सडक गल्लिमै प्रायः भीट होइरन्थि । उ क्य काम अथ्यो, मैले उइलाइ कभै न सोदचा । मैले इती जाण्ण्या थ्या कि उन काठमाणू मै तिब्बतियन शरणार्थिका रूपमै छ । आज एकाएक यै रूपमै धेक्या मलाइ योइ दोर्जे साइब हो भणी तुरुन्तै न स्वीकाददु स्वाभाविकै हो ।

सदीलि सोदचा उइलाइ मैले -“दोर्जे जी ! इति प्रगति कस्यरि अन्या ?”

मेरो प्रश्न रोकदोइ, उइले भण्यो -“छाड़ यिन कुरिड़ि, क्य पिउन्या ? वियर या स्कच ?”

“धन्यवाद ! म पिनेनँ ।” मैले उइखै भण्या भयाले एक कप कफि ।”

“बस् कफि मातरै ? भण्णाइ इन्टरकमसेट बठाइ दुइ कफिको आदेश दीयो, पै मलाइ सम्बोधन अदोइ भण्यो -“तम क्य अह्लाछौ ?”

“काम त विशेष क्यै न आथि ।”

“क्यै काम न अरिबर काठमाणू मै कस्याँ बाँच्या ?

“खेतिपाति है आया आमदानि बठाइ जस्यरि लै पुन्याइबर ।”

पुन्याउन्या कस्याँ ? अमेरिका रे युरोप है काठमाणू मै खाना अकरो छ ।”

“जसो भयाले लै बेहदुइ पडन्छ । खानाखिलाइ हाम बाँच्या भया ब खानामै बर्ता खर्च हुन्थ्यो । हाम त बाँच्चाखिलाइ खानाउ । हामलाइ थोकोइ भयाले लै चलन्छ ।”

मेरो विचार उइलाइ मनासिब लागि छ रे उइले रमाउनोइ भण्यो -“ठीक भण्या । तसा दिन मैले लै गुजाच्या हूँ । मेरो मतलब काठमाणू मै साधारण खान्या वस्तु लै और ठाउँका तुलना मै अकरो छ ।”

यैबीच मै फोन आउँछ । उ फोन मै कुरो अद पसन्छ । “हलो, दोर्जे स्पीकिङ्..... गुड मर्निङ् एस.पी.साब, भण पै, क्य पक्डाउ खायो ? काँ ? हामरा एयर पोर्ट मै ? वैङ्कक एयर पोर्ट मै त हुनु न पड्डचा क्य एयर पोर्टमै सुटकेश जम्मा न अरि सिटि गै छ ? आज सिंगापुर है टेलेक्स आउँछ भणी कुरिच्यौ... ब्याड न्यूज..... थ्याङ्क्यू ओ के बाइ ।”

टेलिफोन राख्दाइ म तिर फर्कि भण्ण लाग्या -“कच्चा मान्सलाइ काम लाया धोका मै पडीन्छ ।”

वास्तविकता सित अनभिज्ञ भयाले लै एकोरो टेलिफोन बार्ता सुणि अनुमान लाउनोइ दोर्जे खै भण्या -“कसो मूर्ख रै छ ?”

मेरो प्रश्नको उत्तर दिन उनलाइ करलाग्यो । उन मलाइ तलि है मथि सम्म तक्दाइ भण्णाहान् -“त्यै त भण्या कच्चा मान्छचा, वैङ्कककि रमभ्रम साँजि विताउन निकल्या होलो, पक्डाउ खायो । त्यो लै आजै इन्टरपोलले खबर पठाया रैछ । जानकारि त छटाई पाया हूँ । अल म क्यान्स सकन्थ्यौ ।”

“उइका नक्सानि प्रति सहानुभूति धेकाउनोइ भण्या -“बर्ती पड्चो कि ?”

उइले आफना खुट्टा कफि टेबुलमै सोज्याइबर दुयै हात मुख नजिकै लैजाइ विचार अदोइ भण्यो -“होइन, बर्ती त होइन, सिङ्डापुर पुग्या भया पाँच लाख यू.एस. डलरको थ्यो । आब माल न पुग्या हुनाले पाँच लाख रुप्याँको माल खरीद रे आठ लाख रुप्याँ मिसलिनस खर्च लाइबर तेह्र लाख नक्सान भयो ।

मैले विस्तारै सोदचा -“माल त क्यब थ्यो ?”

उ मेरि कुरिड़िमै ध्यान नदी विचारमग्न होइबर सोफामै तेछीरैछ । क्यै बेर पैथिर इन्टरकम बठाइ छिरिडलाइ बोलाइ भण्यो -“अलै सिङ्डापुर कन्ट्र्याक्ट अरि माल नआउन्या खबर पार्टिलाइ अरि दिय । साथै जुम्ला रे दाडमै लै खबर दिय, सात दिन भितरि तति नै माल तयार हुनु पडन्छ ।

“माल सिङ्डापुर न पुगदचा भयो ? गुरुड काँ गै छ ?”

“पक्डाउ खाइछ वैङ्कक एयरपोर्ट मै इन्टर पोलले याँ खबर अरिछ, मैले भखरै खबर पाया । खबर त छटाई पाया, तर क्याद् सकदौ ! तसैले माल छटाई पठाउनु पड्चो ।”

छिरिडले दोर्जेलाइ संजाउनोइ भण्यो -“सोनाम सित लै दस लाखको माल छ, भणी पोरु खबर आइथि, तै बुक अरिदचौ ?”

“हुन्छ तै लै खरीद रे दाडमै लै अडर अर ।”

छिरिड बाइर जान्छ । दोर्जे आफनाइ कामका विषयमै सुच्चाछ । इसै बेला कलकत्ता है फोन आउँछ । उ टेलिफोन मै कुरा अदोइ भण्यो -“हलो दोर्जे स्पीकिङ एस..... काठमाणू..... ओ. के. हो, दोर्जे वोल्या..... लीसक्यो ? डाइरेक्ट जर्मनवालो सिप होइन ? ठीक काठमाणू आया हुन्छ ओ. के. ।”

उ लामो सास फेदोइ बोल्थो -“एक ठुलोइ हेडचाक पार भयो ।”

उइका मनकि कुरिड़ि म बुज्ज सकदैनँ । उ म सित स्पष्ट कुरिड़ि अद चाइराख्या आथिन् । जति एकोरि कुरिड़ि सुण्या तै बठाइ क्यै अन्दाज लाउन सक्याले लै म यै विषयमै उ सित कुरिड़ि अद सकदैनँ ! मेरा एक दुइ प्रश्नको उत्तर दिन लै हिचकिचाया छ । यै विषयमै म पूर्ण जानकारि नपाउन्या निधो अरि म अर्खा विषय मै प्रवेश अदोइ रे सोदौ -“दोर्जे जी ! तमरो न्यूयोर्क रे पस्सिम जर्मनिमै लै कारोबार छ, भणी सुण्या थ्या ताँ को कारोबार कसो चलिरैछ ?

“कस्याँ था पाया ?”

“दोर्जे जी ! तमरो नाउँ त निक्काइ ठुला व्यापारि मै गणीरैछ । तमरा रूप सित परिचित न भयाले लै भैतै मान्स बठाइ तमरो नाउँ सुणि राख्यौ । इति कुरा था क्याइ न पाउनु ?”

उइले मेरि कुरडि सुण्या पैथिर छक्क पड्डोइ भण्यो -“क्य इस्याँ म प्रचारमै आथ्यौ ? तब त मशिकल पडि गै ।”

“क्याकि मशिकल ?” नाउँ चल्लु त राम्डो हो ।”

“प्रचार मै आया पैथिर म तति पैसा कमाउन सक्दैन्, जति प्रचारमा न आउंथ्या कमाउन सक्दौ । मैले सुच्या थ्या म केवल ताच्या होटल रे प्रहरि सित मात्तरै परिचित छौं । तसो भया तमले म भिट्ट आया प्रचारकाइ कारणले हो त ?”

उइकि शङ्का निवारण अद्दोइ मैले म आया कारण बताया । मेरो मोटर छिरिडले मन न पडाया रे काम न लाग्दचा पुरानो भया हुनाले खरीद विक्री न भयाले लै मालिक सित भिट्ट भण्यै इच्छा भई हुनाले भीट भई कुरडि विस्तारसित प्रस्तुत अच्या ।

विस्तृत रूपमै म आया कारण बताया पैथिर उइले भण्यो -“हो ह्याम्बर्ग रे न्यूयोर्क मै कारोबार छ । यै हामरो नैपाली हस्तकला सामान, तिब्बतियन सामान रे नैपालि गलैचाको विक्रि कक्ष खोल्याछौं । सबैतिर आफैले हेद्द पडन्छ । बर्समै बर्ति वाइँ बस्सो नान्नानो फ्ल्याट लै छ । केटाकेटीऽन् उथै बस्साहान् ।”

मैले सोदचा -“तसो भया तम वाइँका नागरिक बनि हाल्या कि ?

“होइन, याँइको नागरिक छौं । त्याँ को नागरिक हुन इस्टेटको फर्मलिटीज पुरा अद्दु पडन्छ । भौतै कठिन छ, याँ को भो होइन ।”

ए, याँ को नागरिकता ली सक्या ?”

“लौ ! न लिया इति ठुलो व्यापार मैले कस्याँ अद्दचा ? ली सक्या इसै बठाइ त मैले इति ठुलो व्यापार अद्दचा मौका पाया ।”

उइले विषयवस्तु बदल्लाइ मखै भण्यो -“क्य तम मसित व्यापार अद्द चाहन्छ ? तम मेरा पुराना परिचयका मान्स ! तमलाइ मेरो पैल्लीको सबै कुरा था छ । जती धनि होइवर म दोर्जे साइब भयाले लै तमरा नजरमै दुक्पा लामाइ छौं । तमरा मनमै परिवर्तन मसित मिलिबर काम अच्या मात्तरै हुन्या हो । तमले मलाइ साथि संजि मसित काम अच्याले तमलाइ ठुलो लाभ हुन्यै छ ।”

मैले काम खोज्ज दोर्जेसित भिट्ट चाह्या होइन । मलाइ त केवल दोर्जे को हो, कसो छ बुज्जु थ्यो । ठिक्क वेला धेकि मैले भण्यो “दोर्जे जी ! काम अद्दौ भणिबर मात्तरै काँ हुन्छ, तैका साथै समयले लै सात दिनुइ

पडन्छ । पै मसित पैसा आथिन् । इति ठुलो काम तमसित मिलि कस्याँ अद्द सक्दौ ? मलाइ तमले उपहास अच्या जसो लाग्यो । न म अद्द सक्दौ न तम नै अराउंछ ।”

दोर्जेले मलाइ संजाउनोइ भण्यो -“मात्तरै तम अद्दचै इच्छा राख, बाँकि बन्दोवस्त म सब्बै मिलाउनौ । तम जसा स्थानीय व्यक्ति कि मलाइ बर्ताइ आवश्यकता छ । तै मै लै तम मेरा पुराना परिचित व्यक्ति । तमलाइ सहयोग न अद्दचा क्यै कारणै न आथि । यै लाइनको काम पैसा मात्तरै होइ अद्दचा काम होइन । यो त बुद्धि रे चालबठाइ कसैका सहयोगले अद्दचा काम हो । यै लाइनमै प्रवेश अद्द भितरि दिललाइ बादिबर आफलाइ यै मै समर्पित अद्दु पडन्छ, तब जादु अच्या जसो दिन दोब्बर रात चौबर प्रगति हुनी जान्छे । पै यै देशमै यो काम अद्द अती सजि छ । इसो मौका सदान रनैन ।”

उ भण्णोइ जान्छ -“तकिहाल तमलाइ था भई कुरडि हो म काठमाण्डौमै आउनितक कसि हालत मै थ्यौं । तमऽनुले नै मद्दत अद्दु पड्दचै थिति थि । आज मैलेअद्दोइ गयौं रे यो हैसियतमै पुग्यौं । तसैलेअद्दलाइ एक अठोट बनाउनु पडन्छ रे अद्दोइ जानु पडन्छ । समय आफै सजित होइवर हामरा वाँ खै खडा हुन्छ । समयले हामलाइ बनाउन्या होइन, हामले समयलाइ बनाउनु पडन्छ ।”

दोर्जेको मनसाय मैले बुज्या । मेरा माध्यम बठाइ औरक्यै काम अद्द चाहन्छ । उनलाइ आजि रुप्याँले पुग्या आथिन् । यो रुप्याँ कमाउन्या मान्सको नशा कभै न टुड्डीन्या क्षितिज भो हुन्या रैछ । यै खै इति धन दौलत होइवर लै यैले काम छाडचा आथिन् ।

म तैका विचारका प्रतिकूल जान चाँनैन । तैका विचारलाइ वडावा दिनोइ भण्यो -“दोर्जे जी ! याँ को विचार शतप्रतिशत ठीक छ । समय हामले बनाउनु पडन्छ । समयले हामलाइ चलायो भण्यो त हाम क्यै लै अद्द सक्दाइन ।”

म प्रति उ आकृष्ट हुनोइ जान्नाछ । पैल्ली क्यै न बताउन चाहन्या दोर्जे आब आफनो गाँठो फुकौन्नाछ ।

यै बीचमै एक भखैरैकि मुलाइ दुयै हातमै ट्रे समाइ कफिपट लीवर हामरा अँतिर राखिदिन्छे रे दोर्जेका आदेशले दुयै कपमै कफि बनाइ दिन्छे । हाम दुयै कफि कि चुस्कि लिनाउ । त्यो युवति कोठा है बाइर निकलन्छे ।

कफि पिना पिनाइ दोर्जेले भण्यो -“तकि हाल ! यै व्यापारका विषयमै तमलाइ म नानु नमुना पेश अद्दौ, जो मेरा जीवन सित सम्बन्धित

छ। तमले लै मेरि प्रगतिका बारे मै सोदचा थ्या। तसैले तमलाइ क्यै कुरा न लुकाइ भण्णौ, क्याकि कि तमले मेरा गयाका दिन लै ध्यक्या छ। मेरा जीवनमै घटचा घटना बताउनौ, सुण पै। जब म काठमाण्ठी गल्लि चहारिबर एक रेस्टुरामै शान्तिका लागि रक्सि पिन जान्थ्यौ, ताई म बर्ताइ विदेसि साथि बनाउनोइ गयौ। अकस्मात् एक दिन म बस्या टेबुलका साइडमै एक जर्मन बसिबर नक्सा कोरिराख्या ध्यक्या। उइका रे मेरा बीचमै कुरा हुन लाग्यो। घण्टौसम्म कुरा भया पैथिर उइकि रे मेरि दोस्ति होइगै। उइले लेख्या नक्साका विषयमै, उसैले बस्या होटलका कोठामै जाइ संजाउन्थै इच्छा व्यक्त अन्थो। ताई बठाइ म उइले बस्या होटलमै गयौ। उइले मलाइ देवताकि मूर्ति ध्यकाउनोइ भण्यो -“यो याँ छ, तै मन्दिरमै इति ढोका छन् ढोका इस्याँ लाग्दाहान्। इति समय है इति समयसम्म मान्छचा रनान्।” सबै वैज्ञानिक तरिकाले विश्लेषण अन्था कागत दियो रे भण्यो -“यदि यो मूर्ति काठमाण्ठीमै हैन्डओभर अन्था पचास हज्जार दिन्या, जर्मनिमै पुन्याइ दिया तीन लाख दिन्या।” पचास रुप्याँ गोजिमै न भया म तै मन्दिर मै घुम्दा लाग्यौ। भौतै दिनका प्रयास पैथिर एक स्थानीय व्यक्तिका सहयोगले मूर्ति मेरा डेरामै आइपुगि। जैले सहयोग अन्थो, उइलाइ एक हज्जार दिया। संभौता अनुसार जर्मनले मलाइ दिया पैसाले मैले आफनो विजिनेस जमाउन थाल्या। पैथिर म विजिनेसका क्रममै जर्मनि पुग्यौ। जर्मन मै एक जना साथिका ड्रइड रूमको आकर्षण होइबर त्यो मूर्ति रैराखी रैछ। मैले उइसित मूर्तिको बारे मै सोधखोज अन्था, एक जना फ्रेन्चले एक लाख मार्कमै बेच्या रैछ। मैले सोदचा -“आब कति पायाले बेच्या ?” “छ लाख मार्क पायाले बेच्चौ” भण्यो। म न्युयोर्क जाइबर तसै मूर्तिको पाँच लाख डलर तय अरि आयौ। पैथिर जर्मनि है तै मूर्ति न्युयोर्क पुन्याइ पाँच लाख डलरमै बेच्या। तमै भण आब यै विजिनेस कि क्यै सिमा रैछ ? हुनसकन्छ आँजि त्यो मूर्ति कतिमै विक्रदचै हो ! जै मूर्तिको सब है पैल्ली एक हज्जार रुप्याँ मूल्य निर्धारण भया थ्यो, तै मूर्ति मैले दुइबेर बेच्या। प्रत्येक बेरै मुनाफा कमाया। साँच्चै भणू भण्या तसै मूर्तिले मेरा लाइफै बनाइ दियो।”

उ भण्णोइ जान्छ -“तमलाइ क्य भण्णया ! यै काममै हामलाइ सबैतिर बठाइ सहयोग छ। साथै काठमाण्ठीका जति ठुला भणीन्था मान्छचा छन् प्रायः सबैले इसाइ अवैध माणीन्था काम अन्थाछन्। क्याकि कि रुप्याँ इसैमै छन्। रुप्यैमै इज्जत छ। तम संज, काठमाण्ठीमै चम्कन्थै कार चिफलाउन्था व्यक्तिका आँखामै तक, स्पष्टसित तमले अवैध व्यापार चम्कि राख्या ध्यकला। नानु अवैध, ठुलो अवैध ! बस् फरक् इती हो।”

उइकि कुरडि न टुडडीनाइ इन्टरकम सेटकि घन्टि बजन्छे, उ सेटमै कुरडि अद् लागन्छ -“हलो राजा साइब.....भितर पठाइ दे।”

दोर्जेले रिसीभर न राख्दाइ एक व्यक्ति कोठामै प्रवेश अद्दाहान्।

“आस राजा साहिब आस ?” दोर्जे तन व्यक्तिको स्वागत अद्दाइ भणन्छ -“ढेरै समय पैथिर दर्शन पाध्यो हज्जरको !”

म बस्या सोफाका ठीक अँतिरका सोफामै बस्साइ उन मतिर तक्दाहान्। मलाइ विश्वास छ उन मलाइ चिन्नाइन्। तर म उनलाइ पछ्याण्णौ, क्याकि कि उन नेपालका कहलीय्या समाजसेवि हुन्। ठुलो बाबु साइब भण्या पैथिर पश्चिमाञ्चलका बच्चा-बच्चाले पछ्याण्णाहान्। काठमाण्ठीमै लै उनलाइ भौतै ले चिन्नाहान्। को तसो संस्था नैपालमै होलो, जैलाइ ठुलो बाबुले सहयोग न अन्था होलो ! मैले उनलाइ आदरकि दृष्टिले हेददचा अन्था थ्या, तर आज एकाएक याँ धेकिबर छक्क पड्यौ। मेरो परिचय दिनोइ दोर्जेले बाबु साइब सित भण्यो -“वाँ मेरो पुरानो साथि हो। वाँले मसितै काम अद्दाहान्।

बाबु साइबको परिचय दिनाइ दोर्जेले भण्यो -“राजा साइब हामरा संरक्षक भण्याले लै भयो। वाँकाइ सहयोगले हाम काम अद्दाहान्। तमलाइ यो लै भणिदचौ, राजा साइबकाइ सहयोगले मैले नागरिकता बनाया हूँ।”

दोर्जेका स्पष्ट कुराले बाबु साइबलाइ अष्टचारो भयो। उनले आफनि लज्जित अनारलाइ प्रसन्न बनाइबर भण्यो -“क्य कुरा अन्था दोर्जे साइबले लै ? तम मनाडमै जन्म्या मान्छचालाइ नागरिकता बनाउनालाइ क्याको मद्दत अद् पडन्छ। त्यो त तमरो जन्म सिद्ध अधिकार हो।”

बाबु साइबले मेरा अँतिर क्यै कुरडि अद् चाट्यैन। तवै उनले दोर्जेलाइ अर्खाइ कोठामै जाइ गोप्य अद्दचा आशय व्यक्त अन्थो। दोर्जेले मखै एककै बेर बस हा भण्णाइ दुयै अर्खाइ कोठातिर गया। करीब पन्तर मिनट पैथिर दोर्जेले म बस्या कोठामै प्रवेश अद्दाइ भण्यो -“राजा साइब हिटचा। यिनऽन् लाइ ब्यालेन्समै राख्नु बडो मुशिकल छ काम अद्दाहान् छेरुवा चालले, खान खोज्जाहान् शेरका छाँटले।”

मैले बुज्ज सक्यैन उइको भण्णाइको अर्थ, कोट्टचाउनु लै भयैन। मैले बाबुसाइबका बारे मै कुरा निकाल्ल्या ठाउँ लै आथिन्। म चुपचापै रयौ। दोर्जे पैल्ली कि ठौर बस्यो रे भण्यो - “म काठमाण्ठी मै एक हप्ता बस्यौ भण्या तीन चार लाख त बाण्णाइमै ठीक हुन्छ। तर जे भयाले लै खाया अनुसार आजसम्म राम्डोइ अरिराइछ।”

मैले उइकि कुरडि कि वणुवाइँ अद्दोइ भण्णा -“इस्याँ दिन सकदचै क्षमता आफसित हुनु राम्झोइ हो । पै तमरो नून खाया पैथिर तमरो सोजो लै चिताउनान् ।”

मेरि कुरडि न टुड्डीनदी उइले सहमति जनाउनोइ भण्यो -“ठीक भण्णा याका मान्स अती सिदा छन् । एक छ्वाक मात्तरै खान पायाले सलाम ठोकीबर बस्साहान् । दिन सक्या रे ख्वाउन सक्या यिनले आमा-बाबु बराबर मान्यता दिनान् रे इति इमानदान हुनान् जति मालिक प्रति एक कुकुर हुन्छ ।”

दोर्जेको यो वाक्य मेरा चेतन मस्तिष्कले स्वीकादै सकदैन मलाइ काँ काँ न राम्झो सित बिज्यो । तै शब्दका विरोधमै भीषण प्रतिक्रिया जनाउन्या इच्छ्या थ्यो, तर दोर्जे र म मात्तरै भया बन्द कोठामै म बौलाहा हुन सकदचा हुनाले आफलाइ समाल्लोइ शिष्ट भाषामै दोर्जे खै भण्णा - “दोर्जे जी तम याइँ बसि याइँका नागरिकका रूप मै संसारमै चिनीय्या, पै क्याकि याँ का मान्सन्लाइ इति नीच संजन्छ ?”

जबाब मै उइले भण्यो -“मैले त याँका मान्छ्याको इमान्दारिको इक्जाम्पुल दिया हूँ । मेरो भणाइ याँका मान्सन् मै इमान्दारि काफि छ । ये कुरडि छाडि दिउँ । काम विषयमै कुरडि अरौँ ।

दोर्जेले मेरा मनको भाव बुज्यो, विषयवस्तु पन्छ्याउनाइ कुरडि अर्खितर मोड्यो ।

मैले सुच्या, ये सित मात्तरै ये विषयमै बहस अद्दु बेमनासिब लाग्यो । जो उनरो अनुभव थ्यो त्यै व्यक्त अन्थो । अनुत्तरदायी समाज मै एकले अर्खाको प्रतिनिधित्व अद् सकदैन । आ-आफ्ना डम्फुले नचाइ राइछ सबैलाइ चाहिबर न चाहिबर लै ।

दोर्जेले बदल्या विषय वस्तु मै मैले चाख न ध्यकाया हुनाले लै उ भण्णोइ जान्छ -“बुजिहाल, आँजि विचार अरि हाल तम् ! यो हामरो काम कैय्याँ ले अन्या जसो देश खोकलो पाड्ड्या काम होइन । हाम कृत्रिम अभाव खडा अरिबर मूल्यलाइ उतार-चढाउ अद्दाइन । पाँच प्रतिशतको खर्चमै लाइसेन्स निकालि शतप्रतिशत जनताबठाइ असुल्लाइन, राजस्वलाइ न धक्का दिना । हामरो त फियर विजिनेस हो । सडिपडि जान्या जड्डगलका बस्तून् उपयोगमै ल्याउनाउ । अनुत्पादित मूल्यहीन वस्तुको मूल्य निर्धारण अद्दाउ, जैले कसैको व्यफाइदा हुनैन । जो यो काम अरन्छ तैखिलाइ फाइदाइ फाइदा छ ।

दोर्जे आफना कामलाइ अर्खाका कामसित दाज्जोइ भण्णोइ जान्छ -“तकि हाल, हाम् तसो काम अद्दाइन, जैले ये देश खिलाइ नक्सान होउ । आफनो दायित्व रे अक्त्यारलाइ भुलि धनका लालचमै आँखा बुजिबर सहिछाप अरि धोका दिनाइनौ । जनप्रतिनिधि भणीन्याकि जनी ‘मुखमै राम राम बगलिमै छुरा’ जसो हामलाइ अद्दु पड्डैन । हामरो काम स्ट्रेट फोरवार्ड छ । तसैले ये मै हिक्किचाउन पड्ड्या कारण क्यै न आथि !”

दोर्जेको दुष्टिकोण मेरा वाँ खै स्पष्ट आइ सक्यो । निर्भीक होइ उइले आफनो विचार व्यक्त अन्थो । आफना काममै पूर्ण सन्तुष्ट छ । उइको काम औरका काम है स्वच्छ रे निर्मल छ भणी घमण्डलै अच्छ । उइका भणाइ अनुसार उइसित प्रश्न अद्दचा ठाउँ पाउनैन । चुपचाप उइकि कुरडि सुण्ण मात्तरै लाय्यौ ।

उ भण्णोइ जान्छ -“याँ का मान्छ्या मै हिम्मतै आथिन् ! संज बुद्धि लै आथिन् । हुना त म इसै कारणले दुक्पा बठाइ दोर्जे भयौँ, क्यै वर्समै मेरो यो हैसियत भयो । मेरा व्यक्तिगत लाभका दृष्टिकोणले त यो हुनु राम्झोइ हो, तब लै म चानौँ सबै म जसाइ हैसियतवाला हुन् सकून् । क्यै याँका इज्जतदार त ये काममै सरीक छन् । तबै त, म तमलाइ जोर अद्दाय्यौ कि तम ये काममै आँखा बुजिबर आस ।”

म टोलाइबर उइकि कुरडि सुण्णाय्यौ । उइकि कुरडिमै म असहमति जणाउन सकदैन । उइका आग्रहलाइ स्वीकाद् लै सकदैन । उनरि भणाइ जति स्पष्ट भयाले लै मेरा नजरमै अवैध छ । मेरा ये विचार प्रष्ट अराउन्यै इच्छ्याले मैले विस्तारै भण्णा -“दोर्जे जी ! जो यो काम भण्णा, ऐननियम विपरीतको यो काम कस्याँ अद्दचा ? पै कानूनबन्धनबठाइ सदान उम्कन लै त सकीनैन ।”

मेरो विचार पुरा भण्ण न पाउनाइ उ भण्णलाग्यो -“तम मलाइ बताउन सकन्छ कि इसो काम अद्दचा मान्स कब रे काँ कानूनका नजरमै पड्या छ ?”

“समाचारमै कभै काइँ पडिराख्यौ ।”

“तै समाचारमै पकडाउ खाया मान्स हाम जसो हो त ?”

“त्यो त, म भण्ण सकदैन ।”

तब ? तक पै, तन त साधारण कामदार हुन्, जैलाइ हाम एक या दुइ हप्ताइमै कानून बठाइ मुक्त अराइ छाड्डाउ । कभै काम ध्यकाउनाइ लै हामसित सोदिबर लै पकडीन्या काम हुन्छ । यो त मात्तरै साधारण मान्छ्या आँखामै छारो हाल्या काम हो । इसो भया, कानूनकि नजर इथ लै छ भणी सवित त अद्दुछ । क्यै इसै विषयका आधारमै सजाइ पाइराख्या

छन् भण्पा, तन परिवन्दमै फसाइ राख्या हुन् । जो वास्तविक रूपमै यो काम अच्छ, त्यो कभैलै फस्स सक्दैन । म यो दाबाका साथ भण्णसक्दौ, विश्वास अर । हामरा ग्याड मै तल है मथिसम्म सेटिड मिलाइ राख्दाउ । हालका अवस्थामै हाम सबै बठाइ संरक्षित छौं । हामलाइ कसैले क्यै अद् सक्दैन । तमलाइ था छ ? क्यै मैना पैल्ली पकडाउ खाया व्यक्ति अेल आरामसित हिटिरैछ । उइलाइ कानूनले कभै लै छेकथुन अद् सक्या होइन । भण पै, आव यै कामलाइ सरकारले नियन्त्रण अद् सकन्छ ? बन्द अराउन सकन्छ ? तमलाइ म विश्वास दिलाउन चाहनौ रे स्पष्ट भण्णौ कि कानून हामसम्म पुग्दै सक्दैन । तम जो अवैध भन्छ, त्यो वैध हो, क्याकि कि कानूनकि नजरमै हाम सदान सफा छौं । राम्रा छौं, असल छौं ।”

दोर्जेका विचारका प्रतिकूल म विवाद खडा अद् चाहनैँ, क्याकि कि उइले वर्तमान थिति लाइ पूरा बुजिबर तर्क प्रस्तुत अन्याछ । उइको भणाइ कति ठीक भणी म वर्तमान सित तुलना अद् थाल्लौ । उइकि भणाइ शतप्रतिशत मिल्लीजुल्ली छ, मेरा समाजको वर्तमान स्थिति सित ।

म दोर्जेका वाँ बस्या को लै भौतै बेर होइगै । जै उत्सुकता लीवर दोर्जेलाइ भिट्ट चाह्या थ्या, पुरा भै । मैले उइलाइ नजिकै पछ्याण्णया मौका पाया । नाम मात्तरै सुण्णा मेरा मनमै जो कुतूहल पैदा भया थ्यो, भीटघाट मै मलाइ साधारण लाग्यो । वास्तविक जीवन सित परिचय भया पैथिर क्यै अनौठो हुन्यैँन रैछ ।

मैले दोर्जे सित बिदा माग्दोइ भण्पा -“दोर्जे जी ! तमरो वर्ती समय लिया, परिचय भयो आँजि आउनोइ रौलौ, आव जानौँ लै ।

उइका सल्लाहमै मैले सहमति न जणाई हुनाले त्योइ कुरडि आँजि दोन्याउन लाग्यो । उइसित मिलिबर काम अद्दचा उइको आग्रह वारम्बार दोन्याउन थाल्यो । मैले उइखै इति मात्तरै भण्पा -“दोर्जे जी ? आव परिचय भयो, आउनोइ रौलो । तमसित काम अद्दचा विषयमै क्यै दिन म विचार अद्दौ । क्यै दिन पैथिर आँजि म आउँलो ।”

तै पैथिर उइले मलाइ रोक्द सक्यैँन, अन्तमै उइले मखै भण्यो जरूर आस्या ! सदैव तमलाइ स्वागत छ ।”

दोर्जे बठाइ बिदा होइवर म भितल्ला कोठा है निकल्यौ । बाइर बैठेक मै चार पाँच जना बसि राख्या ध्यक्या । एकाएक म तन व्यत्तीन् कि अनार तकन लाग्यो । मैले कभै न ध्यकि अनारले लै मलाइ निशाना बनायो । छिरिडको खोजिमै मेरा आँखा आँजि बैठेकका चारैतिर दौड्दाहान् । म छिरिडलाइ ध्यक्दैँन ।

बाइर बगैँचामै अर्खा एक व्यक्तिसित कुरडि अरिराख्या छिरिडले मलाइ ध्यकन्ज्याईँ अनौठि अनार लाइ मतिर आइवर भण्यो -“ओ हो ! तमले त भौतै टाइम पाया । याँ दोर्जे साइबलाइ भिट्ट कति मान्स आय्या । कुरडिकानि कसि भै ? फुटफुल ?”

“है, भण्णु पड्चो ।”

“तब त आउनाइ रया ।”

“हेरौँ ।”

“हेरौँ क्या ? आस जरूर ! हामरा साइब इति लामो समयसम्म कभै लै कुरा अद्दाइन थ्या ? वर्ती अरि हाल्या पाँच दश मिनट । आजको तमऽन् कि बसाइ ध्यकिवर त म सहजै अनुमान अद् सक्दौ कि तमऽन्ले एक विशेष योजना अन्या हुन सकन्छ ।”

“नै नै, क्यै योजना बनी आथिन् ।”

“ज्य भयाले लै तमले आउनुइ पडन्छ ।”

“ठीक छ” मैले हाँसोइ औपचारिकता पुरा अन्या ।

म दोर्जेसदन है आफना घरतिर लाग्यौ । बाटभरि मलाइ दोर्जेको त्यो अर्ध उज्यालो बन्द कोठा भितरै बसिरया अनुभूति भयो मेरा मन भितरि उत्तरहित प्रश्न आउन लाग्या - इमान्दारि ? नैतिकता ?? सत्यता ???

सुकबार

विक्रमका प्रतीक्षामै आजकि मेरि पुरा सुकबार कि पर्भात बिति सकि, आँजि लै आया आथिन् । काई बाइर निकलूँ भण्या, आइहाल्लाहान् कि सुचि बाइर निकल्ल लै सक्या आथीनौ ! आब खाना खान्या समय होय्यो । मैले निस्सय अन्त्या, खाना खाय्यौँ लै विक्रम न आयाले, काई बाइर निकल्लु पड़लो ।

विक्रम काठमाणूँ मै हुक्या केटो, नानाइ उमेर बठाइ आफनाइ खुट्टामै उभीय्या ठिटो । उमेरमै म है नानुइ भयाले लै परिपक्व रे पाको विचार भया विक्रम कुरा अद्द दिल खोलि आफलाइ पेश अरन्छ । वास्तव मै भणू भण्या म उइ सित कुरा अद्द रुचाउनौ । उइसित मेरि भीट भया म अती रमाया हुनौ । हुन त हामरो आपस मै क्यै लेनदेन व्यवहार लै आथिन्, केवल, मित्रता मात्रै हो । साथै उ मेरा भाइको साथि हुनाले मखै 'ददा' भणि सम्बोधन अरन्छ । मैले लै भाइको संज्ञा दियाले लै मित्रका रूपमै स्वीकार्या छौँ ।

विक्रमको व्यवसाय निर्माण सेवा हो । उइले करीब वार बर्स बठि है निर्माण कार्यको ठेका लिन्या काम अद्दोइ आइरैछ । विकासोन्मुख देशमै निर्माण कार्य भौतै चल्या हुनाले विस्तृत क्षेत्रको दृष्टिकोण राखि उइले व्यवसाय अपनाया हो । उइले नानुनाना कटेराको निर्माण रे मन्दिरको जिर्णोद्वाराका काम बठाइ आफनो काम सुरु अन्त्या हो । क्रमशः उइले आफनो कार्यक्षमताको विकास अद्दोइ आज वाटा-घाटा, पूल रे विशाल भवन बनाइ सक्या छ । उइका भणाइ अनुसार यै देश मै सब है राम्ढो व्यवसाय निर्माण सेवा हो । साधारणतः उ इमानदार रे नैतिक व्यक्ति मध्येको हो, तर यै व्यवसाय भितर आफनो इमानदारि रे नैतिकता जोगाउन न सक्या कुरा लै उइले समय-समय मै बताया छ ।

विक्रम सित मेरि भीट बराबर होइरन्छे उइकि रे मेरि भीट भै कि एक-दुइ घन्टा त तसाइ जानामै क्यै आश्चर्यलै आथिन् । स्पष्टवक्ता विक्रम कुरिडिकानि अद्द संपूर्ण शरीरै समर्पित अरि वातावरणै रमाइलो बनाइदिन्छ । तवै त उइसित कुरिडिकानि अद्द म वर्ती रुचाउनौ ।

म खाना खाइ कपडा लाउन्नाच्यौ, एककासि डुइडरूपमै गुन्ज्या हाँसो मेरा कानमै पड़न्छ । हतारीबर कपडा लाउनौ रे डुइडरूपमै पुग्दौ ।

“दादा नमस्कार ।” विक्रम सोफा बठाइ उठि मलाइ अभिवादन अरन्छ ।

उसैसित बस्या एक अपरिचित व्यक्तिलाइ संकेत अद्दोइ म विक्रमसित भण्णौ -“वाँ लाइ मैले पछ्याण्यैन ।”

“वाँ हामरा साइटका इञ्जिनियर साब हुन्, दादासित परिचय अराउँ भणी ल्यया हूँ, भण्णोइ विक्रमले मेरो परिचय अरायो ।

तीर्थरत्नले मेरो नाउँ मात्रै सुण्या रैछ । कति दिन बठि मलाइ भिट्टुचै इच्छा व्यक्त अन्त्या हुनाले विक्रमले तीर्थरत्नलाइ ल्यया रैछ । हुन त तीर्थरत्न एक इञ्जिनियर, उनरो र मेरो विषय अलग-अलग भयाले लै विक्रमको म प्रतिको श्रद्धा रे विश्वासले तीर्थरत्नलाइ म सित भिट्टुचै उत्कण्ठा जागीरैछ, जो मैले पैल्ली कुरिडिकानि थाल्लाइमै था पाइ हाल्या ।

विक्रमले तीर्थरत्नका विषयमै भौतै कुरिडि सुणाइन् । उन एक भलादिमि रे इमानदार इञ्जिनियर रैछन् । भारतका रुडिकिमै सिभिल इञ्जिनियरिडि डिग्रि पाया तीर्थ जी ले दस बर्स बठि है श्री ५ को सरकारको सेवा अद्दोइ आया रैछन्, उनलाइ एकै दुखले सताया रै छ, त्यो हो प्रमोशन । उनरा साथीन्मै उनले मात्रै आजसम्म असिस्टेन्ट इञ्जिनियरका पद मै बस्सु पड़्या रै छ । तीन जना त सुपरिन्टेन्ड इञ्जिनियर होय्या रैछन् । डिभिजनल इञ्जिनियर हुन्चै प्रबल इच्छा राख्या तीर्थ जी आफना मान्स मल्लिर न भया हुनाले प्रमोशन न भया कुरा बताउनान् ।

तीर्थ जीका बारैमै आँजि जानकारि लिन्यै आशाले मैले सोदचा - “तीर्थ जी ! तमले यिन दस बर्सका अवधिमे कै कै कार्यालयमै काम अन्त्या ?”

उनले गम्भीर जबाब दियो -“भारत है आउँय्याइँ म खान्या पानिमै खटीय्यौँ, तीन बर्स त्याँ काम अन्त्या, पैथिर खान्या पानिका सम्बन्धमै क्यै जानकारि हाँसिल अरिसक्या थ्या, सिँचाइ मन्त्रालय अन्तर्गत विभिन्न योजनामै काम अद्दचा अरि सरुवा अरि दियो । खान्या पानिमै काम अरिख्यालाइ सिँचाइमै खटायाले मैले कस्याँ काम धेकाउन्त्या ? कर्मतिमैले एक-दुइ बर्स त नत्रा काम बुज्जाइमै जानान्, मैले क्यै काम धेकाउन सक्दचै कुरिडी लै भईन । आँजि दुइ बर्स जति न पुग्दाइ विदचुत् विभाग अन्तर्गत जलविद्युत् आयोजना मै काम अद्दचा अरि खटीय्यौँ । इस्याइँ सडक विभाग रे स्थानीय विकास विभाग हुनोइ अेल भवन विभागमै पुग्यौँ । जाँ गयौँ ताँ म नया रयौँ । क्यै जाण्ण्या रे था पाउन्त्या भयौँ कि म हुत्तिय्यौँ, एक सिकारु खेलाडिका खुट्टा बठाइ फुटबल हुत्तिया जति ।

उन भण्णाइ जानान् -“तकमन यिन मथि दर्जामै बस्स्या क्य सुच्चाहान् भण्या इञ्जिनियर पडिबर आया कि सब्बै थोक जाण्ण्या हुन्छ । कसै ठाउँमै लै काम अद्दकि तै विषयकि जानकारि भया मात्रै काम अद्द

सकीन्छ, मल्लिकार्जुन यै कुरिङ बुज्या हुनीन् । जाणिबुजिवरै मैले काम न अन्त्या सजि चार्ज लाउन मात्रै सिपालु छन् । मेरो ब्वै मान्स मल्लिकार्जुन भैया म आजसम्म चीफ इन्जिनियर होइ सक्या हुन्थ्यौं । एकै विभाग मै काम अद् पाया भया तै काममै मैले विशेष ज्ञान हाँसिल अरि सक्या हुन्थ्यो । अनुभव रे पुरानो हुनोइ गया त आधारमै प्रमोशन दिन्त्यालाइ लै सजि हुन्थ्ये थ्यो । जो कार्यालय लै मखिलाइ नत्रा रे कार्यालय खिलाइ लै म नत्रा हुनाइ गर्यौं ।”

मैले आफनो विचार व्यक्त अद्दोइ उनलाइ भण्या -“इस्यां सबै अड्डा घुम्द पायाले सबै छेत्रको अनुभव हुन्छ होइन त ?”

उपहासमै मेरो विचार काट्टाइ भण्यो -“है, बर्ताइ अनुभव हुन्छ । तसोइ अनुभव बटोलाइ त लोकसेवाले भेटनरि डाक्टरलाइ स्वास्थ्य सेवा मै खटायो रे हर्टिकल्चर पडिबर आयालाइ डिपार्टमेन्ट अफ कल्चरमै पठायो ।”

तीर्थ जी लामो सास दिनाइ गोजिमै सिग्रट खोज्जाहान् । इत्तुकैमै विक्रमले आफना गोजिबठाइ सिग्रट निकालि तीर्थ जी लाइ दियो । सिग्रटको ध्वाँ कोठाभरि छद्दाइ उन भण्णाइ जानाहान् -“तमले याँ कस्याँ बुज्या छौं, म जाण्णै, मैले बुज्यासम्म त याँ प्रशासनिक क्यै ठोस नीति आथिन् । निगाहमै बाँच्नु पडन्छ । कै ले क्य अद् सक्या छ, क्य अद् सक्या आथिन् यैको क्यै छानवीन आथिन् । जै ले जैलाइ ज्य अन्त्याले लै भयो । सुनुवाइ काइँ आथिन् । साँच्चै भणू भण्या मलाइ याँ नौकरि अद्द्या मनै लै आथिन् ।”

तीर्थ जसो देशको एक योग्य रे जिम्मेवारी व्यक्तिले इस्याइँ असन्तुष्टि व्यक्त अन्त्या थ्यकि मलाइ नरमाइलो लाग्दु स्वाभाविकै हो । यै है अतैर मैले उनलाइ भिट्या लै थ्येन । यै पैल्ली कि भीटघाटमै उनले आफनो वह पोख्यो । हुन त उनरा मनकि पीड म क्यै अरि हटाउन सक्दैनँ । मात्रै उनरा प्रति सहानुभूति व्यक्त अद् बाहिक म सित क्यै उपायलै आथिन् । यै कुरिङ था पाइबर लै उन भण्णाइ जानाहान् मेरा पिता जीले मखै भण्या थ्यो -“यै नैपालमै बाँच्चालाइ बाड्डो रखलाइ सोजो भण्णु पडन्छ रे कालोलाइ सेतो भण्णु पडन्छ, तर त् तसो जन् भण्ये ।” वाँ ले यो लै भण्या थ्यो कि -“अनुचित फाइदा उठाउन्या काम न अद्, तै बठाइ राष्ट्रलाइ ठुलो घात पडन्छ । यै वाँको आज्ञालाइ पालन अरि मैले आजसम्म क्यै अनुचित उठाउन्या काम अन्थेन, जैका फलस्वरूप मेरा गुपमै म सबै पक्षमा गिन्या छौं ।”

बीचमै विक्रमले भण्यो -“ओ हो ? इन्जिनियर साइबको लै क्य कुरा अद् ! मैले लै ठेकापट्टाको काम अन्त्या दसौं बर्स हुन लाग्यो, सय्यौं इन्जिनियर रे ओभरसियरको सड्डत अन्त्या, तर इन जसो पायैन । दादालाइ था छ, मैले धनकुटा अस्पताल भवनको ठेका लिया ? जम्मा छ लाखको ठेकामै दुइ लाख पचास हजार त इन्जिनियरले मात्रै लियो । म ठेकादार, मैलाइ नै घर बनाया मै चित्त बुज्यैन । क्यद्दु आफले भण्या जसो न हुन्थ्या । इन इन्जिनियर साइबलाइ लै यो सुणाइ सक्या । इनले त मखै भण्यो यो म बठाइ हुनैन । ठीक छ ! इनले ज्य भण्यो त्यो हामले अद्दुइ पड्यो ।”

विक्रम कि कुरिङका सिलसिलामै तीर्थ जी मलाइ सम्बोधन अद्दाइ भण्णाहान् -“म भवन अन्तर्गत अच्याल विक्रम जी ले बनाउन लाग्या भवनमै खटीन्थ्यौ । तै भवनका जगमै कङ्क्रीटिङ न अरि चार फीटका जगमै तीन फीट मात्रै जग हाल्लाउ, करीब चालिस हजार बचत हुन्छ, बीस हजार तम लिय, तनले भण्या थ्यो, मैले माण्येन । कारण मैले इसो काम अद्दद्या विचार आफना दिमाक मै राख्या आथिन् रे आजसम्म अन्त्या लै आथिन् । मेरि कमजोरि यै हुनाले लै कसै योजनाको भाग मैले मथि पुन्याउन सक्या होइन । मखै है उनले क्यै पायैन, तबै त म अयोग्य ठहर्थ्यौं, क्यै न जाण्ण्या भयौं ।

मैले उनलाइ संजाउनोइ भण्या -“तीर्थ जी ! यो त आफनि प्रकृति रे सिद्धान्तै कुरिङ हो । आज जैले अनुचित तरिकाले धन सङ्कलन अरि राइछ, अैले त उनले आफलाइ खुबै बुद्धिमान् रे बाठा संज्या हुन्ना । तर त्यो दिन लै आउँछ, जै दिन उनले शिर निउँडाइबर मद्दु लै पडन्छ । तमले आफना पिता जि का आज्ञानुसार जे सिद्धान्त प्रतिपादन अन्त्या छ, तै मै तमलाइ गौरव हुनु पडन्छ । सत्यनिष्ठा सदानखिलाइ हुन्छे भण्या, भुटो क्रियाकलाप क्षणभरिखिलाइ हुन्छ । तसैले तमले जै सत्यतालाइ अँगाल्या छ, त्यो नै तमरो विजय हो, हार होइन । ठीकै हो, तमलाइ क्यै दिन दुख भयो, प्रमोशन भयैन, एक स्थिर रे स्थाई कार्य भयैन । तब लै अधैर्य जन भया । त्यो दिन पक्काइ आउँछ ! तसा अत्याचारलाइ प्रत्येक व्यक्तिले थुकिबर सामाजिक बहिष्कार अद्दाहान् । तनरि छातिमै रे अनार मै खालि खुट्टाले कवाज खेलाहान् रे तिनरा रगतका थोपा-थोपासित याँ को माटोले बदला लिन्छ । तै वेला तम जसा इमानदारको कदर हुन्छ ।

मेरा विचारलाइ पुष्टि अद्दोइ विक्रमले भण्यो -“हो, ठीक हो । हरेक कुरिङकि सिमा नाड्या पैथिर कसैले लै सऽन सक्दैन इति भ्रष्टाचार होइरैछ कि यै देशमै भणिवर साद्दच आथिन् । काम अद्दचाले मनाइ-

मनाइ खान खोज्जु साधारण कुरा हो । यिन त जडोइ उखेलिवर खानलाग्या । कसैलाइ डरै आथिन् । होउ लै कस्याँ ? सब्बै खानामै व्यस्त छन्, शुद्ध क्वै न आथि ।”

ठेकादारिका अवधिमा विक्रमले विभिन्न मनोभाव भयाका मान्साऽन्लाइ भिट्या हुनु पडन्छ । उइलाइ याँका वर्तमान थितिको पूर्ण ज्ञान छ । हुन लै क्या कि न हुनु ? कामदार रे श्रमिकका बीचमा रै बर चौविसै घण्टा काम अद् पडन्छ, ठेकाको काम पुरा अद् कर्मचारिकि चाकडि अदि पडन्छे । भ्रष्टाचारको मूल जडो ठेकादारी त हो ! नाना ठेकामै हजार आया, ठुला ठेकामै करोड हुन्छ । तसैले विक्रमलाइ यै सम्बन्धमा पूरा ज्ञान छ ।

म विक्रमलाइ सम्बोधन अद्दोइ भण्णौ - भाइ ! कै ठेकामै तैले वर्ती फाइदा उठाइ ?”

कै भणू म ? नाना-ठुला अरि बीस जति योजना मै काम अत्या, भौतैमै त फाइदा भयैन, भण्या लै हुन्छ । तीन चार योजनामै त सुच्या है लै वर्ती फाइदा भयो । तसैले सन्तुलन मिल्यैको भण्णु पडन्छ । जाँ सम्म वर्ति है वर्ति फाइदा उठाउन्चै कुरि छ, ताँ नैतिकता रे इमान्दारिलाइ छाडडु पडन्छ, फाइदाइ फाइदा हुन्छ । योइ योजना भण्णु क्यै न आथि । आजसम्म मैले अत्या योजनामै इन तीर्थ इञ्जिनियर साइव बाहिक क्वै इमानदार ध्यक्यैन । इनलाइ ‘अपवाद इञ्जिनियर’ भण्याले लै हुन्छ । और जति लै इञ्जिनियर रे ओभरसियर भिट्या, खान्या दाउ बाहिक और कुरडी आथिन् । हामलाइ कम है कम दी आफ वर्ता है वर्ता खानान् । तसैले कामकि जिम्मेवारिका दृष्टिले विचार अद्दचा हो भण्या इसै योजनामै वर्ता फाइदा भण्णु लै मुश्किल छ । नगदका दृष्टिले भण्या हो भण्या सबै योजनामै फाइदाइ छ ।”

विक्रमकि कुरिडि बीचमा काट्टाइ तीर्थ जी भण्णाहान् -“क्याकि न कमाउनु ? जाई-ताई कमाइ नै कमाइ छ ! ठेकादार होउ कि इञ्जिनियर, ओभरसियर होउ या योजनासित और अधिकारि रे लेखापाल हुन्, सबै त कमाइकाइ फेरमै हुनान् ! योजनाको लक्ष एकतिर हुन्छ भण्या, तै लाइ पुरा अद्दचै जिम्मेवारि लिन्याको स्वार्थ अर्खाइ तिर हुन्छ । परिणाम, योजना तहस-नहस हुन्छ । तक्या तम्, म दावासित भण्णौ, अेल दस पन्तर बर्स इथा अधिराज्यभरि जति लै भवन बन्या हुन्, तिन भवनऽन्को क्यै लै गारन्टि आथिन् । कसै वेला लै चर्कन सक्दाहान् । तमले हाल सालै खबर पत्रिकामै छापियी खबर पड्या होला या सुण्या होला, काठमाण्डौका एक भवनमै बस्या मन्त्रालय रे तै अन्तर्गतका कार्यालय रातोरात तै भवन

छाडि अर्खा भवनमै सत्या । पैल्ली बस्या भवनमै कज्ज्याई लै भत्कन्या लक्षण ध्यकीय्या । भण पै कैले अत्या कामको जिम्मेवारि को छ ?”

विक्रमले जानकारि पाया रैछ तै सम्बन्धमै । तीर्थ जीका भणाइमै सहमति जनाउलोइ विक्रमले भण्यो -“हो ! तै भवनका विषयमै मलाइ था छ । करीब दस बर्स अतिर मात्तरै सर्कारि अमानतमै निर्माण अरीय्या भवन हो त्यो । तै वेलाको खर्च रे निर्माण भया भवन तक्दा सय्यौ बर्स क्यै न हुनु पड्छा हो । आव यै बठाइ सहजै अनुमान लगाउन सकिन्छ कि भवनमै निर्धारित लागतको पैतीस प्रतिशत लै लाग्या आथिन् । वाइरि रूप मात्तरै चिटिकक पाड्या रैछ । मैले सबै अनुमान अरिसक्या, भवनका कै कै भागका काम अरि व्यक्तिगत स्वार्थको पूर्ति अच्यो ।”

ठेकादार विक्रमलाइ था न हुन्चै कुरडी न आथि । उइले सही ठेकादारी बठाइ क्यै अरि लै पैसा कमाउन सक्दैन । उइले बारम्बार मखै भण्ण्या अत्या छ -“क्याद्दा दादा ! यै काम छाडि अर्खो काम अद् पड्यो, यै चोरि लुच्चाईको काम कति दिन सम्म अद्दचा ? टेन्डर लड्ड गयो, सबै है घटि न भया टेन्डर पास हुनैन । काम न भयाका भोकमै घटि दरमै लै काम लिनुइ पड्यो । नक्सा, इस्टिमेट अनुसार काम अद् खोज्या आफनि घरगडि लागन्छे । पै क्याद्दा, मनले न माड्याले लै देसलाइ धोका दिनुइ पड्यो ।” समय-समयमै विक्रमले अत्या कुरा मलाइ संजना हुनान् । एक ठेकामै उइले इञ्जिनियरलाइ मिलाउन न सक्या हुनाले पचास प्रतिशत आफना घरघराना पडिबर नक्सान भया लै मलाइ बताया हो । विक्रमलाइ यै ठेकादारि लाइनको पुरा अनुभव छ । एक योजना बठाइ एक अधिकारिले कति पाउँछ, लेखापालले कति पाउँछ, ठेकादारले कति बचाउँछ ।

क्यै बेरको मौनता पैथिर मैले तीर्थ जी लाइ सोदचा -“तीर्थ जी ! तमले भौतै कार्यालयमै काम अत्या रैछौ । तमरा अनुभवमै को कार्यालय तमरा अनुकूल हुनसक्यो ?”

मेरो प्रश्नले उनलाइ अष्टचारो पाड्यो जसो लाग्यो । उन न्यूडीवर सुच्च लाग्या । आँजि मैले सोदचा -“मेरो प्रश्न केवल.....।”

मेरि कुरिडि न टुडीनाइ उनले भण्यो -“होइन, याँलाइ म भण्णै लाथ्यौ । तक पै साँच्यै भणू भण्या -“मेरा अनुकूल क्वै कार्यालय रे योजना मैले पायैन । मैले अनुचित काम अत्या भया सबै मन पड्छा लै हुन्थ्यो । म तमखै सफा भणौ, यै देसमै मखिलाइ कसै कार्यालय अनुकूल ध्यक्यैन रे तसो कार्यालय आथिन् भण्याले लै भयो । तबै, कभै त मलाइ विदेश जाइ वर काम अरौ लागन्छ ।”

उन भण्णाइ जानान् -“हामरा देशकि जसिलूट संसारका कसै मुलुकमै लै आथिन् । जति लुट्या लै छूट छ ।”

मैले उनलाइ संजाउनोइ भण्या -“यो चरम सिमामै पुगि सक्यो । यैलाइ कसैले लै सऽन सक्या आथिन् । यैका लागि विशेष व्यवस्थाको खोजिमै सबै लागिन्थान् । यै को अन्त हुन्या समय लै आय्यो । यै को आयु लामो आथिन् ।”

मेरि कुरडिको प्रतिक्रिया जनाउनोइ विक्रमले भण्यो -“दादा ! जो तम भणन्छ, त्यो त हुनै सक्दैन यै देस मै । याँ का जनता याँ हुन्याखान्या मान्सऽनुकि मनोप्रवृत्ति तकिहाल, याँका अधिकारीनको चित्तवृत्ति बुजिहाल, तै पैथिर था पाउंछ, कुनै हालतले लै यै को अन्त हुनै हुनैन । आँजि याँ त यैको होइबाजि चलिरैछ, कैले कति वर्ता कमाउन्या भणिवर । पै भण, तम कै वर्गलाइ नियन्त्रणमै लिन सकन्छ रे कै पक्षमै वर्ती निगरानि राख्द सकन्छ ? असम्भव ! तमलाइ हामरा समाजका जाण्ण्या-सुण्ण्या मान्स ऽन् को अन्तष्करणको अभिप्राय के छ, था छ ? मेरो चेलो पडिलेखि डाक्टर बनौ या इञ्जिनियर बनौ । यदि प्राविधिक बन्न सक्यैन भण्या प्रशासक बनिवर वर्ती पैसा कमाउन्या अड्डामै जाउ भण्ण्या हुन्छ । इसै अनुसार जैले हुन पायो, यै देश मै हुन्याखान्याका रूपमै गणीय्या लै छन् । आव तनरा चेलाचेलिलाइ लै तसै बाटामै डोऽन्याउन्नाऽन्यान् । यो क्रम चल्नोइ जान्छ । तकीहाल दादा ! कसै समाजमै लै धन हुन्याकोइ वर्ता बोलबाल चल्या हुन्छ । आजको समय धनको समय हो । तमसित धन छ भण्या सर्वशक्ति तमै सित भुकन्छ । म तमरि कुरडि सित विश्वस्त आथिन् ।”

मेरो साधारण विश्लेषणले ज्य ध्यक्या त्यै भण्या । विक्रमका तर्कपूर्ण कुरा सित म असहमत आथिन् । तथापि मलाइ मेरा स्थितिको जो विश्लेषण छ तै प्रति लै पूर्ण विश्वास छ । आज मेराइ घरमै आइबर तीर्थ जीले जै अवस्था मेरा वाँखै राख्यो, निस्सयै लै यो सहन योग्य होइन । वर्तमान अवस्था वास्तविकतामै तक्या, निन्दनीय स्थितिमै पुगिसकि । सम्पूर्ण समाजले यै अवस्थालाइ सऽन सक्या आथिन् ।

तीर्थ जी आफनो राय व्यक्त अहाइ भण्णाहान् -“वर्ताइ समय सम्म यै थिति रलि भणी त म विश्वास अद्वैत । यो बरिखाकि भोल हो । बरिखासम्म मात्रै पानि अनालो होलो । आव हिउन आया आफै निर्मल रे कञ्चन हुन्छ ।”

मैले तीर्थकी कुरडी पुष्टयाउनोइ भण्या-“ठीक हो तीर्थ जीले भण्या । जब चारैतिर पानिको हाहाकार हुन्छ, सबै मूल बन्द हुनान्, खोला रोडा आफै सुकिजानान्, तब मात्रै पानि निर्मल हुन्छ रे शुद्ध हुन्छ ।”

यै बीचमै तीर्थ रे विक्रमखिलाइ चाहा आइपुगन्छ । चाहा सितै तीर्थ जी सिग्रेट सल्काउनान् । क्यै छचणखिलाइ मेरो ड्रइडरूम मौन छ । मात्रै चाहाकि चुस्किको मिठो ध्वनि गुञ्जीरन्छ । तीर्थ जी चाहा पिन्तक लै क्यै सुच्च लागिन्थान् । म उनरि अनार तकि सहजै अनुमान लाउन सक्दौ कि उन मसित आफना वर्ती-वर्ती व्यथा पोख्द चाहनान् ।

चाहाको कप टेबुलमै राख्दोइ विक्रमले भण्यो -“यै विषयमै म एक रमाइलो घटना सुणाउनौ । कस्याँ चाँजो-पाँजो मिल्या रैछ, सुण पै । करीब चार बर्स अतिरै कुरडि हो कर्णालि अञ्चलका एक जिल्ला मै एक भ्कोल्ड्या पूल बनाउनु पड्ड्या रैछ । काठमाणू बठाइ तै पूल निर्माणको ठेक्का बन्दोबस्त भयो । करीब दस लाखमै मेरो साथि नजरमानले ठेका सक्यायो । तै योजनाखिलाइ एक ओभसियर खटीय्यो । दुर्गम छेत्र भया हुनाले ठेकादारले क्यै पेशिक लै पायो । बाँकि रकम ओभरसियर रे दुइ जना जनप्रतिनिधिका जिम्मा दी विभागले योजना सुरु अयो । ठेकादारले काठमाणू है बाइर जानु पड्चैन । ओभरसियर आफना तराइका घरतिर तीन मैना बसिवर आयो । दुइ जना जनप्रतिनिधिले प्लेन चडि दुइतीन फेरा जिल्ला ओहर-दोहर अयो । पूल बन्यो, मान्सऽनूलाइ सुविधा भयी कुरडि लै रेडियो ले जिल्ला समाचार मै प्रसारित अयो । क्यै दिन पैथिर त्यो पूल खोलाले बगायो, यो समाचार लै राजधानिबठाइ निकल्ल्या समाचार पत्रले छाप्यो । नजरमान समेत चार जनाले बराबर हिस्सा बाँड्यो । पूल बन्या होइन भणी कसैले प्रमाणित अद् सक्दचै कुरडी भईन । पूल ठेका भया दिन है पूल बनाया खोलाले बगायासम्मको प्रमाण दुरुस्तै बनाया पैथिर कैले क्याद्दचा ? इस्याँ प्रमाण पुगाइ काम अयाले कस्याँ भ्रष्टाचार अया ठहरिन्छ ?”

विक्रमका भणाइले तीर्थ जीलाइ न मिठो हाँसो फुटायो । विक्रम सित यै विषयमै आँजि जानकारि लिन तीर्थ जीले सोदचो -“होइन, ठेकादार रे ओभरसियरले योजना स्थल मै न पुगि पैसा पचायो ?”

“हो, क्याकि पुगदु पड्चो योजनास्थलमै, घरमै बसि सबै काम बनि हाल्या ? जनप्रतिनिधि साविकैकै काठकि साउँ खोलामै खिति, तै खोलाले बगायो भणी सर्जमीन मुचुल्का तयार अयो । भूटि त काँ अयो ? नाना काठकि लै साउँ इ हो, ठूलो फलामकि लै साउँ इ हो । साउँ खोलाले बगाया लै पक्काइ हो ।”

मैले जाण्ण खोज्या -“तसो भया रेडियो प्रसार रे समाचार पत्रकि छपाइ आधिकारिक होइन रे छ ?”

“हो !”

“कस्याँ प्रसारण भयो त ?”

“जस्याँ पैल्ली बठाइ प्रसारण हुनोइ आइराख्या छ ।”

तीर्थ जी ले मलाइ संभाउनोइ भण्यो -“है ! इसो प्रमाण त मैले पैल्ली लै पायैको हूँ । छाडिदिउँ यै कुरडि । म तमऽन्लाइ अर्खि रमाइलि घटना सुणाउनौ ।

एक विभागले कसै ठेकादारलाइ एक निश्चित ठेका पुरा अद् संभौता अन्या । काम लै सुरु भयो । ठेकादार विदेसि थ्यो । उइले सोच्यो फायदा क्याकि न उठाउन्या ? यिनऽन् सित पैसा छ, बुद्धि आथिन् । यै बीच मै मन्त्रालयमै निवेदन दी सचिव सित साँठगाँठ मिलाया रैछ । दिन्याले आफना घरकि सम्पत्ति दिनु पड्ड्यै होइन । एक करोड रुप्याँ अर्खी विदेसि कम्पनि सित ऋण ली ठेकादारलाइ मसीन औजार किनि दिया रैछ । संभौता शर्त अनुसार ठेकादारले तन मशीन औजार चलाया वाफ्त तोक्या बमोजिको बहाल बुजाउनु पड्ड्यै रै छ । नया मशीन-औजार चलाइबर ठेकादारले काम पुरा अन्यो । ‘तेरो जुता तेरा तालुइमै’ भण्यै जनि बहाल न सहाल, थोतेरो मालसामान छाडिबर चम्पत भै छ ।”

तीर्थ जी भण्णाइ जानान् -“कति अरुँ इसि कुरडि, जति अन्याले लै सकीनीनन् । जाँ तक्यो ताँ तसोइ छ । म खान्यापानि मै छँय्या तसोइ भयो । पानिको पाइप राख्नु पड्ड्यै हैभी, राख्दाहान् लाइट । मतलब कम मोलको । ‘क्या कि इसो अन्या ?’ सोदचा त ‘यो त माटिमणि रन्या हो, जसोइ राख्यालेलै क्यै बर्समै फेदुइ पड्छ, भणी जबाब पाया, पै क्याहु ? मैले यै ध्यक्या कि कसै मै लै नैतिकता आथिन् । याँ त केवल फटाहा रे लुच्चाले मात्रै बस्स्या ठाउँ रैछ । म त आव विदेशैतिर जाइ काम अदौ ।”

विक्रमले वीचै मै भड्यो -“हामरा इञ्जिनियर साइब सदान यै भण्णाहान् । आँखिरि जाँ गयाले लै काम न अरिबर खान पाइन्या होइन । तम जसा इञ्जिनियर यै देशमै कमै छन् । तमरो याँ जति इज्जत हुन्छ, तति अन्तारि हुनैन । तम याँ का हावामै मिल्या आथीनौ । मिल्या पैथिर तमले छाडिसक्दानँ ।”

तक पै विक्रम जी ! मैले आफनो नैतिकता बेच्या भया पैल्ली बेचि सक्दथै थ्यौ । आजसम्म आफलाइ बचाइँ राख्यौ । याँ म एकलीय्यौ तवै विदेशीन खेज्या हूँ । न सुण्ण, न ध्यक्द पड्यै सञ्चोइ हुन्छ ।”

मैले तीर्थ जीलाइ सान्त्वना दिनोइ भण्यो -“तम ज्या सुच्चा छ, त्यो तमरो कमजोरि हो तमले बस्सु पड्छ, यै देशमै, तव त्यो तमरो जीत हो ! समयको प्रतीक्षा अर, त्यो मौका जरूरै आउँछ !”

कालो सूर्ज / १११

उन विस्तारै भण्णाहान् -तमले ठीकै भण्यो हो ! तवलै क्याहु दस बर्स होय्या, विना धाकोको चड्गा होइबर घुम्दाय्यौ ।”

इसैबीच विक्रमले सोफामै है जुरुक्क उठि घडि हेदोइ भण्यो -“ओ हो ! आज दोसरा तला ढलान अद्दाइ सिमन्ट रे छड् ल्याउनु पड्यै थ्यो ।”

मैले उइखै भण्यो -“आज दिनभरिको फुर्सत लीबर आया होइन त ? भर्खरै एक बज्यो, क्याको हतार ?”

“एक घण्टा जति बसूलो भणी आया त तीन घण्टा होय्या । मैले रुप्याँ छाड्यै आथिन् । और इञ्जिनियर भयाले लै मसितका तीनसय बोरा सिमन्टले काम चलाउँथा, क्याहु तीर्थ इञ्जिनियर साइबले माण्णाइन् । पै मलाइ लप्पन छप्पन अद् मन लै लाग्दैन ।”

उइकि कुरडिलाइ जोड दिनोइ मैले भण्यो -“हो पै ! थोक्काइ सिमन्ट प्रयोग अरि ढलान भया फर्मा भिकन्तक ढलान तल्लिरै ओइरीया अर्खि आफत !”

उइले हाँसोइ भण्यो -“नै नै तसोइ त हुनैन । पचास प्रतिशत सिमन्ट कटाउनाले ढलान त बसन्छ । तर जति टिकाउ हुनु पड्ड्यै हो तति हुँनैन । तमलाइ साधारण नमुना दिउँ, कोठा या घरको प्लास्टर अद्दा एक चारका हिसाबले सिमन्ट लाउनु पड्छ । तम एक आठले ला तति फरक पड्दैन । इस्याँ पचास प्रतिशत सिमन्ट बच्च आउँछ । यो हिसाब ठेकादारिको हो । आफना घरमै भण्यो प्रयोग अद् हुनैन ।”

विक्रम हतारिन लाग्यो । म भण्यो तीर्थ जी सित कुरडि अद्दचा पच्छयमा छौं रे तीर्थ जी लै मसित कुरडि अद् उत्सुक ध्यकीनान् । विक्रम लाइ रोक्दोइ चाहा खान भणी बाड हाल्या ।

ठीकै छ, छट्टाइँ अर ।” विक्रम आँजि सोफामै बस्सोइ भण्छ - “तमऽन् कि आज कुरडि आज न टुड्डीय्या अर्खा दिन भिट्टचा निस्सय अरौ, हुँनेन ?”

मैले तीर्थ जी लाइ सम्बोधन अद्दाइ भण्यो -“सबै है बर्ति खर्च अद्दचा कार्यालय को को हुन्ना, तमलाइ था छ कि ?”

उनले उज्याइँ जबाब दियो -“सड्क विभाग त हो । यै बर्स मात्रै करीब एक अरब रुप्या खर्च अद्दचा निधो थ्यो ।”

“कसि प्रगति होइरै छ ?”

“कसि प्रगति भण्यो, ढाँटका न्यौतो खाउँ त पत्याउँ ?”

“मतलब बुज्यैन मैले ।”

“कुरडि सिदी छ ! ठोस काम भया क्यैन धेकीनो । योजना रकम पचास प्रतिशत लै योजना मै सद्पपयोग हुनैन, क्य भण्णु ?”

११२ / कालो सूर्ज

उन आँजि भण्णाइ जानान् -“इसै विभाग अन्तर्गत चल्या एक ठेकाकि कुरडि तमखै भण्णौ, महेन्द्र राजमार्गको एक नाऽनो खण्ड भया वाटो बडाइबर पक्कि बनाउन एक विदेसि कम्पनिलाइ नौ करोडमै ठेका दियो । काम दिया एक वर्स मै काम समाप्त अरि भुक्तानि ली ठेका दार हिटञ्ज्याइ बनाया सबै जसो वाटो फुट्टोइ भत्कन लाग्यो । इसोइ ! जाँको वयान अन्याले लै सकीनैन । सज्यो कि भिक् आफैलाइ डा हुन्छे । ध्यक्याले भण्ण्या मन लागन्छ, भण्ण्याले वैरि होइन्छ । तवै त मलाइ याँ वस्स्या मन आथिन् ।”

तीर्थ जी सुस्केरा हाल्लाइ खलि है सिग्रट निकाल्लाहान् रे सल्काउनाहान् । सिग्रटका ध्वाँ मै आफना आँखा अल्मलाइबर वस्साहान् । साइत हतारीय्या होलो, विक्रम छटाइँ भण्णाई ड्रइड्रूम है बाइर निकल्यो ।

एककैवेर पैथिर विक्रम सितै तीन कप चाहा हामरा टेबुलमै आइपुग्दाहान् । मैले रे विक्रमले चाहाका कप समाइसक्यौं । तीर्थ जीका हातमै सिग्रटको ठुटो सल्किरैछ । तीर्थ जीलाइ घच्च्याइ मैले भण्ण्या - “तीर्थ जी चाहा खाउँ । आज विक्रमलाइ ब्यालो होय्यो । दुइ चार दिन पैथिर वर्ती समय वस्स्या अरि आया, पै आँजि वसूँला ।”

यै देशमै आफलाइ मिलाउन न सकि तीर्थ जी विदेसीन्या तर्खरमै छन् । उनरा हरेक भणाइमै निराशा रे असन्तोष व्याप्त छ । हुनाले तीर्थजी जसा इमान्दार व्यक्तिको खाँचो पै देशले बुज्या आथिन् अल । साथै तीर्थ जीलेले पै देशमै आफनो मूल्य संजि राख्या आथिन् । आँजि मैले भण्ण्या - “तीर्थ जी ! दुइ चार दिन पैथिर जरूरै आया ।”

दुयै नमस्कार अद्दाइ म बठाइ विदा हुनान् । तीर्थ जीले पीबर उडाया, ड्रइड्रूम भरि छरीध्याँ धुँकामै म एकलोइ क्यै छचणका लागि हरायौं ।

छन्बरबार

म आज रातै पशुपति दर्शन अद् घर है निकल्ल्यै तर्खरमै छौं । म पशुपति मन्दिरमै न गया मैनाँ होय्यो । दुइ वर्स पैल्ली मैले कम्तिमै हप्तामै एक फेरा जान्या अन्या थ्या । त्यो क्रम अविच्छिन्न रूपमै दस वर्ष सम्म चल्यो । पशुपतिनाथ नगया हप्तामै म आफैलाइ फिक्का लागन्थ्यो । पशुपति गया पैथिर एक-दुइ घण्टा मन्दिरका वर-पर बिताउन्त्या नियमै वसि सक्या थ्यो । तर दुइ वर्स इथा म मशुपति मन्दिर गया आथीनूँ भण्ण्या लै हुन्छ । पै अविधमै मुशिकलले पाँच फेरा सम्म गया हूँलो । आज भोल क्याकि व हो तै मन्दिरमै जान्यै फुसत लै आथिन्, जान्यै रहइ मेटीय्यी भै छ । साँच्ची भणू भण्ण्या पशुपतिनाथज्यूको मलाइ संजनाइ लै आउन छाडि सक्या छ ।

पर्भातको आफनो नित्य काम सकि म पशुपतिनाथजीको मन्दिरमै जान तयार छौं । बाइर निकल्या वेला दैनिक आवश्यकताका सामानको किनमेल अद् आफनि श्रीमति बठाइ नाऽनो टिपौट रे भोला पाउन्त्या अन्या छौं । तसै पर्खद, म ढोका मै कली च्यौं । मेरि श्रीमतिले आइबर भण्यो - “आज आमा सित भिटिबर मात्तरै बाइर जा ।”

श्रीमतिको हातमै भोला न ध्यक्दा, म मनमनै खुसि भयौं, आज किनमेल आथिन् भणी । किनमेल अद् म अती भन्भट माण्णौ । किनमेलको टिपौट न ली घर है निकल्ल पाया मलाइ विशेष आनन्दको अनुभव हुन्छ । श्रीमतिलाइ संजाउन खोज्जैन उनले भोला रे टिपौट कागज भुल्यामै । म चुपचाप क्यै न बोलि आमाका कोठातिर जानौं ।

आमाले म ध्यक्याइँ भण्यो - “होइन, तै बाबु बज्यै छलामै अर्खाले रजाइँ अद्दचा ? तमऽनलाइ एक मिनटलै फुसत आथिन् ? साथि ठुलोइ वकील होय्यो भणी सुणाउँथ्यै । उसै सित जाइबर सर सल्लाह अन्याले लै हुन्थ्यो । क्य अरि खान्छै कसव ?

आमाले पै विषयमै मखै कति फेरा व भणिसक्यो । मलाइ फुसत थीन रे जान लै सक्या थ्यैन । मलाइ तै घरेडिको माया न लाग्या लै होइन । भक्तपुर नगर छेत्रकि त्यो घरेडि अल बीसौं हज्जार रुप्याँले लै प्राप्त हुन सकदीन । रुप्याँको मात्तरै कुरा होइन, आफना बाबु बज्याकि सम्पत्ति लै मैले संरक्षण अद् न सक्या आफनाइ सन्ततिले लै कस्याँ पाउन्ना ? मलाइ सबै कुरडि था पाइबर लै तै घरेडि कि रक्षा अद्दचैतिर भण्ण्या मैले आफना पाइला चाल्या आथीनूँ ।

लट्टं कुमार भणीन्या रत्न कुमारले आफनो 'घर पाताल' भणी तसै घरेडिमै नक्सा पास अराइ सक्या रैछ। म एक दिन आफै जाइबर घर बनाउन सम्म रोक्यस्यौं। म सित तै घरेडिका क्यै लै प्रमाण कागज आथिन्। छरछिमेकि रे सँध्यारले मेरो ज्यथा यो होइन भण्ण सक्या आथीनन्। इसै आधारमै मात्तरै मेरो जग्गा मेरा हात है फुत्कैन भण्ण्यै आशामै छौं।

म आमालाइ संजाउनोइ भण्णौं - "पोरु जाइबर घर बनाउन रोकि हाल्या। आजभोल फुर्सतै छ। अब वकीलका वाँ जाइ कानुनि सल्लाह अरि तसै मुताबिक आफनो जग्गा मिलाइ हाल्लौ। क्याकि बर्ती चिन्ता अछ्छचौ?"

"ध्यकाध्यकी आफना पुर्खाइ सम्पति अर्खाले खान लाग्यो। पै पीड़ न माणि क्याहु?"

आमाको आशय हो, यैमै मैले दत्तचित्त होइ छटाइँ काम अरि सक्दु। तसैले मैले आमालाइ विश्वास दिलाया कि म आजै वकीला वाँ जानौं रे कानुनि सल्लाह लिनौं।

ब्यानलै भई हुनाले बाटा मै तति बर्ति मान्स ध्यकीनाइन्। सुचे, आज पशुपतिनाथको मन्दिरमै होलै सित दर्शन अद् पाएलो। आज बर्ती दिन पैथिर म मन्दिर जान्नाथ्यौ। पशुपतिनाथ प्रति अगाध सर्दा रे विश्वास छ, मेरा हृदयमै। म उनरो अनन्य भक्तमैको एक हूँ। तब लै इन दिनऽन्मै मैले उनरि सेवा पुच्याउन सक्या आथीनूँ। म्यरो मन मरचा छ श्रद्धा होइबर लै। क्याकि कि एक दिन पुजारिले म सित अप्रिय व्यवहार अन्या थ्यो। तै दिनबठि उनरा रे म्यरा सम्बन्धमै ह्रास आउन पस्या हो। म आज भितरि हिर्दय बटि खुसि छौं, मैनाँ पैथिर पशुपतिनाथ जीको दर्शन अद्दचै इच्छा जागरण भयामै।

बत्तीसपुतलिका लामा बाटाका पल्ला पुछ्छसम्म मेरा आँखा पुग्दाहान्। एकतिर लामा-लामा अग्गासै लाग्दात्या भ्ना रुख ध्यकीनान्, अर्खातिर भ्नापा रे मोरङ्का भोरा फाणीय्या भ्ना नाड्डा रे नाना ठुटा मात्तरै ध्यक्दौ। मलाइ पुराइ संजना छ करीब तेर बर्स पैल्ली बाटाका दुयै तिरका किनारमै एकैबर वृक्षारोपण भया थ्यो। दुयैतिरका रुखऽन् इस्याइँ बड्या भयाले यो बाटो कति राम्डो हुन्यै थ्यो। यो विचार अद्दा अद्दाइ म्यरा आँखा विद्युत प्रसारण लाइनमै पड्डाहान्। मैले यकीन अन्या विजुलिका तार रुखका मथिबठाइ गया हुनाले तलिमणिका बोट विरुवा काटचा हुन सकन्छ। मेरा मस्तिष्कमै लै यक् कुरिडि यकीन अद् अनेक प्रश्न आउनान्। क्य वृक्षारोपण अरिन्तक यिन विजुलिका खम्बा थ्यैनन्

कालो सूर्ज / ११५

? विजुलिका खम्बा गाड्याकाइ भया, वृक्षारोपण अरिन्तक नाना-नाना बोटविरुवा ठुला र उच्चा हुन्ना भणी था थ्यैन? विद्युत प्रसारण लाइन रे वृक्षारोपण लाइन कस्याँ एकै रेखामै पड्ड गया? मेरो गिहिले प्रश्नको जबाब खोज्ज भ्याउनैन। निर्दिष्ट स्थानमै पुग्दा उद्देश्यले तै बाटामै म लम्किबर हिट्टाथ्यौ।

एकाएक मेरा अँमुख साइकल रोकिन्छे, साइकल चालक 'नमस्ते' भण्णोइ वाइँखै कलीन्छ, म उइलाइ पछ्याण्णौ। उइलाइ ध्यकीय्याँइ आमाले अराया काम संज्यौं, नमस्ते फर्काया पैथिर सोदचा "विष्णुकान्त जी सित अँल नौ बजेतिर काँ भीट होलि?" सोमनाथले जबाब दियो "आफनाइ फर्ममै।"

"मैले आज उनलाइ भिट्टु छ, म नौ बजेतिर आइपुग्दौ भणिदिया।"

"हुन्छ, काँ हिड्या हो, टाडाइ?"

"होइन, पशुपतिसम्म मात्तरै।"

सोमनाथ मसित छुट्टीबर गयो। म आफना गन्तव्य तिर लाग्यौं। सोमकान्त विष्णुकान्तको सहायकका रूपमै काम अरन्छ। विष्णुकान्त नैपालका नाउँ चल्या वकीलमैका हुन्। वकालत अन्या पन्नरैबर्समै विष्णुकान्तले आफ्नो इज्जतलाइ बर्ताइ माथि उठाइ सक्या छन्। जै पायो तै मुद्दा लानाइन्। जै लिया तै सफल बनाउनाहान्? तसै ल्याले लै उन उच्चकोटिका वकीलका रूपमै चिनीनान्।

पशुपति मन्दिरका चौकमै मान्सऽन् कि भीड छ, पस्सिम ढोका मात्तरै खुल्या हुनाले दर्शन अद् न पाउन्त्या तसै मोहडातिर रल्लीबर बस्या छन्। मलै एक चक्कर काटिबर अवसर लिन्या फेरमै तै तिरै आयौं। आज विदाको दिन भया हुनाले यो भीड भई होलि। बडो मुश्किलले आफनो उद्देश्य पूर्ति अरि ताँबठाइ हिट्टौं।

दिया समय है क्यै मिनट पैल्ली नै म विष्णुकान्तका घरमै पुग्यौं, जाँ उनरो आफनो निजि अफिस लै छ, म उनरा अफिस कोठामै प्रवेश अरि उनरा टेबुलका छेउमै टुपक्क बस्यौं। उज्याइँ 'बत्तीसका बत्तीस भ्नाडि दिनौं इनरा दाँत ! क्य खुइल्याउनाहान् यिनले' भण्णोइ विष्णुकान्त ममै खणीय्यो विष्णुकान्त मतिर रिसाया आँखाले तक्द लाग्यो। म सित रिसाउन्त्या कारण त क्यै न थ्यो। इस्याँ रिसाउनु पड्ड्या रहस्य मैले बुज्जै सक्यैनं। उइसित मेरो मित्रता भयालै पन्नरौ बर्स होय्या। उइकि ठट्टा अद्दचै वानि बठाइ म अनभिज्ञ आथीनूँ। तब लै इस्याँ रिसाया कभै लै ध्यक्या थ्यैनं। आज यै विष्णुकान्तलाइ क्य भयो, मैले बुज्जै सक्यैनं।

११६ / कालो सूर्ज

मैले क्यै भण्ण न पाउनाइ उइले आँजि आफना सहायक सित भण्यो -“ए सोमकान्त जी ! क्य तकिराख्या, ल्यास सन्यासो, तोड़ि दिनौ इनरा दाँत ! खुबै मोतिका दाना भ्ना भणी धक्कु लाउनाहान् ! मोतिका दाना रै छन् कि घोगाका गेड़ा रैछन् ध्यकाइ दिनौ ।”

मैले विष्णुकान्तलाइ संवोधन अट्टोइ विनम्रतापूर्वक सोदचा - “होइन विष्णु ! क्य भण्या हो यो ? कैका दाँतै कुरड़ि अट्टाछै ? म तिरै फनक्क फर्कि मैलाइ खाउँलो भ्ना अरि भण्यो -“त्यरा दाँत त्यरा !”

उइका भ्मटाइ बठाइ म लै उत्तेजित भयौं रे उइका भणाइलाइ आक्रमण अट्टोइ सोदचा -“क्य भणी तैले ? त् पागल् त भयै नि ? क्य दाँतका कुरा अन्या ?”

“हो म पागल होय्यौं ! और क्यै भण्णु छ ? भण्णोइ उइले सोमनाथै तिर फर्कदोइ भण्यो -“क्य तक्या ? सनेसो ल्यस ! तमले कान सुणयानं ?”

विष्णुकान्तको आदेशानुसार सोमनाथले सनेसो ल्यावर टेबुलमै राख्यो । विष्णुकान्तले सनेसो दाइन हातले समाइ भण्यो -“तेरा अँतिरा चार दाँत तोड़िदिनौ । एक, दुइ, तीन, चार गँणि यै टेबुलमै राख्दौ मलाइ त् क्य अट्ट सकन्छै ?”

“त्यरो काम क्यै भयैन रे न चाइन्या कुरा अट्ट पस्यै ?”

क्यै काम न होइवर त्यरा दाँत निकाल्ल तम्सीय्या म !” भण्णोइ वाउँ हातले मेरो च्यूँडो समाउन लाग्यो ।

विष्णुकान्तको यो तरिका ध्यकिवर मलाइ चन्पुत्रि रीस आइ । म जुरुक्क कुछिमै है उठचौं रे आफलै तयार हुनोइ भण्या -“तै ले क्य खोज्या, भ्गगडा अट्ट ?”

उइले आफनि जोसपूर्ण अनार मनाइ घटाउनोइ विस्तारै भण्यो -“होइन, भ्गगडा अट्ट खोज्या होइन, मात्तरै त्यरा दाँत निकाल्ल खोज्या हूँ । जबरजस्ती अँलै म त्यरा दाँत तोड़डौ । त्यरा दाँत तोड़चा वाफत् तिद्द पड्डचा डण्ण जरिमाना तिद्दौ । ए, दुइ सय चालिस रुप्य्यां ठीक पाड़ि राख्यौ ।”

टेबुलमै दुइ सय चालिस रुप्य्यां रे सनेसो सडै छ । म्यरा अँमुखका चार दाँत, भणौं सम्पूर्ण जीवनको सुन्दरता, जैको मोलै आथिन्, तैको दुइ सय चालिस मूल्य निर्धारण अरि विष्णुकान्त निकाल्ल्यै तर्खरमै छ । यो वास्तविक हो कि नाटक हो, मैले बुज्जै सक्यैनं । विष्णुकान्त ध्यकि रीस उठन्छै । म आवेशमै आइवर उइखै भण्णौ -“त्यरा दुइसय चालिस त् आफै राख् । मलाई आफनो सुन्दरता गुमाउनु आथिन् ।”

कालो सूर्ज / ११७

म रिसाया ध्यकि विष्णुकान्तकि अनार गम्भीर हुनी आइ, म आफनि रीस न थामि सकि उइलाइ भण्णोइ गयौं -“त्यरा दाँत निकाल्लौ रे तइले दिन्या रकम है दस दोब्बर बर्ति रकम दिनौ, एक दाँतको साटि मात्तरै क्या कि ? म त्वलाइ छ सय रुप्य्यां दिनौ । वेमतलब दाँत कि कुरड़ि अरिबर ! म क्य काममै आया थ्यौं, कसा काममै आया थ्यौं ? इति जिम्मेवार मान्स होइवर न चाइन्यै कुरड़ि अरि बसन्छै !”

उ शान्त रे गम्भीर हुनोइ एक फाइल पल्टाउन पस्यो । क्यै बेर म लै मौन रयौं । एइले विस्तारै हाँस्सोइ भण्णो -“यो फाइल इसै केस संबन्धि हो । त् आउँछै, भणी सोमनाथले खबर ल्ययो । त् सित क्यै पाउनौ कि भणी यो वातावरण सृजना अन्या हूँ । न राम्ड़ो जन् माणे मैले त ठट्टा अन्या हूँ ।”

उइले आफनि सफाइ पेश अट्ट न सक्दाइ एक अट्टबैस्या आइमाइ कोठा भितरि आइन् । “म त मय्यौ वकील बाज्या !” भणी मेराइ नजिकै कुछिमै आइ बसिन् । हाम सबैको ध्यान तिनै तिर केन्द्रित भयो । उन आफनो मुण्टो समाउनी भण्ण लागिन् -“आँजि मुद्दा हाय्यौं ! म क्यारुं ? आव त मरिया लै भयो । अठार बर्ससम्म मुद्दा लड़चौ । जै आशाले बचाया थ्यो, आव त त्यो लै रयैन ।”

विष्णुकान्तले तनरि कुरड़ि सुणि आश्चर्य चकित हुनोइ भण्यो - “के ? मुद्दा हरीय्यो ? कस्यां हारीय्यो त ?”

तन आइमाइ विस्तारै भण्णी जान्छिन् -“म रे मेरा छोराले अंश न पाउँन्या रे ! सुरु अदालतले अंश पाउन्या ठहराया हो, तब लै ‘अंश पाउन्या ठहर वदर ठहर्छ’ भणी फैसला अरिदियो । आव क्य उपाय रयो, वकील बाज्या ? भण पै ।”

विष्णुकान्तले तन पुतारिलाइ संजाउनोइ भण्यो -“यो छेत्रीयले हराउनाइमा मुद्दा विगडियो भण्ण त सकीनैन ? आँजि जाउँ भण्या त दुइ तीन तह त बाँकि नै छन् । तर कानूनले तमरा बौस्यै चल सम्पति अंशबण्डा खिलाइ दाबि अरि, पाउन सकीन्यै होइन, यो कुरड़ि पैल्ली लै तमखै मैले भणि सक्या हूँ ।”

विष्णुकान्तै कुरड़ि वीचैमै काट्टोइ मैले भण्या -“क्य स्वास्निने लोग्न्या चलसम्पतिको अंश न पाउन्या ?”

“हो, चल सम्पतिको अड्डाले अंश दिलाया आजसम्म रिकर्ड आथिन् ।”

११८ / कालो सूर्ज

उपाय खोज्जी तन् पुतारिले सोदिन् -“क्य सर्वोच्चले स्वास्नि ठहराइ ‘छोराको न्वारन अद्द पड्ड्या’ फैसला बदर होय्यो त ?” छोरा रे स्वास्नि प्रमाणित अराउन तेर बर्स लाग्या मेहनत तसोइ मेटिय्यो त ?”

तन पुतारिकि कुरडि विस्तारै म बुज्जाय्यौ । चालिस बर्स जति कि अड्कलीय्यी तन पुतारिले भ्रण्णै उनरा जीवनको आधा भाग अदालत धाइबर वितायी रैछन् । उनरा बौस्याले ‘स्वास्नि होइन’ भणी निकाल्या पैथिर सामाजिक भणाइ बठाइ बाँच्च रे आफना हकखिलाइ अदालतका शरणमै पुगीरैछन् । अठार बर्स सम्म लै उनरा हकको संरक्षण हुन न सकदाले उनले आफ जिउनी मन्या अनुभव अरी रैछन् । कुरडि अदी जाना वीच वीचमै उन भण्णी जान्छिन् -“ आव म क्या रूँ ? मरूँ ?” उनरा प्रश्नको समाधान आथिन्, उनरो प्रश्न प्रश्न नै रन्छ ।

विष्णुकान्त आज मसित कुरडि अददचा अठोठ मै बस्या हुनाले तन जनानिलाइ भोल पर्भात आउन्या समय दिनोइ विदा दिन्चै तर्खरमै लागन्छ । उइले तन जनानिलाइ संवोधन अद्दोइ भण्यो -“दिदी बर्ती पीड जन् माणऽ । हुन्या हुनामि न भै छाड्डीन । म तमरा लेख अरूँलो पीड जन् अरऽ । आज म विचार अद्दो, भोल पर्भात इसै समयमै सरसल्ला अरौला ।”

“हन्छ, हजुकेँ भर भरोसा मै छौँ हा !” भणी विष्णुकान्तलाइ प्रणाम अदी कोठा है वाइर निकलन्छिन् ।

सोमनाथले विष्णुकान्तलाइ फाइल दिनोइ भण्यो -“भोल दर्ता अदद पड्ड्या मुद्दा हुनाले आजै वादि लेखिदिनु पड्चो ।”

“क्य मुद्दा ?”

“चावेलका मेघराजको खुट्टो भँचीय्या मुद्दा ।”

“ए, लेस ।”

विष्णुकान्तले म तिर तकि भण्यो -“कसो कसो मुद्दा हो ? कसो कसो कानून हो ? म त बुज्जै न सकदचा होय्यौ मान्स खुट्टो टुटि अस्पतलमै छ । अवधि भितर दायर न अरि लै भया आथिन् । पै कानून बमोजिम मुद्दा टुड्डो लाग्याले लै वादिलाइ उइका खट्टाको लाख गुनाको एक गुनाजति लै फाइदा हुनैन । इसो मुद्दा त मलाइ हेदै मन लाग्दैइन । आफना पक्षलाइ फाइदा न हुन्या मुद्दा क्य हेद्दु !”

उ मलाइ संवोधन अद्दोइ आँजि भणन्छ -“तक, कथंकदाचित् कुनै मूर्खले अङ्गभङ्ग अरि दियाले अपाङ्ग हुनु सिवाय क्यै उपाय आथिन् ।”

म कानूनका बुँदा-बुँदा बुज्ज सक्दैन । तब लै विष्णुकान्तकि भणाइ चुपचाप सुण्ण लै सक्यैन रे जिज्ञासाले सोदचा -“क्य अङ्गभङ्ग कसैले अरिदियो भण्या कानूनले सुरक्षा दिनैन ?”

उइले उज्ज्याँइ जबाबा दियो -“सुरच्छ्या त क्याइ दिनैन सुरच्छ्या अवस्यै दिन्छ, तर जति त्यरो छचित भय छ तैका बराबर पुग्द सक्दैन ।”

विष्णुकान्तको कुरा सुण्या पैथिर मेरा शरीरका प्रत्येक अङ्ग प्रत्यङ्ग असुरक्षित संज्या । मेरा भितरि हिर्दयमै तराश पैदा भयो । कसै मान्सले मेरा दाँत तोडि दियो भण्या उपाय रहित रैछौँ । अपाङ्ग बन्नु पड्ड्या रैछ !

कानून रे व्यवहारै मै आयाको अन्तरका संबन्धमै विष्णुकान्तले मलाइ निक्केरि संजायो, कति हुन् कति समस्या मेरा अँमुख राख्यो, जो उइले वर्तमानमै भोगिराख्याछन् । उइको भणाइ, व्यवहार रे कानूनमै सामञ्जस्य ल्याउनु पड्न्थ्यो ।

उइले ध्यकाया समस्यै समस्याले मलाइ उइसित प्रश्न अद्द बाध्य अरायो । तबै मैले उइसित प्रश्न अन्या -“त् समस्या मात्रै अँतिर राखन्छै कि समाधान लै क्यै छ ?”

म्यरो प्रश्न सुण्ण्याइँ विष्णुकान्त न राम्डो किसिमले भण्णोइ जान्छ “त्वलाइ था छ ? अशुद्धता तै वेला मात्रै छुटन्छे, जै वेला शुद्धताको जानकारि हुन्छ । प्रत्येक समास्याका पैथिर समाधान छ, प्रत्येक त्रुटिका पैथिर सुधार । यो पूरक छ । मुख्यतः यैलाइ पैल्याउनु गाडो छ ।”

स्पष्टरूपले आँजि म बुज्ज सक्दैन, उइले क्य भण्ण लाग्या छ ! बुज्जै न बुजि लै बुज्ज्यै चाख आथिन् ममै । म केवल उइका वाँ मेरि घरेडि अर्खाले वेदखल अरिदिया हुनाले कानून सल्ला लिन भणी गया हूँ, जैका विषयमै मैले एक-दुइ फेरा भणिसक्या लै हूँ, विष्णुकान्तले ध्यान दिया आथिन् ।

विवादको विषय बदल्लोइ उइखै मैले भण्या -“आजभोल कति अदालत जान्छै ?”

“क्या जानु अदालत ? एक मुद्दाको बहस अद्द मैनी धाउनु पड्न्छ । क्वै दिन इसो आथिन्, मुद्दा पसि भयाका दिन मुद्दा हेरिदिउन् । दिनभरि अदालतका चौरमै घाम ताप्यो, साँजि घर फक्यो । अदालत जानौँ भण्णु कि जानैन भण्णु ? इसोइ छ ।

मेरि कुरडि पुरि न हुनाइ उ आँजि भण्णोइ जान्छ -“क्याहु अदालत जाइबर ? प्रायः इसो मुद्दाइन आथि जैको अर्खाइ रूपले उल्टो निर्णय न लियाको होउ । सुण्या थ्या, राणाका पालामै डिट्टा विचारिले न्याय दिन बडो विचार पुन्याइ, आफनि जागिरिलाइ नै साछि राखि

न्याय दिन्ध्या रे ! कारण, उनऽनले छिन्ध्या मुद्दा पाँच प्रतिशत लै उल्टीयाले लै पगडि बुजाउनु पडन्थ्यो रे ! आज त्यो आथिन् शतप्रतिशत मुद्दा उल्टीयाले लै फरक पड्डैन । एक मुद्दा अन्तिम होइबर पूर्ण निर्णयमै पुनर् दस बर्स लाग्दु साधारण हुन लागि सक्यो । क्याद्दु ! मनले न माण्याले लै अदालत जानुइ पडन्छ ।

ज्य पेसा आफनीयो त्यो छाड्ड लै सकीनैन । साथै कानुनि राज्यमै मर्यादा राख्दुइ पड्चो । जसी त्रुटि भयाले सऽनुइ पड्चो । पै आफनो पेसा लै इसोइ भयो । तसैले जसोइ भयाले लै अदालत जानुइ पड्चो ।”

विष्णुकान्तका मनभितर गुम्सीय्या मनोव्यथा मैले सुणी हाल्ल्या निस्सय अन्ध्या । उइको अभिप्रायले म सुणूँ भण्णया छ । मलाइ था छ उइले पोख्या विश्लेषणले उइलाइ शान्ति प्राप्त हुन्छे ।

विष्णुकान्त म्यरा पुराना साथीऽनमैको हो । क्यै बर्स पैल्ली एकै संस्थामै बसि काम अन्ध्या हुनाले हाम दुइ बर्ताइ नजिकीन पुग्या हूँ । केवल उ रे म मातरै मित्तर हूँ नूँ, हामरा दुयै घरका परिवारमै लै तत्तिकै मील छ । हामले एक अर्खाको सहयोग निःस्वार्थ भावले अद्दचा अन्ध्या छौं ।

इसै बेला एक नौलो मान्स प्रवेश अरन्छ । विष्णुकान्तलाइ नमस्कार अद्दोइ उसैका टेबुलका छेउखै अर्थात् ठिक्क मेरा अैतरै कुछिँ मै बस्सोइ भणन्छ, -“बडो दुख पाइयो वकील साइब ! सर्वोच्चले वेलि हराइदियो ।”

के ? हराइदियो ? हाद्दुइ न पड्डचा मुद्दा !” मेरा पुर्खाका पाला बाठि हिटरिया बाटो, छरछिमेकि सबैलाइ था भई कुरडि हो ! क्याद्दु !”

मलाइ सम्बोधन अद्दोइ विष्णुकान्त कुलिन्छ, -“लौ तक इनरो मुद्दा छेत्रिय अदालतमै जित्या, कानूनतः अन्तिम निर्णय होइसक्या । आँजि अनुमति बठाइ हराइय्यो ।”

बीचै मै त्यो अपरिचित मान्स भणन्छ, -“मातरै छेत्रिय अदालत है जित्या हूँ त ? सुरुका जिल्ला अदालत बाठि लै जित्या हूँ । अच्चलले लै म्यरो बाटो होइन भणी भण्ण सक्या होइन । पर्खाल लाइ सक्या हुनाले बाटो खोल्ल न मिल्ल्या सम्म भण्णया त हो ! सोलै आना म्यरो सनातनको बाटोलाइ बाटोइ होइन भणी वेली फैसला अरिदियो । आव भण वकील साइब क्याद्दचा ?”

विष्णुकान्तले तै व्यक्तिलाइ सोदचो -“तमरो उमेर कति भयो त ?”
“आव यै जेठले छप्पन्न लाग्दौ ।”

“यो भगडा सुरु हुना तमरो कति उमेर थ्यो ?”

“पैंचालिस बर्सको थ्यौं ।”

“आव बार बर्स पैथिर टुड्डो लाग्या, तम कति बर्सका हुन्छ ।”

तै व्यक्तिले भर्कदोइ विष्णुकान्त खै भण्यो -“क्य भण्णया वकील साइब, बाटोइ छाडि दचूँ ? आव म्यरा पक्षमै न्याय हुनै हुनैन त ?”

विष्णुकान्त संजाउँनोइ भन्छ, -“न्याय हुनैन भणी म कस्याँ भणि सक्दौ ! न्याय व्यवस्था प्रभावकारि बनाउनाइ कति प्रयोग हुन्नान्थ्यान् । न्याय सुधार अद्द विभिन्न आयोग बन्नाइ जान्नान्थ्यान् । पै कानुनि राज्यमै न्याय पाईनैन भणी भण्ण सकीनैन । न्याय जरूरै पाइन्छ, तर कस्याँ पाइन्थ्या हो, त्यो तमले भोग्या छ ।”

म तिर संकेत अद्दोइ उ भन्छ, -“अदालतमै मुद्दा जानुको अर्थ हो घटि मै पाँच बर्सको अमूल्य समयलाइ नष्ट अद्दु । त्यो लै नान्नानु मुद्दा भयो रे भगडियाले बर्ती ताक्यता अन्ध्या भण्णया । नति त मुद्दाखिलाइ दस-बीस बर्स भण्णु त मामुलि कुरडि भै । अेल लै चौबीस बर्सका दुइ मुद्दा रे पच्चीस बर्सको एक मुद्दा मेराइ फर्म मै दर्ता छन् । भण पै आजका जसा समय मै मान्सले इति लामो अवधिसम्म मुद्दामै अल्भीरनु पड्डचा हो ?

बीचमै कुरा काट्टोइ त्यो अपरिचित मान्स भन्छ, -“न्याय व्यवस्था त राणाकाइ पाला मै राम्डो थ्यो । और विषयमै तनऽन् ले ज्यलै अन्ध्या, न्याय दिन भण्णया पछि पड्डाइन थ्या । आज बार बर्समै टुड्डो न लाग्या काम बार मिनटमै टुड्डो लागन्थ्यो ।”

उनरो कुरा काट्टोइ मैले भण्णया -“तै बेला थोक्काइ मान्स थ्या, थोकाइ मुद्दा लै हुन्थ्या । पै त्यो हुकुमि शासन उनले बोलिदिया पुगन्थ्यो । अेल त त्यो संभवै भयैन रे हुँनैन लै ।”

अन्ध्याले क्यै हुँनैन ? बर्ती मान्स छन्, बर्ती मुद्दा छन् भण्णया, अड्डा अदालत लै बर्ती छन् । याँको अद्दचा तरिकाइन ठीक आथि । तमले सुणि हाल्ल्या मेरा मुद्दा पड्चा, बार बर्स होय्या । यै अवधिमै अड्डा अदालत धाउना, वकीललाइ दिना कति खर्च भयो होलो ? वकील साइबको अेलको भणाइ अनुसार आँजि बार बर्समै लै टुड्डो लाग्दचै थिति आथिन् । इस्याँ युगौ युग सम्म अदालत मातरै धाउनु पड्डचा हो कसि हो यो परिस्थिति ?”

म जै कामले विष्णुकान्तका वाँ आया थ्यौं, तै विषयको कुरा लै अद्द पाया आथीनूँ । मैले घडि तक्या । म आयाको बर्ती समय होइसक्या रैछ । विष्णुकान्त तिर फर्कदोइ विस्तारै भण्णया -“विष्णु ! म क्यै सल्ला अरौं भणी तेरा वाँ आया हूँ ।”

उडले हतारिनोइ भण्यो -“अैतिरै क्यकि भणीनी पै ? भण् भण् !”
“अैतिरै कस्यां भण्यो ? आउंज्याइँ नाटक ध्यकाउन सुरु अरि
हालि !”

“छाडिदिउं तै कुरडि मैले सुच्या त् याँ कुरा अद् आया होइ त,
भण् कसो कानुनि सल्ला चाय्यो ?”
“मेरो नगरपालिका भितरको करीब दुइ हज्जार स्क्वायर
फिटकोजग्गा छ ।

पैल्ली पुर्खाका पालामै तै मै घर थ्यो रे ! हाल घरको चिन्न सम्म त
ध्यकीन्छ । शहरी छेत्र भितरि पैल्ली कुनै तिरो तिरान थ्यैन । तिरो
तिरान नभया पैथिर क्यै कागजि प्रमाण हुन्यै कुरडि भयीन । यो
पछिल्लो नापि मै घर पत्ताल मात्तरै जणाइ नापि भैछ । नापि हुन्तक
कसैलाइ क्यै वास्ता न राखि नापि भै, त्वलाइ लै थाही छ । तसैले तैमै
कसैको नाउं जनाउन्यै कुरडि भयीन । आव अेल आइबर एक जनाले
'यो म्यरो घर पत्ताल भयो' भणी घर बनाउनाइ नक्सा पास अरि ल्यै छ ।
साँध-सिमानाका मान्सऽन् म्यरा वाँ आइ खबर अच्यो । खुद म्यरा
पुर्खाकि सम्पति अर्खाले खान लाग्यो । यै मै क्यै उपाय छ कि ?”

म्यरो कुरा सुणि विष्णुकान्तले थोल मटकाइबर भण्यो -“त्यरो
हो भण्यो, क्यै लै प्रमाण आथिन् । थ्यो रे भण्यै कुरडिले मुद्दा जितीनैन ।
हुन त जैले घर बनाउन नक्सा पास अच्यो उइखै लै तै जग्गाको प्रमाण
आथिन् होलो । क्यकि कि बास्तबमै त्यो जग्गा त्यरो हो । मुद्दा अद्
सकीन्छ, लागन्छ लै । तर तै त्यरो जग्गा आफनो बनाउन दस-पन्तर
बर्स लागदाहान् । समय मात्तरै लाग्या त क्यै थ्यैन, पैसा लागन्छ । म्यरा
विचारले छाडि दे ।”

“क्य रे मैल छाडिदिनु ? म्यरि पुर्ख्यौलि सम्पतिमै अर्खाइले घर
बनाउ ? क्य भण्याको ?”

“बनाउन दे तै जमीनको मुद्दा लड्ड बीसौं हज्जार खर्च लागन्छ ।
तति खर्च लागिबरलै त्यराइ पच्छच मै निर्णय होलो भण्यै लै क्यै
गारन्टि न आथि । त् आफै भण्णा छै प्रमाण आथिन् । पै कस्यां हुन्छ ?”

“तइले कसो कुरा न बुज्या ! काठमाणू उपत्यका शहरी छेत्रमै
पैल्ली तिरो थ्यैन । पै कस्यरि प्रमाण हुन्छ । म्यरो हो भण्यै कुरडि साँध
सध्यार रे छरछिमेकिले बताइ हाल्लाहान् ।”

“जति बतायाले लै कति तह छ अदालतको ? त्वलाइ था हुनु
पडन्छ । भोक या आवेशमै आइबर मुद्दा दायर अद् सजी छ, तर तैको

परिणाम सऽना गाडो छ । म त्वलाइ मित्रका नाताले सल्ला दिनौं, छाडि
दे ।”

म कति उत्साह ली विष्णुकान्तका वाँ आया थ्युं, म्यरो मित्र
कानून व्यवसायि छ भण्यो मलाइ घमण्ण थ्यो । म्यरा विश्वासमै आँच
आइ । उइकि सल्लाहका विपरीत बहस अद् मनासिव ध्यक्यैन । मैले
उइलाइ सोदचा क्य छाडि दिउं त ?”

उइले भण्यो -“भुल्लु मै कल्यण छ । यै कुरडि बुज, जैका हातमै
लौडि हुन्छे उसैको हुन्छ वस्तु ।”

घडीतिर नजर दोडाउनौं, दिनकि वार बज्ज लागि सकि । समय
भौतै बिताइ सक्या हुनाले आव अर्खा दिन आउन्त्या विश्वास दी
विष्णुकान्तसित बिदा लिया ।

मध्य दिन छ । शून्य बाटोलाइ आफना पैथिर छाडडोइ म घरै
तिर बड्डायौ । मलाइ एक-एक अरि संजना आउनाइ जानाहान्
विष्णुकान्तले अच्यो अभिनय, उइका कार्यालयका कुराकानि रे मलाइ
विष्णुकान्तले दिया कानून सल्ला । संजदोइ जाना, मलाइ भिक् तरास
वड्डोइ जान्छ । काइँ क्यै लै सुरक्षा ध्यक्यैन । सवैतिर अनरोइ अनारो
ध्यक्यौ ।

म्यरा सबै साँजि रे पर्भात चीलका पञ्जा भितरका चल्ला जसा
छन् । म्यरा सबै दिन भोक्या गिद्धले घेच्या डिडा जसा छन् । इसि
असहाय परिस्थितिमै लपेटीय्या म्यरा वर्तमानका कथा कभै न टुडुडीन्या
क्षितिज जसा छन् ।

ॐ शिवं भूयात्